

Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης
Department of Public Administration

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Π.Μ.Σ.: Νομική και Διοικητική Επιστήμη

Ειδίκευση: «Δίκαιο και πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Πανεπιστημιακό Έτος: 2023-2024

Υπεράκτιες (offshore) εταιρείες και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας - Ο ρόλος της Europol

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεωργίου Ν. ΑΝΤΩΝΗ

A.M.: 7123M001

Επιβλέπων: Άγγελος Μπώλος, Καθηγητής

Αθήνα, Νοέμβριος 2024

Copyright © [ANTΩNHΣ N. Γεώργιος, 11/2024]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πάριου Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντομογραφίες.....	5
Πρόλογος	7
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο Α' - Γενικό μέρος	9
1. Οι Υπεράκτιες -Offshore- Εταιρείες.....	9
2. Ιστορική αναδρομή.....	11
3. Φορολογικοί παράδεισοι.....	13
4. Αντιμετώπιση των υπεράκτιων (offshore) εταιρειών κατά το φορολογικό δίκαιο	15
5. Τομείς δραστηριοποίησης των υπεράκτιων εταιρειών.....	17
I. Εταιρείες συμμετοχών (Holding Companies)	18
II. Εταιρείες παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.....	19
III. Εμπορικές εταιρείες (Trading Companies)	19
IV. Εταιρείες παροχής διοικητικών Υπηρεσιών (Administration Companies) 20	
V. Εταιρείες διαχείρισης εμπιστευμάτων (Trusts Companies)	21
VI. Εταιρείες εκπροσώπησης – Δομές Nominee	22
6. Νομιμοποίηση παράνομων εσόδων.....	23
7. Νομοθετικό πλαίσιο της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.....	26
8. Μέθοδοι νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενα από παράνομες δραστηριότητες.....	29
I. Τοποθέτηση (Placement)	30
II. Στρωματοποίηση (Layering).....	30
III. Ενσωμάτωση (Integration)	30
9. Η χρήση των offshore εταιρειών στη νομιμοποίηση εσόδων	31
10. Παραδείγματα / περιπτώσιολογία	32
I. Υπόθεση Panama Pappers.....	32
II. Υπόθεση Pandora Pappers	34

III.	Διαρροές εγγράφων κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα	36
11.	Το φαινόμενο της τρομοκρατίας.....	38
12.	Η έννοια της τρομοκρατίας.....	50
I.	Η τρομοκρατία κατά το διεθνές δίκαιο	52
II.	Τα χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας	53
III.	Ορισμός κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	55
IV.	Μορφές της τρομοκρατίας.....	58
V.	Ορισμός της τρομοκρατίας.....	59
	Κεφάλαιο Β' – Ειδικό μέρος	64
1.	Η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας	64
I.	Οι οδηγίες 91/308/EOK, 2001/97/EK και 2005/60/EK (1-3 Οδηγίες).....	65
II.	Οδηγία 2015/849/ΕΕ (4 ^η Οδηγία)	66
III.	Οδηγία 2018/843/ΕΕ (5 ^η Οδηγία)	67
IV.	Οδηγία 2018/1673/ΕΕ (6 ^η Οδηγία).....	67
V.	Η ενσωμάτωση των οδηγιών στην εθνική έννομη τάξη	68
2.	Διαφορές και ομοιότητες της νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας	68
3.	Ο οργανισμός της Europol και η αποστολή της στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας	69
I.	Η ιστορική διαδρομή της Europol.....	71
II.	Συνεργασία των κρατών μελών με τη Europol για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας	73
III.	Ευρωπαϊκό κέντρο καταπολέμησης της τρομοκρατίας (ECTC).....	74
4.	Υπεράκτιες εταιρείες και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.....	75
5.	Υποθέσεις χρηματοδότησης της τρομοκρατίας εντός της Ελλάδος	90
	Κεφάλαιο Γ' - Συμπεράσματα.....	95
	Βιβλιογραφία και λοιπές πηγές της έρευνας	100
1.	Βιβλιογραφία.....	100
2.	Νομοθεσία	101

3.	Διαδικτυακοί τόποι.....	103
----	-------------------------	-----

Συντομογραφίες

AQI ή AQ - Al Qaeda

CIP - Cyprus Investment Program

D.E.A. – Drug Enforcement Administration

ECTC - European Counter Terrorism Centre

EDU – Europol Drugs Unit

EFEC - European Financial and Economic Crime Centre

EMSC - European Migrant Smuggling Centre

EPPO - European Public Prosecutor Office

F.A.T.F. - Financial Action Task Force

FARC – (Ισπ.) Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia ή Revolutionary Armed Forces of Colombia

FinCEN - Financial Crimes Enforcement Network

FTF – Foreign Terrorist Fighters

GRU - Main Directorate of the General Staff of the Armed Forces of the Russian Federation
ή Main Intelligence Directorate

ICIJ - International Consortium of Investigative Journalists

IMRO - Inner Macedonian Revolutionary Organization

IRA - Irish Republican Army

ISIS - Islamic State of Iraq and Syria

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development

RUF - Revolutionary United Front

SAR - Suspicious Activity Reports

TAN - Trans Aviation Network Group

TFI - Office of Terrorism and Financial Intelligence

UNITA - National Union for the Total Independence of Angola

Δ.Α.Ε.Ε.Β. – Διεύθυνση Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας

Η.Π.Α. - Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Κ.Φ.Ε. - Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος

Μ.Κ.Ο. – Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Ο.Η.Ε. – Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ο.Ο.Σ.Α. - Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Πρόλογος

Τα τελευταία χρόνια αρκετές υποθέσεις χρήσης υπεράκτιων -offshore- εταιρειών έχουν λάβει τα φώτα της δημοσιότητας. Οι υποθέσεις, οι οποίες μπορούν να χαρακτηριστούν ως σκάνδαλα, παρουσιάζουν τον τεράστιο παγκόσμιο πλούτο που είναι κρυμμένος στις υπεράκτιες δικαιοδοσίες. Ταυτόχρονα διαφαίνεται και η μεθοδευμένη χρήση των υπεράκτιων εταιρειών, τόσο από επιφανή άτομα της παγκόσμιας κοινότητας, όσο και από άτομα συνδεδεμένα με εγκληματική δραστηριότητα. Αναφορικά με την εγκληματική δραστηριότητα, η χρήση τους εντοπίζεται σε τεχνικές νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενα από παράνομες δραστηριότητες όσο και σε λόγους χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Η τρομοκρατία, παρότι δεν αποτελεί νέο φαινόμενο στην παγκόσμια κοινότητα, τα τελευταία χρόνια μετεξελίσσεται συνεχώς, χρησιμοποιώντας κάθε μέσο προς επίτευξη των σκοπών της. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και οι επόμενες αυτής στον Ευρωπαϊκό χώρο, άλλαξαν για πάντα τον τρόπο προσέγγισης του φαινομένου. Ωστόσο, οι τρομοκρατικές οργανώσεις δεν θα ήταν σε θέση να επιτύχουν τους σκοπούς τους δίχως χρηματοδότηση.

Στον Ευρωπαϊκό χώρο έχει καταστεί σαφές ότι απαιτούνται στοχευμένες και συνεχώς προσαρμοζόμενες λύσεις. Η Europol, ως Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου κατέχει καίριο ρόλο στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και την καταπολέμηση της χρηματοδότησής της.

Η παρούσα διπλωματική εργασία, η οποία πραγματεύεται το σύνολο των προειρημένων θεμάτων, εκπονείται στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Νομική και Διοικητική Επιστήμη» με ειδίκευση στο «Δίκαιο και Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης» του Παντείου Πανεπιστημίου. Επιβλέπων του πονήματος έχει οριστεί ο Καθηγητής κ. Άγγελος ΜΠΩΛΟΣ.

Εισαγωγή

Δεν είναι τυχαίο ότι το τελευταίο χρονικό διάστημα, πολλές υποθέσεις απόκρυψης οικονομικών κεφαλαίων και νομιμοποίησης παρανόμων εσόδων με τη χρήση υπεράκτιων εταιριών λαμβάνουν τα φώτα της δημοσιότητας. Οι υπεράκτιες -offshore- εταιρείες αποτελούν εταιρικό μόρφωμα. Διαφοροποιούνται, όμως, από τα λοιπά εταιρικά μορφώματα λόγω των δυνατοτήτων που παρέχουν στους χρήστες – μεριδιούχους των εταιριών. Το φαινόμενο χρήσης τους παρατηρείται σε παγκόσμια κλίμακα και τα διακινούμενα ποσά συνεχώς αυξάνονται.

Πρόκειται για εταιρείες οι οποίες συνήθως έχουν μικρή διάρκεια ζωής και δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς, όπως θα αναλυθεί ενδελεχώς στην παρούσα επιστημονική μελέτη. Κύρια χαρακτηριστικά τους συνιστούν η ίδρυση τους σε χώρες οι οποίες παρέχουν υψηλά επίπεδα τραπεζικού απορρήτου με ελάχιστες έως και καθόλου φορολογικές επιβαρύνσεις για τους μετόχους τους.

Τα πλεονεκτήματα λειτουργίας τους αποτελούν δέλεαρ για ανθρώπους οι οποίοι κατέχουν τεράστια οικονομικά κεφάλαια τα οποία είτε επιδιώκουν να αποκρύψουν από τις κρατικές αρχές με σκοπό την αποφυγή φορολογικών επιβαρύνσεων είτε επιδιώκουν την αποσύνδεση τους, έστω φαινομενικά, από την κατοχή των κεφαλαίων και κατ' επέκταση του τρόπου απόκτησης - συσσώρευσης αυτών. Ταυτόχρονα, υπό το μανδύα του απορρήτου και των πολλαπλών συναλλαγών οι υπεράκτιες εταιρείες αποτελούν μέσο διακίνησης του χρήματος και για εγκληματογενείς κύκλους όπως το οργανωμένο έγκλημα, στα χέρια του οποίου αποτελεί μέσο νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενα από παράνομες δραστηριότητες, ή τρομοκρατικών ομάδων οι οποίες επιδιώκουν τη χρηματοδότηση των σκοπών τους.

Τόσο κρατικές αρχές όσο και διακρατικοί οργανισμοί είναι επιφορτισμένοι με την παρακολούθηση και εξάρθρωση του φαινομένου. Μεταξύ αυτών των αρχών βρίσκεται και η Europol, ως κατέχουσα κομβική θέση στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας και των μέσων που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της.

Στο πλαίσιο του παρόντος πονήματος περιγράφονται οι βασικές λειτουργίες και τομείς δράσεις των υπεράκτιων εταιρειών. Επιπλέον γίνεται προσπάθεια ανάδειξης των βασικών πτυχών του φαινομένου της τρομοκρατίας, δυσκολιών που ανευρίσκονται στη διεθνή κοινότητα και προσπάθειες περιορισμού του φαινομένου μέσω της καταπολέμησης του σε επίπεδο χρηματοδότησης. Τέλος, αναδεικνύεται η ιδιαίτερη σημασία της Europol ως η πλέον αρμόδια σε θέματα αντιμετώπισης της τρομοκρατίας.

Κεφάλαιο Α' - Γενικό μέρος

1. Οι Υπεράκτιες -Offshore- Εταιρείες

Ο όρος “offshore”, όπως συχνά χρησιμοποιείται, αποτελεί σύνοψη της έννοιας “offshore company”. Καθίσταται σκόπιμο πριν η παρούσα μελέτη εκκινήσει με την επισκόπηση της έννοιας, να μελετηθεί η απόδοση του όρου στην ελληνική γλώσσα. Επικρατέστερη είναι η χρήση του όρου «υπεράκτιες εταιρείες», η οποία αποτελεί ακριβή μετάφραση του αγγλικού, με επαληθές όπως θα καταδειχθεί στην συνέχεια, ιστορικούς λόγους, οι οποίοι σχετίζονται με την ουσιαστική απόδοση του εταιρικού μορφώματος. Εντούτοις, δεν είναι ο μόνος, καθώς συναφείς όροι όπως «εξωχώριες εταιρείες», «υπερόριες» ή «υπερπόντιες»¹ ανευρίσκονται σε διάφορα κείμενα όπως νόμους, αιτιολογικές εκθέσεις νόμων, δικαστικές αποφάσεις και μελέτες προσπαθώντας να αποδώσουν την ουσία της έννοιας στο πλαίσιο της πληρέστερης μετάφρασης.

Ο προειρημένος όρος προέρχεται από το βρετανικό δίκαιο, ως εταιρειών που δραστηριοποιούνται πέραν των ακτών της Βρετανίας, δηλαδή υπεράκτιες. Κατά την άποψη του Παμπούκη Χ. ορθότερος είναι ο όρος «υπερπόντιες εταιρείες που αποδίδει καλύτερα τη διάσταση μεταξύ του τύπου ιδρύσεως και του ή των τόπων δραστηριότητας»². Ωστόσο, κατά την άποψη του γράφοντος, παρά την ετυμολογική ορθότητα που διακατέχουν, είτε περισσότερο είτε λιγότερο, οι ανωτέρω προσδιορισμοί, τείνει στο πέρασμα του χρόνου να πρωτοστατούν οι έννοιες της «υπεράκτιας» και «εξωχώριας» εταιρείας.

Στο ελληνικό δίκαιο πρώτη φορά εμφανίζεται ο όρος «εξωχώριες» στην αιτιολογική έκθεση του φορολογικού νόμου 3091/2002. Ειδικότερα, ορίζεται «Ως εξωχώριες (offshore) έχει επικρατήσει διεθνώς να θεωρούνται εταιρείες που δεν έχουν δραστηριότητα στη χώρα στην οποία φέρονται ότι έχουν την καταστατική τους έδρα και των οποίων οι μετοχές ή τίτλοι παραστατικοί ιδιοκτησίας είναι κατά κανόνα ανώνυμοι. Για τις χώρες αυτές έχει επικρατήσει διεθνώς ο όρος «φορολογικός παράδεισος» γιατί επιτρέπει τη μη φορολόγηση της εξωχώριας εταιρείας ή τη φορολόγηση της κατά τρόπο ευνοϊκό. Οι φορολογικοί παράδεισοι απασχολούν διεθνείς οργανισμούς όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (εφεξής Ο.Ο.Σ.Α.), ο οποίος με βάση κριτήρια όπως

¹ ΜΠΩΛΟΣ Α. Εξωχώριες εταιρείες (offshore companies) και ελληνική έννομη τάξη, Νο.Β, έτος 2013, τόμος 61β, σελ. 935.

² ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ Χ., Οι Υπεράκτιες (Offshore) εταιρείες στο ελληνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, έτος 2001, τεύχος 10, σελ. 965.

αυτά της διαφάνειας και της φορολόγησης χαρακτηρίζει μια χώρα ως φορολογικό παράδεισο και δημοσιεύει πίνακες των χωρών αυτών»³.

Η προαναφερθείσα έννοια αποτυπώνεται στο αρ. 5 του Ν. 3091/2002 ως «Για τους σκοπούς του Κώδικα αυτού εξωχώρια εταιρία εννοείται η εταιρία που έχει την έδρα της σε αλλοδαπή χώρα και με βάση τη νομοθεσία της οποίας δραστηριοποιείται αποκλειστικά σε άλλες χώρες και απολαμβάνει ιδιαίτερα ευνοϊκής φορολογικής μεταχείρισης». Πλέον, βάσει του αρ. 78, το αρ. 51^A στον Κ.Φ.Ε. η ανωτέρω διάταξη δεν βρίσκεται σε ισχύ και οι εξωχώριες (offshore) εταιρίες αντιμετωπίζονται ως νομικές οντότητες χρησιμοποιώντας ως φορολογικό κριτήριο τη έδρα τους σε συνεργάσιμα κράτη ή μη.

Με την εφαρμογή του νέου Κ.Φ.Ε. ο οποίος εισήχθη με το Ν. 4172/2013⁴ δεν παρέχεται ορισμός των εξωχώριων (offshore) εταιρειών πλην όμως αναγνωρίζονται ως νομικές οντότητες.

Ειδικότερα, όπως αναγνωρίζει τόσο ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.)⁵ όσο και η νομική επιστήμη, οι offshore εταιρείες χαρακτηρίζονται

³ «Απλουστεύσεις και βελτιώσεις στη φορολογία εισοδήματος και κεφαλαίου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/330/24.12.2002).

⁴ «Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/167/23.7.2013)

⁵ Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) πρόκειται για διεθνή οργανισμό ο οποίος αποτελεί την εξέλιξη του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Organisation for European Economic Co-operation - OEEC). Ιδρύθηκε με σκοπό τη διαχείριση της αμερικανικής και καναδικής βοήθειας στο πλαίσιο του σχεδίου Μάρσαλ για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αποστολή του ΟΟΣΑ ήταν να προσφέρει μεγαλύτερη ευημερία σε όλο τον κόσμο, συμβουλευοντας τις κυβερνήσεις σχετικά με πολιτικές που υποστηρίζουν την ανθεκτική, χωρίς αποκλεισμούς και βιώσιμη ανάπτυξη. Μέσω ανάλυσης και συστάσεων πολιτικής βασισμένης σε στοιχεία, προτύπων και δικτύων παγκόσμιας πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της στενής συνεργασίας με τους G7 και τους G20, ο ΟΟΣΑ συνέβαλε στην προώθηση μεταρρυθμίσεων και πολυμερών λύσεων στις παγκόσμιες προκλήσεις. Στόχος του είναι να διαμορφώσει πολιτικές που προάγουν την ευημερία για όλους, την ισότητα και τις ευκαιρίες. Μαζί με τις κυβερνήσεις, τους φορείς χάραξης πολιτικής και τους πολίτες, εργάζεται για τη θέσπιση διεθνών προτύπων βασισμένων σε τεκμήρια και την εξεύρεση λύσεων σε μια σειρά κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων. Μέσω ενός forum παρέχεται ένας κόμβος γνώ-

από δύο στοιχεία τα οποία τις διαφοροποιούν από τις λοιπές “on shore” εταιρείες. Αρχικώς, πρόκειται για εταιρίες όπου διαπιστώνεται διάσταση μεταξύ του τόπου σύστασης τους και του τόπου λειτουργίας τους⁶, δηλαδή του τόπου όπου λαμβάνονται οι ουσιαστικές αποφάσεις λειτουργίας τους. Κατά δεύτερον, επιλέγεται ως τόπος ιδρύσεως κράτος το οποίο χαρακτηρίζεται ως φορολογικός παράδεισος (tax haven) για τις εν λόγω εταιρείες⁷.

Παρατηρείται διάκριση της αρχικής προσέγγισης του νομοθέτη σε σχέση με την αντιμετώπιση τους κατά τον Ο.Ο.Σ.Α. καθώς κατά τον τελευταίο η έννοια του tax haven περιέχει τις χώρες στις οποίες ανευρίσκονται τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: α) σχετικά χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές, β) υψηλά επίπεδα τραπεζικού ή εμπορικού απορρήτου, γ) κυρίαρχοι χρηματοπιστωτικοί τομείς, δ) σύγχρονες εγκαταστάσεις τηλεπικοινωνιών, ε) απουσία νομισματικών ελέγχων, στ) απουσία απαιτήσεων υποβολής οικονομικών καταστάσεων σε ρυθμιστικούς ή στατιστικούς οργανισμούς⁸. Συνεπώς, ο Έλληνας νομοθέτης συνδύασε μόνο τα κράτη με τον τρόπο που φορολογούν τις εταιρίες στην επικράτεια τους, ενώ κατά τον Ο.Ο.Σ.Α. τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια χώρα ως φορολογικό παράδεισο συντίθενται γενικότερα από τις συνθήκες που λειτουργεί το νομοθετικό τους πλαίσιο σχετικά με την λειτουργία εταιρειών, με ένα από τα στοιχεία να αποτελεί και η φορολόγηση τους.

2. Ιστορική αναδρομή

Το εταιρικό μόρφωμα των υπεράκτιων (offshore) εταιρειών τα τελευταία χρόνια καθίσταται ευρέως διαδεδομένο στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομικής ολοκλήρωσης. Προς αυτή την κατεύθυνση δεν οδήγησαν μόνο οικονομικοί λόγοι, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, αλλά και εν γένει οι φιλοδοξίες ατόμων που κατείχαν οικονομικά κεφάλαια με απώτερο στόχο την επίδειξη πλούτου, χωρίς πολλές φορές να γνωρίζουν εν τοις πράγμασι τη λειτουργία και τις δυνατότητες που παρέχουν οι υπεράκτιες εταιρείες.

σης για δεδομένα και αναλύσεις, ανταλλαγή εμπειριών, ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και συμβουλές για δημόσιες πολιτικές και διεθνή πρότυπα με σκοπό την καταπολέμηση της διεθνούς φοροδιαφυγής., <https://www.oecd.org/about/>

⁶ ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ Χ., Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, έτος 2001, τεύχος 10, σελ. 965.

⁷ OECD, Benchmark Definition of foreign Direct Investment (Third Edition), 1999, p. 23 - <https://www.oecd.org/>

⁸ OECD, Benchmark Definition of foreign Direct Investment (Third Edition), 1999, p. 40

Οι πρώτες έννομες τάξεις που προσπάθησαν να προσελκύσουν κεφάλαια μέσω του νομοθετικού τους πλαισίου ανευρίσκονται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στις πολιτείες του New Jersey και του Delaware των Η.Π.Α. Η πολιτεία του New Jersey δημιούργησε νομοθετικό πλαίσιο το οποίο προέβλεπε ευκολίες σύστασης και εγκατάστασης εταιρειών στην επικράτεια της. Ταυτόχρονα η μοναδική φορολογική υποχρέωση ανερχόταν σε φόρο εγκατάστασης των εταιρειών. Το μοντέλο αυτό εξελίχθηκε, και θεσπίστηκε νομοθετικό πλαίσιο περί εταιρικών ομίλων (1899), το οποίο προέβλεπε τη μειωμένη απόδοση φόρων εξαιτίας ενδοομιλικής τιμολόγησης (transfer pricing). Την εφαρμογή του επιτυχημένου μοντέλου ακολούθησε και η πολιτεία του Delaware λίγο αργότερα.

Καθώς ο κόσμος της οικονομίας δεν γνωρίζει εδαφικά όρια, αντίστοιχες προσπάθειες προσέλκυσης κεφαλαίων εντοπίστηκαν και στον ευρωπαϊκό χώρο. Κατά τη δεκαετία του 1920, εντοπίζεται στα ελβετικά καντόνια σημαντική αύξηση των Ιδρυμάτων και των εταιρειών καταπιστευματικής διαχείρισης κεφαλαίων μεταξύ της Ελβετίας, του Λιχτενστάιν και του Λουξεμβούργου. Ταυτόχρονα υπήρξε και παράλληλη αύξηση του τραπεζικού απορρήτου, το οποίο στο πέρασμα των ετών αποτέλεσε παγκόσμιο πρότυπο και για άλλες έννομες τάξεις.

Επόμενη αξιοσημείωτη προσπάθεια που οδήγησε προς την ολοκλήρωση του μορφώματος ανευρίσκεται στη δημιουργία της Ευρωαγοράς στο City του Λονδίνου κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Η τράπεζα της Αγγλίας (Bank of England) προέβη σε άτυπη συμφωνία με τις εμπορικές τράπεζες του City. Απότοκος της προειρημένης συμφωνίας καθίστατο, η δημιουργία πρακτικής κατά την οποία συναλλαγές μέσω Λονδίνου μεταξύ δύο μη κατοίκων (non-residence) σε ξένο νόμισμα, δεν θα υπόκεινται στο βρετανικό κανονιστικό πλαίσιο⁹.

Μετά τη δεκαετία του 1970, έχοντας το μοντέλο λειτουργήσει, παρατηρείται το φαινόμενο πολλά μικρά κρατίδια, συνήθως πρώην αποικιοκρατίες μεγάλων οικονομικών δυνάμεων του παγκόσμιου ιστού, όπως παραδείγματος χάρη του Ηνωμένου Βασιλείου, προσπαθώντας να δημιουργήσουν ή να αυξήσουν την οικονομική τους ανάπτυξη,

⁹ Η συμφωνία αυτή φαίνεται να συμπορεύεται με τη νομισματική κρίση της αγγλικής λίρας κατά τα έτη 1956-57. Επιπλέον, η γέννηση της Ευρωαγοράς συνδέεται με την προσπάθεια υπονόμευσης του συστήματος σταθερών συναλλαγών ισοτιμιών του Bretton Wood, με βάση το δολάριο. Το φαινόμενο αυτό έγινε ακόμη πιο έντονο όταν οι βρετανικές αποικίες μετατράπηκαν σε υπεράκτιες δικαιοδοσίες και τέθηκαν υπό βρετανικό έλεγχο, καθιστώντας το Ηνωμένο Βασίλειο, ειδικά το City του Λονδίνου, το κύριο οικονομικό κέντρο του κόσμου

να επιδιώκουν να μετατραπούν σε offshore δικαιοδοσίες υπό το πέπλο προστασίας των προαναφερθέντων χωρών¹⁰.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί πως και η Χώρα μας δημιούργησε το θεσμικό πλαίσιο, μέσω του Α.Ν. 89/1967¹¹, για την ίδρυση αυτού του εταιρικού μορφώματος και στην Ελλάδα. Λόγω αρκετών προϋποθέσεων που προέβλεπε η νομοθεσία για την ίδρυση και τη λειτουργία τους δεν κατάφερε να αποδώσει τα προσδοκώμενα. Μέσω του Ν. 791/1978 το καθεστώς των υπεράκτιων εταιρειών προέβλεψε ορισμένες εξαιρέσεις για τις ναυτιλιακές εταιρείες όπου ειδικότερα παρέχεται η δυνατότητα να διέπονται «ως προς τη σύσταση και την ικανότητα δικαίου από το δίκαιο του κράτους της καταστατικής τους έδρας, ανεξάρτητα από τον τόπο από τον οποίο διευθύνονται ή διευθύνονταν, συνολικώς ή μερικώς οι υποθέσεις τους»¹².

Από την έως τώρα ανάλυση εύκολα συνάγεται ότι στο πλαίσιο της παγκόσμια οικονομίας αναπτύχθηκε το μόρφωμα των υπεράκτιων εταιρειών, με διακριτικό γνώρισμα τη διάσταση μεταξύ του τόπου ιδρύσεως και του τόπου λειτουργίας τους, συνοδευόμενο από υψηλά επίπεδα τραπεζικού απορρήτου. Αποτέλεσμα των προαναφερθέντων, ήταν να δημιουργούνται απροσπέλαστα αδιέξοδα σε δικαστικές έρευνες των υπολοίπων κρατών, και ταυτόχρονα να ευνοείται η χρήση των εταιρικών μορφωμάτων από ανθρώπους, οι οποίοι αναζητούσαν τρόπους απόκρυψης της περιουσίας τους ή φαινομενικής αποσύνδεσης της από τους ίδιους, κυρίως για σκοπούς φοροαποφυγής. Το μοντέλο εξ αρχής φάνηκε να πετυχαίνει και να προσελκύει το ενδιαφέρον οικονομικά ισχυρών οντοτήτων με αποτέλεσμα την αναπαραγωγή του από πλήθος χωρών.

3. Φορολογικοί παράδεισοι

Κατά την πρώτη επισκόπηση της παρούσας μελέτης, οι φορολογικοί παράδεισοι αναφέρθηκαν, επιγραμματικά, ως προς τα στοιχεία που συντελούν ώστε να χαρακτηριστεί μια χώρα ως «tax haven» κατά τον Ο.Ο.Σ.Α.

¹⁰ ΜΠΩΛΟΣ Α., Νο.Β, έτος 2013, τόμος 61β, σελ. 938

¹¹ «περί εγκαταστάσεως εν Ελλάδι αλλοδαπών εμποροβιομηχανικών εταιριών» (ΦΕΚ/Α/132/1.8.1967)

¹² «Περί διατάξεων αφορωσών το εν Ελλάδι καθεστώς των κατά το δίκαιον αλλοδαπής Πολιτείας συσταθεισών ναυτιλιακών εταιρειών» (ΦΕΚ/Α/109/6.7.1978)

Η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α., η οποία δημοσιεύθηκε το 2000, ενσωμάτωσε μία «μαύρη λίστα» με 35 φορολογικούς παράδεισους, προς άμβλυνση των οποίων προτάθηκε η ανάληψη μίας σειράς μέτρων, όπως η επιβολή παρακρατούμενου φόρου επί συναλλαγών με πολίτες των εν λόγω χωρών¹³. Μεταξύ 2000 και Απριλίου 2002, 31 δικαιοδοσίες ανέλαβαν επίσημες δεσμεύσεις να εφαρμόσουν τα πρότυπα διαφάνειας και ανταλλαγής πληροφοριών του Ο.Ο.Σ.Α. Εντούτοις, επτά δικαιοδοσίες¹⁴ δεν ανέλαβαν δεσμεύσεις για διαφάνεια και για πρακτική ανταλλαγής πληροφοριών, τη δεδομένη χρονική συγκυρία και προσδιορίστηκαν τον Απρίλιο του 2002 από την Επιτροπή Δημοσιονομικών Υποθέσεων του Ο.Ο.Σ.Α., ως μη συνεργάσιμοι φορολογικοί παράδεισοι. Πλέον, καμία δικαιοδοσία δεν αναφέρεται επί του παρόντος, ως μη συνεργάσιμος φορολογικός παράδεισος από την Επιτροπή Δημοσιονομικών Υποθέσεων¹⁵.

Σε επίπεδο εγχώριας έννομης τάξης ο ισχύον Κ.Φ.Ε. περιλαμβάνει στο αρ. 65 παρ. 3 τον εξής ορισμό: «Μη συνεργάσιμα κράτη είναι εκείνα που δεν είναι κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η κατάστασή τους, σχετικά με τη διαφάνεια και την ανταλλαγή των πληροφοριών σε φορολογικά θέματα, έχει εξεταστεί από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) και δεν έχει χαρακτηριστεί "ως σε μεγάλο βαθμό συμμορφούμενη", και τα οποία: α) δεν έχουν συνάψει και δεν εφαρμόζουν με την Ελλάδα σύμβαση διοικητικής συνδρομής στο φορολογικό τομέα ή δεν έχουν υπογράψει την Κοινή Σύμβαση Συμβουλίου της Ευρώπης - ΟΟΣΑ για αμοιβαία διοικητική συνδρομή σε φορολογικά θέματα και β) δεν έχουν δεσμευθεί για αυτόματη ανταλλαγή χρηματοοικονομικών πληροφοριών με έναρξη το έτος 2018, το αργότερο»¹⁶

¹³ <https://www.taxheaven.gr/circulars/18495/arora-offshore-etaireies-nomikes-ontothtes-kai-sxhmatika-paradeigmata-apeikonishs-twn-drasthriothtwn-toys-sthn-ellhnikh-oikonomia>

¹⁴ Ανδόρα, Πριγκιπάτο του Λιχτενστάιν, Λιβερία, Πριγκιπάτο του Μονακό, Δημοκρατία των Νήσων Μάρσαλ, Δημοκρατία του Ναούρου και Δημοκρατία του Βανουάτου

¹⁵ <https://www.oecd.org/tax/harmful/listofunco-operativetaxhavens.htm>

¹⁶ «Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/167/23.7.2013) όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 14 του άρθρου 115 του ν. 4549/2018 (ΦΕΚ Α' 105/14-06-2018) και εφαρμόζεται από το φορολογικό έτος 2018 και επόμενα, σύμφωνα με την παράγραφο 18α του ίδιου άρθρου 115.

Σύμφωνα με τον υπ' αριθ. Α 1160 από 16-10-2023 απόφαση¹⁷ του υπουργού και υφυπουργού οικονομικών για το έτος 2022 προκύπτει κατάλογος αποτελούμενος από - 47- σαράντα επτά μη συνεργάσιμα κράτη.

Εν συνεχεία, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τον Φεβρουάριο του 2024 ενέκρινε τον ενωσιακό κατάλογο μη συνεργάσιμων περιοχών φορολογικής διαδικασίας (blacklist)¹⁸ ο οποίος αποτελείται από 12 κράτη¹⁹. Τέλος, κατά για το έτος 2024, η γκρίζα λίστα (gray list) της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει -10- δέκα κράτη – δικαιοδοσίες²⁰.

4. Αντιμετώπιση των υπεράκτιων (offshore) εταιρειών κατά το φορολογικό δίκαιο

Στο σημείο αυτό πρέπει να διασαφηνιστεί η διαφορά μεταξύ *φοροαποφυγής* και *φοροδιαφυγής*. Αρχικώς, η φορολογική στρατηγική δεν απαγορεύεται, καθώς πρόκειται για την στρατηγική εξεύρεσης της λιγότερο δαπανηρής νόμιμης λύσης. Ο υπόχρεος χρησιμοποιώντας τα κενά της νομοθεσίας, ανακαλύπτει τρόπους προκειμένου να ελαχιστοποιήσει τις φορολογικές του εισφορές. Ειδικότερα, σε διεθνές επίπεδο τα όρια μεταξύ της *φοροαποφυγής* και της *φοροδιαφυγής* πολλές φορές καθίστανται δυσδιάκριτα. Η διεθνής φοροδιαφυγή - στην ευρεία της έννοια - περιλαμβάνει τόσο τις μορφές καταχρηστικής

¹⁷ «Καθορισμός των μη συνεργάσιμων κρατών για το φορολογικό έτος 2022, δυνάμει της εξουσιοδοτικής διάταξης της παρ. 4 και των κριτηρίων της παρ. 3 του άρθρου 65 του ν. 4172/2013 (Α' 167), σε συνδυασμό με τις παρ. 1, 2 και 5 του ίδιου άρθρου.» (ΦΕΚ/6146/25-10-2023)

¹⁸ Η λίστα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με μη συνεργάσιμες φορολογικές δικαιοδοσίες ή αλλιώς μαύρη λίστα αποτελεί εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την απαρίθμηση των φορολογικών παραδείσων (tax havens). Χρησιμοποιείται από τα κράτη μέλη για την αντιμετώπιση εξωτερικών κινδύνων φορολογικής κατάχρησης και αθέμιτου φορολογικού ανταγωνισμού. Εγκρίθηκε για πρώτη φορά το 2017 ως τρόπος αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής στην Ε.Ε. εξετάζοντας 92 χώρες. Διαχειρίζεται από την Ομάδα Κώδικα Δεοντολογίας για τη Φορολογία Επιχειρήσεων και παρακολουθείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όπου ανανεώνεται δύο φορές το χρόνο., πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_tax_haven_blacklist

¹⁹ <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-list-of-non-cooperative-jurisdictions/#countries>

²⁰<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2024/02/20/taxation-bahamas-belize-seychelles-and-turks-and-caicos-islands-removed-from-the-eu-list-of-non-cooperative-jurisdictions-for-tax-purposes/>

φοροδιαφυγής, όσο και τις μορφές φοροαποφυγής επ' ωφελεία του υπόχρεου με χρήση των κενών της νομοθεσίας. Το έργο πάταξης της κατά κύριο λόγο επωμίζεται ο εγχώριος νομοθέτης.²¹

Εκμεταλλευόμενοι την ανωτέρω κατάσταση οι υπεράκτιες εταιρείες έρχονται να προσδώσουν νομιμοφάνεια στις συναλλαγές των μετόχων τους, οι οποίοι τις χρησιμοποιούν προκειμένου να μειώσουν τις φορολογικές τους εισφορές και κατ' επέκταση να αυξήσουν τα κέρδη τους.

Η λειτουργία των υπεράκτιων εταιρειών ώθησε τον Έλληνα νομοθέτη να θεσπίσει με το Ν. 3091/2002 για τις εταιρείες οι οποίες κατέχουν εμπράγματα δικαιώματα πλήρους ή ψιλής κυριότητας ή επικαρπίας σε ακίνητα τα οποία βρίσκονται στην Ελλάδα, ειδικό ετήσιο φόρο τρία τοις εκατό (3%) επί της αξίας αυτών. Ωστόσο, το μικρό ποσοστό του 3% δεν ήταν ιδιαίτερα αποτρεπτικό για τα κεφάλαια που διακινούνται μέσω υπεράκτιων εταιρειών. Ως εκ τούτου, ο νομοθέτης, το έτος 2010 αύξησε το ποσοστό στο ύψος του 15% για τις υπεράκτιες εταιρείες. Η συγκεκριμένη ρύθμιση φαίνεται ιδιαίτερα αποτελεσματική για τους σκοπούς του νομοθέτη, καθώς εύκολα δύναται να αναλογιστεί κανείς πως σε 6,5 περίπου χρόνια, η υπεράκτια εταιρεία θα χρειαστεί να πληρώσει ως φορολογική εισφορά την αξία του ακινήτου.

Επιπλέον, με το αρ. 23 περίπτ. ιγ' του Ν. 4172/2013 ορίστηκε ότι δεν εκπίπτουν από το φορολογητέο εισόδημα «το σύνολο των δαπανών που καταβάλλονται προς φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή νομική οντότητα που είναι φορολογικός κάτοικος σε κράτος μη συνεργάσιμο ή που υπόκειται σε προνομιακό φορολογικό καθεστώς, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 65 του Κ.Φ.Ε., εκτός εάν ο φορολογούμενος αποδείξει ότι οι δαπάνες αυτές αφορούν πραγματικές και συνήθεις συναλλαγές και δεν έχουν ως αποτέλεσμα τη μεταφορά κερδών ή εισοδημάτων ή κεφαλαίων με σκοπό τη φοροαποφυγή ή τη φοροδιαφυγή».

Σε πρόσθετες ρυθμίσεις σχετικά με την κατάχρηση της μειωμένης φορολογίας ο νομοθέτης με το αρ. 65 παρ. 6 του Ν. 4172/2013²² όρισε πως «για την εφαρμογή των διατάξεων του κεφαλαίου αυτού, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή νομική οντότητα θεωρείται ότι υπόκειται σε προνομιακό φορολογικό καθεστώς σε κράτος εκτός της Ελλάδας,

²¹ ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ Θ. – ΤΣΟΥΡΟΥΦΛΗΣ Α., Φορολογικό Δίκαιο, έτος 2022, σελ. 336

²² Όπως η περ. β' αντικαταστάθηκε με το άρθρο 25 του Ν. 4646/2019 (ΦΕΚ Α' 201/12-12-2019)

όταν η φορολογική κατοικία τους βρίσκεται σε οποιοδήποτε κράτος, ακόμη και σε κράτος - μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εάν σε αυτό το κράτος: α) δεν υπόκειται σε φορολογία ή, εάν υπόκειται, δεν φορολογείται εν τοις πράγμασι, ή β) υπόκειται σε φόρο επί των κερδών ή των εισοδημάτων ή του κεφαλαίου, του οποίου ο συντελεστής είναι ίσος ή κατώτερος από το εξήντα τοις εκατό (60%) του συντελεστή φορολογίας νομικών προσώπων και νομικών οντοτήτων, ο οποίος θα οφειλόταν σύμφωνα με τις διατάξεις της ελληνικής φορολογικής νομοθεσίας, εάν ήταν φορολογικός κάτοικος ή διατηρούσε μόνιμη εγκατάσταση κατά την έννοια του άρθρου 6 του ΚΦΕ στην Ελλάδα».

Να επισημανθεί πως με την υπ' αριθ. Α.1205 από 19-12-2023 απόφαση των κ. υπουργού και κ. υφυπουργού οικονομικών²³ ορίζεται για το έτος 2022 λίστα -42- σαράντα δύο χωρών ο οποίες εμπίπτουν στο ανωτέρω άρθρο και θεωρούνται ως κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς²⁴.

5. Τομείς δραστηριοποίησης των υπεράκτιων εταιρειών

Οι υπεράκτιες εταιρείες, ως αναφέρθηκε αποτελούν εταιρικό μόρφωμα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Δεν παύουν όμως να δραστηριοποιούνται όπως οι λοιπές εταιρείες σε αντίστοιχους τομείς και να αναπτύσσουν επιχειρηματική δραστηριότητα. Διαφέρουν όμως, από τις λοιπές on shore εταιρείες, καθώς συνήθως δεν λειτουργούν αυθύπαρκτα αλλά για συναλλαγματικούς και φορολογικούς λόγους, υπέρ άλλων εταιριών (μητρικών) οι οποίες επωφελούνται από τα πλεονεκτήματα που παρέχουν. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό πως οι υπεράκτιες εταιρείες λειτουργούν ως όχημα εταιριών on shore δικαιοδοσίας οι οποίες με αυτό τον τρόπο καταφέρνουν να μειώσουν, φαινομενικά, τα κέρδη τους ώστε εν συνεχεία να αμβλύνουν τις φορολογικές τους εισφορές, και να αποκρύπτουν τις

²³ «Καθορισμός των κρατών που έχουν προνομιακό φορολογικό καθεστώς, με βάση τις διατάξεις των παρ. 6 και 7 του άρθρου 65 του Ν . 4172/2013, για το φορολογικό έτος 2022.» (ΦΕΚ/7341/27.12.2023)

²⁴ Πρόκειται για τα κράτη Άγιος Ευστάθιος, Αλβανία, Ανατολικό Τιμόρ, Ανγκουίλα, Ανδόρρα, Βανουάτου, Βερμούδες, Βόρεια Μακεδονία, Βοσνία – Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Βρετανικές Παρθένες Νήσοι, Γιβραλτάρ, Γκέρνσεϋ, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Ιρλανδία, Κατάρ, Κιργιστάν, Κόσσοβο, Κύπρος, Λιχτενστάιν, Μακάο, Μαλδίβες, Μαυροβούνιο, Μολδαβία, Μογγολία, Μονακό, Μπαρμπάντος, Μπαχάμες, Μπαχρέιν, Μπελίζ, Μποναίρ, Νήσοι Κέϋμαν, Νήσοι Μάρσαλ, Νήσοι Τερκς και Κάικος, Νήσος του Μαν, Ουγγαρία, Παραγουάη, Σάμπα, Σαουδική Αραβία, Τζέρσεϋ, Τοκελάου, Τουρκμενιστάν

συναλλαγές τους από τις ελεγκτικές αρχές ή να διαφυλάξουν κεφάλαια και περιουσία υπό καθεστώς μυστικότητας.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται ενδεικτικά οι κυριότεροι τομείς δραστηριοποίησης των υπεράκτιων εταιρειών καθώς και ο τρόπος λειτουργίας τους.

I. Εταιρείες συμμετοχών (Holding Companies)

Οι εταιρείες συμμετοχών είναι εγκατεστημένες σε κάποιο offshore κέντρο. Αυτού του είδους οι εταιρείες, είτε κατέχουν έτερες υπεράκτιες εταιρείες ως υποκαταστήματα, είτε μετοχές διεθνών θυγατρικών που δραστηριοποιούνται στους τομείς του εμπορίου και των επιχειρήσεων. Ο ρόλος τους επικεντρώνεται στην εκκαθάριση των κερδών από τις συνδεδεμένες με αυτές εταιρείες, στην επανεπένδυση τους καθώς και τη στρατηγική χρήση των αποκομιζομένων κεφαλαίων σε περιοχές χαρακτηριζόμενες από μειωμένους φορολογικούς συντελεστές.

Ειδικότερα, η χρήση τους επιλέγεται σε περιπτώσεις όπου επιδιώκεται η αποφυγή πληρωμής φόρου για μερίσματα. Υπάρχουν υπεράκτια κέντρα τα οποία δεν προβλέπουν, ή προβλέπουν ελάχιστη φορολόγηση για τα κέρδη θυγατρικών εταιρειών. Αντίστοιχα ενδέχεται η νομοθεσία της χώρας όπου εδράζεται η μητρική εταιρεία να επιβάλλει φορολόγηση των μερισμάτων προερχόμενων από θυγατρικές εταιρειών (σε τρίτες χώρες). Με τη χρήση μια εταιρείας συμμετοχών, τα μερίσματα των θυγατρικών μεταφέρονται στην εν λόγω υπεράκτια εταιρεία, η οποία βρίσκεται σε χώρα που επιβάλλει καθόλου ή ελάχιστη φορολόγηση σε αυτού του είδους τα μετακινούμενα κεφάλαια, με αποτέλεσμα την αναβολή πληρωμής του φόρου που θα απαιτούνταν από τη μητρική εταιρεία.

Κατά αντίστοιχο τρόπο μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αναβολή πληρωμής φόρου σε κεφαλαιακά κέρδη, όπου αυτό επιβάλλεται από την εκάστοτε νομοθεσία. Στην περίπτωση πώλησης θυγατρικής εταιρείας η οποία ανήκει στην εταιρεία συμμετοχών τα κέρδη μεταφέρονται στην υπεράκτια χώρα και εκ των υστέρων επαναπατρίζονται στη χώρα της μητρικής εταιρείας.

Επιπλέον, με τη χρήση εταιρείας συμμετοχών οι συναλλαγές λαμβάνουν χώρα μεταξύ της προαναφερθείσας και των θυγατρικών αυτής. Η μητρική εταιρεία απέχει από αυτές και συνεπώς μπορεί να διαφεύγει από οποιοδήποτε συναλλαγματικό έλεγχο (εάν αυτό επιβάλλεται από την έννομη τάξη όπου δραστηριοποιείται). Κατ' επέκταση όταν τα κεφάλαια επαναπατριστούν από την εταιρεία συμμετοχών στη χώρα δραστηριοποίησης της μητρικής εταιρείας, δεν μπορούν να ανιχνευθούν οι συναλλαγές που έλαβαν χώρα.

Οι εταιρείες συμμετοχών δεν διακρίνονται μόνο από πλεονεκτήματα, αλλά κατέχουν και το εξής μειονέκτημα. Συνήθως, το υπεράκτιο κέντρο όπου βρίσκονται, δεν έχει αναπτύξει διεθνείς φορολογικές συμβάσεις με τις χώρες όπου δραστηριοποιούνται οι θυγατρικές αυτής. Συνεπώς, απαιτείται η καταβολή φόρου με υψηλό συντελεστή. Το αδιέξοδο δύναται να ξεπεραστεί με τη χρήση τρίτων εταιρειών σε χώρα όπου υπάρχουν διεθνείς φορολογικές συμβάσεις και έτσι τα κεφάλαια να μεταφερθούν από τη χώρα της θυγατρικής εταιρείας στην χώρα όπου κατέχει διεθνείς συμβάσεις και από εκεί στην εταιρεία συμμετοχών²⁵.

II. Εταιρείες παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών

Οι εταιρείες παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών λειτουργούν ως κανάλι διοχέτευσης δανείων από μια υπεράκτια εταιρεία σε θυγατρική αυτής, η οποία εδράζεται σε ξένη χώρα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αρκετές υπεράκτιες δικαιοδοσίες δεν απαιτούν συγκεκριμένους δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας.

Ειδικότερα, οι εταιρείες παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών χρησιμοποιούνται προκειμένου κεφάλαια να διοχετεύονται από την υπεράκτια εταιρεία στη θυγατρική. Στη συνέχεια, η θυγατρική, αποπληρώνει τις δόσεις του δανείου και καταβάλλει τόκο. Στις περισσότερες χώρες δεν επιβάλλεται φόρος για τον τόκο του δανείου παρά μόνο οι παρακρατούμενοι φόροι. Κατά αυτό τον τρόπο, η θυγατρική εταιρεία η οποία βρίσκεται σε χώρα με υψηλό συντελεστή φορολόγησης μεταφέρει τα κέρδη της στην υπεράκτια μέσω της αποπληρωμής του δανείου. Επιπλέον, μειώνει, φαινομενικά, τα κέρδη της με αποτέλεσμα να φορολογείται στη χώρα δραστηριοποίησης της για ποσό μικρότερο από το πραγματικό. Ομοίως με την προειρημένη πρακτική, προκειμένου να αποφευχθεί το εμπόδιο της διπλής φορολόγησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ενδιάμεσες τρίτες χώρες οι οποίες έχουν αναπτύξει συμφωνίες αποφυγής διπλής φορολόγησης²⁶.

III. Εμπορικές εταιρείες (Trading Companies)

Πρόκειται για την πιο απλή μορφή εταιρείας καθώς δραστηριοποιείται στο εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο. Χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι ότι η εταιρεία λαμβάνει παραγγελίες απευθείας από τον πελάτη αλλά τις παραδίδει απευθείας από τον πωλητή.

²⁵ ΔΟΥΒΗΣ Π., "Offshore" Δραστηριότητες, έτος 2008, σελ. 59.

²⁶ ΔΟΥΒΗΣ Π., σελ. 66.

Στο συνήθη ρόλο της αγοράζει υπηρεσίες και προϊόντα από κάποιον πωλητή και τα μεταπωλεί σε αισθητά αυξημένη τιμή στον πελάτη. Κατά αυτό τον τρόπο καταφέρνει να αποκτήσει μεγάλο κέρδος από την αγοραπωλησία. Είθισται να εδράζεται σε χώρα, η οποία παρέχει αρκετά μικρό συντελεστή φορολόγησης και κατά αυτό τον τρόπο το κέρδος της παραμένει σε μεγάλο βαθμό απαλλαγμένο από φορολογικές εισφορές.

Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε, τα προϊόντα και οι υπηρεσίες αποστέλλονται απευθείας στον τελικό αγοραστή. Αυτό διότι συνήθως οι περισσότερες υπεράκτιες δικαιοδοσίες επιβάλλουν υψηλούς εισαγωγικούς δασμούς. Με την τεχνική αυτή, αποφεύγεται η καταβολή τους καθώς το αντικείμενο της πώλησης δεν περνά από την χώρα της υπεράκτιας δικαιοδοσίας²⁷.

IV. *Εταιρείες παροχής διοικητικών Υπηρεσιών (Administration Companies)*

Στις προαναφερθείσες περιπτώσεις, ως παρουσιάστηκαν, οι υπεράκτιες εταιρείες λειτουργούν ως ενδιάμεσες εταιρείες μεταξύ μητρικής, εδράζουσας σε μη υπεράκτια δικαιοδοσία και θυγατρικών προκειμένου να αποφεύγεται η πληρωμή φόρων σε χώρες με υψηλό συντελεστή φορολόγησης. Το μοντέλο μπορεί να λειτουργήσει με περιορισμένο αριθμό εταιρειών. Στην περίπτωση που οι εταιρείες πληθαίνουν και ταυτοχρόνως δραστηριοποιούνται σε διαφορετικά αντικείμενα γίνεται λόγος για όμιλο εταιρειών και απαιτείται μια εταιρία που έχει το ρόλο διαχειριστή. Τέτοιου είδους είναι οι εταιρείες παροχής διοικητικών υπηρεσιών. Συνήθως λειτουργούν σε κάποια υπεράκτια δικαιοδοσία, ως μητρική εταιρεία και αναλαμβάνουν τη συγκέντρωση διοικητικών – διαχειριστικών λειτουργιών.

Σε αυτό το μόρφωμα η εταιρεία ιδρύει γραφεία σε κάποια υπεράκτια δικαιοδοσία. Υπενθυμίζεται ότι τα γραφεία μπορούν να λειτουργούν τύποις στην υπεράκτια δικαιοδοσία ενώ στην πραγματικότητα οι αποφάσεις να λαμβάνονται σε άλλη χώρα. Μέσω αυτού του σχήματος η εταιρεία παροχής διοικητικών υπηρεσιών λαμβάνει ποσοστιαίο μέρος των κερδών των θυγατρικών εταιρειών. Για την επιλογή της κατάλληλης υπεράκτιας δικαιοδοσίας απαιτείται να υπάρχει χαμηλός συντελεστής φορολόγησης για ενδοομιλικά κέρδη. Κατά αυτό τον τρόπο μεταφέρονται κεφάλαια από τις θυγατρικές στην μητρική με μικρές φορολογικές επιβαρύνσεις²⁸.

²⁷ ΔΟΥΒΗΣ Π., σελ. 72.

²⁸ ΔΟΥΒΗΣ Π., σελ. 76.

V. Εταιρείες διαχείρισης εμπιστευμάτων (Trusts Companies)

Ιδιαίτερο εταιρικό μόρφωμα τόσο για τις εξωχώριες εταιρίες όσο και για τα ελληνική πραγματικότητα αποτελούν οι εταιρίες διαχείρισης εμπιστευμάτων. Καθώς η νομική έννοια του trust αποτελεί θεσμό του αγγλοσαξωνικού δικαίου θα γίνει προσπάθεια αναφοράς των σημαντικότερων στοιχείων της.

Κατά βάση αποτελεί νομικό μέσο δια του οποίου ο ιδρυτής (settlor) με πράξη του εμπιστεύεται ένα περιουσιακό στοιχείο σε άλλο πρόσωπο, τον εμπιστευματοδόχο (trustee) ο οποίος νομικά είναι ο κύριος του περιουσιακού στοιχείου (legal property). Ο τελευταίος, στο ρόλο του οποίου μπορεί να βρίσκεται και νομικό πρόσωπο, κατέχει πλήρη νομικό έλεγχο του εμπιστεύματος και έχει την υποχρέωση της προστασίας και της χρηστής διαχείρισης του περιουσιακού αντικειμένου. Η διαχείριση γίνεται προς όφελος τρίτου προσώπου (beneficial owner) και κατά τις επιθυμίες του ιδρυτή. Δέον να αναφερθεί πως κατά αυτόν τον τρόπο δεν δημιουργείται μια τριγωνική σχέση μεταξύ των προαναφερθέντων αλλά δύο παράλληλες ανεξάρτητες σχέσεις (settlor – trustee, trustee – beneficial owner).

Το trust, κατά συνήθεια, αποτελεί περιουσιακό σύνολο του οποίου η διαχείριση γίνεται από άλλο πρόσωπο, διάφορο από το πρόσωπο υπέρ του οποίου έχει συσταθεί. Κατά τη σύσταση του πρέπει να προκύπτει με βεβαιότητα η πρόθεση του ιδρυτή, το αντικείμενο του και η περιουσία που τίθεται υπό εμπιστευση. Δύναται να ιδρυθεί με διάρκεια έως και εκατό -100- έτη και είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά στην περίπτωση που ο διαθέτης είναι ηλικιωμένος και η σκέψη του έχει αρχίσει να εξασθενεί ή δικαιούχοι βρίσκονται σε διαμάχη.

Ως ήδη γίνεται αντιληπτό στην εθνική μας έννομη τάξη, δεν αναγνωρίζεται ο θεσμός του trust. Η κοινής αποδοχής άποψη που τείνει να επικρατήσει στην ελληνική επιστήμη το τοποθετεί πλησίον του καταπιστεύματος. Ωστόσο η νομολογία των δικαστηρίων δεν αρνείται το θεσμό αλλά τείνει να τον εισαγάγει ομαλά στην έννομη τάξη.

Κατά τα την άποψη του Παμπούκη Χ., η ελληνική έννομη τάξη προκειμένου να ξεπεράσει το αδιέξοδο που προκαλεί ο θεσμός στην εγχώρια έννομη τάξη θα πρέπει να εξετάσει το ζήτημα υπό την οπτική της αναγνωρίσεως και όχι της προσπάθειας ανεύρεσης συναφών εννοιών στο δίκαιο μας²⁹.

²⁹ ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ Χ., Δίκαιο διεθνών συναλλαγών, 2009, σελ. 104 επ.

Όσον αφορά τη χρήση του θεσμού των trust οι υπεράκτιες δικαιοδοσίες, ακόμη και αν δεν έχουν καταβολές εθιμικού δικαίου, τον αναγνωρίζουν. Επιπλέον, αρκετές εξ αυτών απαιτούν ελάχιστα στοιχεία δημοσιοποίησης. Σχετικά με τις εξωχώριες εταιρίες στη συνηθέστερη χρήση τους αντικείμενο του trust αποτελεί μόνο ένα περιουσιακό στοιχείο ανά εταιρία (π.χ. ένα πλοίο ή ένα ακίνητο). Το κεφάλαια που συρρικνώνονται σε μια υπεράκτια δικαιοδοσία παραμένουν ελεύθερα από φορολογικές επιβαρύνσεις μέχρι να επαναπατριστούν. Έτσι επιτυγχάνεται η απόκρυψη της ταυτότητας των διαθετών ώστε να δημιουργείται ανωνυμία, η οποία αποτελεί μέσο δυσχέρειας για τις έρευνες σε περιπτώσεις νομιμοποίησης παράνομου χρήματος καθώς επίσης και η δημιουργία «απόστασης» μεταξύ κατόχου και περιουσίας με σκοπό την μη καταβολή φορολογικών υποχρεώσεων που προκύπτουν από τη χρήση τους. Πρέπει να επισημανθεί ότι σε αρκετές περιπτώσεις ο διαθέτης και ο δικαιούχος του εμπιστεύματος είναι το ίδιο πρόσωπο³⁰.

VI. Εταιρείες εκπροσώπησης – Δομές Nominee

Στο σημείο αυτό έχουν παρουσιαστεί τα βασικά χαρακτηριστικά που διακατέχουν τις υπεράκτιες δικαιοδοσίες, τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται καθώς και τα βασικά πλεονεκτήματα για τα οποία γίνονται ελκυστικές σε πρόσωπα που κατέχουν οικονομικά κεφάλαια και επιθυμούν να τα μεγιστοποιήσουν με τις μικρότερες δυνατές φορολογικές απώλειες. Προκειμένου τα κεφάλαια να αποφέρουν καρπούς απαιτείται να επενδυθούν εκ νέου και επομένως να κινηθούν στο πλαίσιο της εμπορικής δραστηριότητας.

Είναι λογικώς επόμενο ότι η χρήση των υπεράκτιων εταιρειών, στο πλαίσιο των πλεονεκτημάτων απορρήτου που παρέχουν, δύναται να δημιουργήσει επιφυλάξεις προς τους αντισυμβαλλομένους τους οι οποίοι δεν επιθυμούν να γίνει αντιληπτό ότι συναλλάσσονται με μια υπεράκτια εταιρεία και κατ' επέκταση να εκκινήσουν διαδικασίες ελέγχου των διωκτικών - φορολογικών αρχών. Στην περίπτωση αυτή, γίνεται χρήση εταιρειών εκπροσώπησης της υπεράκτιας εταιρείας.

Δημιουργείται λοιπόν μία εταιρεία η οποία λειτουργεί on shore ως εταιρεία εκπροσώπησης της υπεράκτιας εταιρείας. Ως εκ τούτου, η υπεράκτια εταιρεία λειτουργεί ως εντολέας της on shore η οποία βρίσκεται σε θέση εκπροσώπου και συναλλάσσεται με τρίτες εταιρείες. Την ευθύνη όλων των συναλλαγών την έχει η υπεράκτια εταιρεία, πλην

³⁰ ΔΟΥΒΗΣ Π., σελ. 79επ.

όμως την τιμολόγηση, την λογιστική παρακολούθηση, την προβολή και άλλες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της επιχειρηματικής πρακτικής τις αναλαμβάνει η εταιρεία εκπροσώπησης (on shore). Κατ' αυτό τον τρόπο η εταιρεία εκπροσώπησης συναλλάσσεται και τιμολογεί προϊόντα και υπηρεσία στο όνομα της, ενώ την κατεύθυνση της αποφασίζουν τα διευθυντικά στελέχη της offshore εταιρείας. Οι τρίτες εταιρείες συναλλάσσονται με την εταιρεία εκπροσώπησης και κατ' αυτόν τον τρόπο αποφεύγουν να εκκινήσουν διαδικασίες ελέγχου. Επιπλέον, η εταιρεία εκπροσώπησης αποκομίζει χρήματα ως προμήθεια από τις συναλλαγές που τελεί στο όνομα της offshore με αποτέλεσμα συνήθως να πρόκειται για μικρά, σχετικά, ποσά τα οποία θα φορολογηθούν με το συντελεστή φορολόγησης της on shore δικαιοδοσίας, ενώ τα υπόλοιπα κεφάλαια διοχετεύονται στην offshore εταιρεία³¹.

6. Νομιμοποίηση παράνομων εσόδων

Οι υπεράκτιες εταιρείες έχουν αποτελέσει παγκοσμίως αντικείμενο έρευνας και μελέτης τόσο επιστημόνων των κλάδων της νομικής και των οικονομικών όσο και της δημοσιογραφίας και γενικότερα των κυβερνήσεων. Όσο κανείς εμβαθύνει σε μελέτες των εκάστοτε κλάδων, αντί να οδηγείται σε ασφαλή και σαφή συμπεράσματα του τρόπου λειτουργίας τους και της χρήσης τους στην παγκόσμια οικονομία, συμπεραίνει ότι το περιβάλλον των offshore εταιρειών είναι ιδιαίτερα σκιώδες. Το αίτιο εναπόκειται στο γεγονός ότι οι δυνατότητες και η ευελιξία των offshore εταιρειών δεν έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον μόνο προσώπων τα οποία για οικονομικούς-στρατηγικούς λόγους τις επιλέγουν αλλά και προσώπων του οργανωμένου εγκλήματος τα οποία επιλέγουν τη χρήση τους, ως μέσο για τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων. Πριν αναδειχθεί η προαναφερθείσα θεματική, δόκιμο είναι να αναφερθούν οι βασικές πτυχές της νομιμοποίησης των παράνομων εσόδων.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η έννοια και το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενα από εγκληματική δραστηριότητα δεν αποτελούσε ιδιαίτερη θεματική στην αντεγκληματική πολιτική, τόσο του παγκόσμιου ιστού όσο και των εκάστοτε κρατών. Τα περισσότερα κράτη δεν είχαν αναπτύξει κυρωτικούς κανόνες στην εθνική τους έννομη τάξη για το εν λόγω φαινόμενο με αποτέλεσμα η πράξη να θεωρείται ποινικά αδιάφορη ή να αντιμετωπίζεται με κανόνες του κοινού ποινικού δικαίου, όπως το αδίκημα της αποδοχής προϊόντων εγκλήματος.

³¹ ΔΟΥΒΗΣ Π., σελ. 98.

Ωστόσο, πριν αναφερθούμε στις σημερινές πτυχές του φαινομένου άξιο μνείας αποτελεί η αναφορά της προέλευσης του όρου όπως χρησιμοποιείται στην καθομιλουμένη. Η νομιμοποίηση εσόδων, που προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες, αποτελεί τεχνική που έχει αναπτύξει ο κόσμος της εγκληματικότητας πάρα πολλά χρόνια πριν. Στην καθομιλουμένη η έννοια είναι γνωστή ως «ξέπλυμα μαύρου χρήματος» ή «ξέπλυμα χρήματος» προερχόμενη από τον αγγλικό όρο “money laundering”. Ο όρος μπορεί εύκολα να ερμηνευτεί ως η μεταβολή των βρώμικων χρημάτων, δηλαδή των προερχόμενων από εγκληματικές δράσεις, σε καθαρών χρημάτων, δηλαδή νόμιμων – καθαρών κεφαλαίων. Είναι διαδεδομένο ότι η χρήση του όρου προέρχεται από την ανάπτυξη της τεχνικής την περίοδο της ποτοαπογόρευσης στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής μεταξύ των ετών 1920-1933. Κύκλοι του οργανωμένου εγκλήματος και ειδικότερα της λαθρεμπορίας αλκοολούχων ποτών, αποκόμιζαν τεράστια παράνομα κέρδη τα οποία με κάποιο τρόπο έπρεπε να αποκρύψουν από τις ελεγκτικές αρχές. Τότε διαδόθηκε η πρακτική χρήσης νόμιμων επιχειρήσεων στις οποίες εισάγονταν τα «βρώμικα» χρήματα, αναμειγνύονταν με τα προερχόμενα από τις νόμιμες συναλλαγές και κατ’ αυτό τον τρόπο «ξεπλενόταν». Στην εφαρμογή του σχεδίου από το οργανωμένο έγκλημα διαδεδομένη υπήρξε η χρήση επιχειρήσεων καθαρισμού ρούχων. Τέτοιες επιχειρήσεις διατηρούσε και ο γνωστός για την εγκληματική του δράση στο οργανωμένο έγκλημα Alphonse Gabriel Capone γνωστός ως “Al Capone” ή με το ψευδώνυμο “Scarface” ο οποίος, λόγω της φήμης του, αποτέλεσε έναν επιπλέον λόγο προκειμένου να εδραιωθεί η φήμη για τη γένεση του όρου μιας και το «ξέπλυμα», ως έννοια, είναι άμεσα συνδεδεμένο με τις υπηρεσίες καθαρισμού. Ωστόσο, κατά τον Αμερικάνο ιστορικό Sterling Seagrave, τεχνικές νομιμοποίησης παράνομων εσόδων προερχόμενων από εμπορικές συναλλαγές ανευρίσκονται στην Κίνα ήδη περίπου πριν 2000 χρόνια. Συνεπώς, η νομιμοποίηση των εσόδων προερχόμενα από εγκληματική δραστηριότητα βρίσκεται σε άμεση χρονική εγγύτητα με την γένεση του εγκλήματος, όσον αφορά αδικήματα που στοχεύουν στην απόκτηση οικονομικών κεφαλαίων και δεν αποτελεί πρακτική η οποία ανακαλύφθηκε στο πρόσφατο παρελθόν. Κατά τον ίδιο ιστορικό, την πατρότητα του όρου «ξέπλυμα μαύρου χρήματος» δεν διεκδικεί ο γνωστός εγκληματίας και η συγκεκριμένη φήμη αποτελεί αστικό μύθο. Η χρήση του όρου εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1973 και συνδέεται με το σκάνδαλο Watergate³² όπου

³² Το σκάνδαλο Watergate αποτέλεσε μεγάλο πολιτικό σκάνδαλο στις Ηνωμένες Πολιτείες και αφορούσε την κυβέρνηση του προέδρου Richard Nixon. Ο Nixon διετέλεσε πρόεδρος από το 1972 έως το 1974, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την παραίτηση του. Το σκάνδαλο προέκυψε ως αποτέλεσμα των συνεχιζόμενων προσπαθειών της κυβέρνησης Nixon να αποκρύψει τη συμμετοχή της στη διάρρηξη της 17ης Ιουνίου 1972 στα κεντρικά γραφεία της Εθνικής Επιτροπής των

περιέγραφε μεταφορικά την ροή του χρήματος, δηλαδή τα παράνομα αποκτηθέντα κεφάλαια (βρώμικα) αποκρύφτηκαν μέσω μιας σειράς μεταφορών και συναλλαγών (ξεπλύθηκαν), έτσι ώστε τα ίδια κεφάλαια να μπορέσουν τελικά να εμφανιστούν ως νόμιμο εισόδημα³³.

Στην σημερινή εποχή, ακόμη και για τους μη νομικούς, θα έλεγε κανείς ότι η νομική πρακτική, των περασμένων ετών, όπου η αντιμετώπιση της πράξης νομιμοποίησης κεφαλαίων με κανόνες - όπως της αποδοχής προϊόντων εγκλήματος - φαντάζει αδιανόητη. Αυτό οφείλεται στη τεράστια προσπάθεια που κατέβαλαν, έκτοτε, από κοινού κράτη ανά τον κόσμο και διεθνείς οργανισμοί προκειμένου να περιορίσουν το φαινόμενο. Η αιτία που οδήγησε τα κράτη στην κοινή προσπάθεια ανάπτυξης μηχανισμών περιορισμού της νομιμοποίησης εσόδων εκκινεί από την αύξηση του φαινομένου. Καθώς η παγκοσμιοποίηση έχει καταφέρει να ανοίξει το δρόμο για εμπορικές συναλλαγές άμεσα και οπουδήποτε ανά τον πλανήτη κατά τον ίδιο τρόπο και το οργανωμένο έγκλημα δεν περιορίζεται τοπικά ή διεθνώς αλλά καταφέρνει να αποκτά υπόσταση παγκοσμίων διαστάσεων. Τομείς δραστηριοποίησης αποτελούν το εμπόριο ναρκωτικών, η λαθρομετανάστευση, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο όπλων και εκρηκτικών κ.α. Τα χρήματα που προέρχονται από τέτοιου είδους αδικήματα υπολογίζονται σε τεράστια ποσά παγκοσμίως. Δεν πρόκειται όμως μόνο για κάποια παρανόμως διακινούμενα ποσά. Τα χρήματα χρησιμοποιούνται από το οργανωμένο έγκλημα για δωροδοκίες πολιτικών, δικαστικών κ.α. υπαλλήλων όπου γνώμονας των αποφάσεων τους θα έπρεπε να είναι η διαφύλαξη, η ανάπτυξη και η διασφάλιση του κοινωνικού συμφέροντος και όχι οι προσωπικές τους οικονομικές και πάσης φύσεως διευκολύνσεις με αποτέλεσμα τη δημιουργία διαφθοράς. Έτσι ερχόμαστε αντιμέτωποι με ένα φαύλο κύκλο όπου το οργανωμένο έγκλημα επεκτείνεται και εδραιώνεται στις κοινωνίες και ταυτόχρονα η διαφθορά αυξάνεται με αντίστοιχους ρυθμούς. Το χρήμα δεν αποτελεί, πλέον, μόνο το σκοπό της εγκληματικής πράξης για λόγους οικονομικής ενίσχυσης αλλά αποτελεί και το μέσο για λόγους κοινωνικής

Δημοκρατικών στο κτηριακό συγκρότημα Watergate στην Ουάσιγκτον. Ειδικότερα πέντε άνδρες συνελήφθησαν ενώ προσπαθούσαν να εγκαταστήσουν κρυφές συσκευές ακρόασης και να βρουν έγγραφα στα γραφεία των Δημοκρατικών, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας για τις προεδρικές εκλογές. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης συνέδεσε τα μετρητά που βρέθηκαν πάνω τους εκείνη την εποχή με την επιτροπή εκλογών για την επανεκλογή του Νίξον. – πηγή: <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

³³ <https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

ισχύς των εγκληματιών. Συνεπώς προκειμένου να αποφευχθεί η ανωτέρω αποσταθεροποίηση της κοινωνίας έπρεπε να περιοριστεί το φαινόμενο. Εφόσον τα διακινούμενα κεφάλαια δεν θα αποτελούσαν όρο της εξίσωσης, ταυτόχρονα δεν θα παρήγαγαν τα ανωτέρω αποτελέσματα, δηλαδή τη διάβρωση της κοινωνίας από φαινόμενα διαφθοράς. Είναι κατανοητό πλέον πως πράξεις νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενων από εγκληματικές δραστηριότητες κατέχουν προεκτάσεις στους κυριότερους κλάδους δικαίου αλλά βρίσκονται και σε άμεση συνάφεια με το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Συνεπώς δεν δύναται να αντιμετωπίζεται από το δίκαιο ως πράξη αποδοχής προϊόντων εγκλήματος καθώς το άδικο που τίθεται από τις ανωτέρω δεν μπορεί να ταυτιστεί³⁴.

7. Νομοθετικό πλαίσιο της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μία πολιτική και οικονομική ένωση. Από τα πρώιμα στάδια του θεσμού όπου η ιδέα περιοριζόταν στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η οικονομία κατείχε κυρίαρχο ρόλο στη δημιουργία της και την μετέπειτα εξέλιξη της. Μέχρι την αναβάθμιση της ως το σημερινό μοντέλο, η σταθερότητα και η ασφάλεια της οικονομίας που επιδιώκει και παρέχει η ένωση, αποτελούν την βασικότερη κινητήρια δύναμη των εθνών για την συμμετοχή και την προάσπιση της.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας υποστεί διάφορες ζυμώσεις στο πέρασμα των ετών αλλά πάντα με γνώμονα την οικονομική σταθερότητα και συνεργασία των κρατών – μελών της δεν θα μπορούσε να εθελοτυφλεί στο φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενα από παράνομες δραστηριότητες. Ως αναφέρθηκε ανωτέρω η απαξίωση του αδικήματος είναι τέτοια που δεν μπορεί ούτε να ταυτιστεί με τις ήδη υπάρχουν νομοθετικές ρυθμίσεις αλλά επιπλέον το αδίκημα καθίσταται διεθνές λόγω των προεκτάσεων και των επιπτώσεων του. Έτσι το έτος 1991 εκδίδεται η πρώτη οδηγία³⁵ της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρη-

³⁴ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ - ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ Ε., Οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατία, σύγχρονες εξελίξεις στην ευρωπαϊκή και ελληνική έννομη τάξη, έτος 2007, σελ. 213 επ.

³⁵ Οδηγία «91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 10ης Ιουνίου 1991 για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες».

ματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Άξιο μνείας αποτελεί το γεγονός ότι η εν λόγω οδηγία συνδέει το ξέπλυμα χρήματος μόνο με το αδίκημα της εμπορίας ναρκωτικών και στην ουσία της δεν αποτελεί ποινικοποίηση του αδικήματος, αλλά μέτρα που έπρεπε να ληφθούν στο πλαίσιο του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των πελατών του. Από την πρώτη εμφάνιση της καταπολέμησης έως σήμερα έχουν εκδοθεί συνολικά έξι -6- οδηγίες³⁶ οι οποίες έχουν διευρύνει πλήρως το πεδίο εφαρμογής τους σε σχέση με την αρχική. Ο χρόνος έκδοσης τους δεν χαρακτηρίζεται από περιοδικότητα αλλά βασίζεται σε παράγοντες του οργανωμένου εγκλήματος, οι οποίοι υποχρεώνουν την αντίστοιχη αναθεώρηση των οδηγιών για λόγους πρόληψης, καταστολής και αναβάθμισης των νέων πτυχών που παρουσιάζει το έγκλημα. Αυτό μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητό αν σκεφτεί κανείς πόσο έχει αλλάξει η ροή των συναλλαγών με τη χρήση του διαδικτύου, των ηλεκτρονικών τραπεζών ή νέων μορφών νομισμάτων με ραγδαία εξέλιξη και απήχηση στο ευρύ κοινό, όπως επί παραδείγματι τα κρυπτονομίσματα³⁷.

Σε αντιστοιχία με τις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην καταπολέμηση του ξεπλύματος χρημάτων βρίσκεται και η Ελλάδα. Η πρώτη προσπάθεια της χώρας μας χρονολογείται σε αντιστοιχία με την αρχική οδηγία, δεν βρίσκεται όμως στην ίδια κατεύθυνση. Το ελληνικό κράτος επέλεξε τη δημιουργία δύο επιτροπών σε δύο διαφορετικά Υπουργεία προκειμένου το πρόβλημα να μελετηθεί και να υποβληθούν προτάσεις αντιμετώπισης του. Η λύση δεν ευδοκίμησε και έτσι το κράτος στράφηκε στην ποινικοποίηση του αδικήματος χωρίς περαιτέρω εμβάθυνση. Ειδικότερα με το Ν. 2145/1993 προβλέφθηκε η πρόσθεση στον τότε ποινικό κώδικα ενός επιπλέον άρθρου, του άρθρου 394^A «Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα» το οποίο προέβλεπε ποινή κάθειρξης μέχρι δέκα ετών για τους παραβάτες³⁸. Η λύση που δόθηκε είχε μικρή διάρκεια

³⁶ Νεότερη όλων είναι η Οδηγία (ΕΕ) 2018/1673 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2018, σχετικά με την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω του ποινικού δικαίου.

³⁷ Αναφορικά με τη οδηγία και τις αλλαγές που επέφεραν γίνεται λόγος σε επόμενο κεφάλαιο.

³⁸ «Ρύθμιση θεμάτων εκτελέσεως ποινών, επιταχύνσεως και εκσυγχρονισμού των διαδικασιών απονομής της δικαιοσύνης και άλλων θεμάτων.», (ΦΕΚ/Α/88/28-05-1993)

ζωής καθώς δύο χρόνια αργότερα και με το νόμο 2331/1995³⁹ ο νομοθέτης ενέταξε την αρχική οδηγία στην εθνική έννομη τάξη και κατήργησε το προαναφερθέν άρθρο, ενώ ταυτόχρονα το εισήγαγε στον ανωτέρω νόμο. Κατά αυτό τον τρόπο, υπήρξε μια μεταφορά του άρθρου από άρθρου του ποινικού κώδικα, σε άρθρο του ειδικού ποινικού νόμου⁴⁰. Πλέον η χώρα μας έχει ενσωματώσει όλες τις ευρωπαϊκές οδηγίες και διαπιστώνονται τεράστια βήματα προόδου σε σχέση με την αρχική επικρατούσα κατάσταση.

Ωστόσο τα πρώτα βήματα της αντιμετώπισης του φαινομένου ξεκίνησαν από τις Η.Π.Α. κατά τη δεκαετία του 1970, όπου και λήφθηκαν τα πρώτα μέτρα. Ακολούθησαν συστάσεις από το Συμβούλιο της Ευρώπης οι οποίες επικεντρωνόταν στο γεγονός ότι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έπρεπε να αναπτύξουν ουσιαστικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Σε πιο εξατομικευμένο βαθμό, εντός της Ε.Ε. η πρώτη χώρα που αναλαμβάνει δράση είναι η Αγγλία το έτος 1986 και ένα χρόνο μετέπειτα ακολουθεί η Γαλλία.

Παρά το γεγονός ότι πλέον η θεματική κατέχει παγκόσμιες διαστάσεις με αρκετές αρχές, διεθνείς και κρατικές, ανά τον κόσμο να δραστηριοποιούνται στην κατεύθυνση της καταπολέμησης του φαινομένου δεν θα μπορούσε να μην αναφερθεί ο μείζων ρόλος της Ομάδας Χρηματοπιστωτικής Δράσης ευρέως γνωστή ως F.A.T.F. (Financial Action Task Force). Η FATF υπήρξε πρωτοβουλία της ομάδας των G-7 κατά την ετήσια οικονομικής τους σύνοδο στο Παρίσι το έτος 1989. Ως στόχο είχε την εξέταση και την ανάπτυξη μέτρων για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Με το πέρασμα των ετών αυτό άλλαξε προκειμένου να ανταπεξέλθει στην αναβάθμιση της εγκληματικότητας. Έτσι της έχει ανατεθεί η ευθύνη να εξετάζει τις τεχνικές και τις τάσεις της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, να επανεξετάζει τις δράσεις που έχουν ήδη αναληφθεί σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο και να καθορίζει τα αναγκαία μέτρα για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Το 2001, η FATF επέκτεινε την αποστολή της και περιέλαβε στους στόχους της και την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας⁴¹. Επιπλέον, αρχικώς περιλάμβανε τις χώρες της G7, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οκτώ άλλες χώρες. Πλέον

³⁹ «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες ποινικές διατάξεις - Ολομέλεια Αρείου Πάγου - Διαιτησίες και άλλες διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/173/24-8-1995).

⁴⁰ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ - ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ Ε, σελ. 219 επ.

⁴¹ <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/what-we-do.html>

απαριθμείται από 40 μέλη και βρίσκεται συνδεδεμένη με διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς. Την τωρινή χρονική περίοδο πρόεδρος της FATF είναι η κα. Elisa de Anda Madrazo με θητεία από 01-07-2024 έως 30-06-2026⁴².

8. Μέθοδοι νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενα από παράνομες δραστηριότητες

Η νομιμοποίηση εσόδων προερχόμενα από παράνομη δραστηριότητα δεν είναι μια στατική διαδικασία. Συνεχώς μεταβάλλονται και εξελίσσονται. Οι εγκληματικές οργανώσεις χαρακτηρίζονται από έντονη μεταβολή των τρόπων δράσεις τους. Αντίστοιχα οι διωκτικές αρχές βρίσκονται πάντα ένα βήμα πίσω από τις πράξεις των εγκληματικών οργανώσεων και η προσαρμοστικότητα τους στα νέα δεδομένα είναι πιο αργή. Ο λόγος είναι απλός, οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν τη χρήση κάθε μέσου της τεχνολογίας και κάθε κενού του νομικού και του χρηματοπιστωτικού συστήματος, προκειμένου να δημιουργήσουν ένα νέο μονοπάτι όπου δεν είναι γνώριμο στις διωκτικές αρχές ή δεν καλύπτεται από «σκληρούς» κανόνες επίβλεψης. Με άλλα λόγια επιδιώκεται κάθε πρόσφορο προς χρήση μέσο το οποίο θα διασφαλίσει έστω και παροδικά την απόκρυψη τους από τις διωκτικές αρχές. Αντίστοιχα οι διωκτικές αρχές προσπαθούν μέσω της επίβλεψης παραμέτρων και προεκτάσεων της εγκληματικής δράσης να προβλέψουν τα πιθανά μέσα που χρησιμοποιούνται ή να δύναται από την νομοθεσία να τα εξετάσουν στην ουσία τους και να συνδέσουν ομάδες ατόμων με διακινούμενα κεφάλαια. Ωστόσο αυτή η διαδικασία δεν είναι πάντα εύκολη καθώς τα άτομα ενδέχεται να δραστηριοποιούνται σε περιοχές διαφορετικές από αυτές όπου τα κεφάλαια διακινούνται, να μην περιορίζονται χωρικά και να εναλλάσσονται στην εγκληματική τους δράση, όπου καθιστούν την επίλυση των υποθέσεων ακόμη πιο δύσκολη.

Πάρα ταύτα η παρακολούθηση της ροής του χρήματος (ή όπως οι διεθνείς πρακτικές υποστηρίζουν “follow the money”) αποτελεί την πιο αποδοτική μέθοδο ανεύρεσης στοιχείων και εξαγωγής συμπερασμάτων. Έτσι και στην νομιμοποίηση εσόδων όποια τεχνική και να χρησιμοποιήσουν οι εγκληματίες αποτελεί απλά το μέσο. Επί της ουσίας, όμως, υπάρχουν τρία στάδια που αποτελούν το μονόδρομο της νομιμοποίησης και δεν δύναται να αποφευχθούν. Πρόκειται για τα στάδια της τοποθέτησης, της στρωματοποίησης και της ενσωμάτωσης.

⁴² <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/history-of-the-fatf.html>

I. Τοποθέτηση (Placement)

Αποτελεί την πρώτη φάση κατά τη διαδικασία νομιμοποίησης του χρήματος. Σε αυτό το σημείο τα χρήματα προερχόμενα από εγκληματική δραστηριότητα εισέρχονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αυτό μπορεί να συμβεί με διάφορες τεχνικές οι οποίες όμως ακολουθούν κατά βάση δύο βασικά μοτίβα, αυτό της δόμησης (Structuring) και του μυρμηγκιού (Smurfing).

Ειδικότερα κατά την τεχνική της δόμησης τα χρήματα μοιράζονται σε μικρές ποσότητες. Ο λόγος εναπόκειται στο γεγονός ότι οι καταθέσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα όταν βρίσκονται άνω ενός ορίου πρέπει να δικαιολογούνται και ταυτόχρονα μπορεί να προσελκύσουν την προσοχή των ελεγκτικών αρχών. Κατά συνέπεια οι καταθέσεις, κατά το μοντέλο της δόμησης, είναι τέτοιου ύψους ώστε να βρίσκονται κάτω από το όριο αναφοράς.

Εναλλακτική τεχνική αποτελεί η μέθοδος του μυρμηγκιού. Στην τεχνική αυτή, γίνεται προσπάθεια αποπροσανατολισμού των αρχών μέσω της χρήσης πολλαπλών λογαριασμών και πολλαπλών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Τα χρήματα που προέρχονται από τις παράνομες δραστηριότητες κατατίθενται σε διάφορα πρόσωπα (smurfs) τα οποία μεταφέρουν τα χρήματα την ίδια ώρα σε διαφορετικούς λογαριασμούς και διαφορετικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Με την τεχνική αυτή οι συναλλαγές περιπλέκονται και είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αποδειχτεί κάποια σχέση μεταξύ των δραστών του οργανωμένου εγκλήματος, των smurfs και των λογαριασμών.

II. Στρωματοποίηση (Layering)

Στο επόμενο στάδιο, της στρωματοποίησης, επιδιώκεται η αποσύνδεση των παράνομων κεφαλαίων από την πηγή προέλευσής τους. Για το σκοπό αυτό επιστρατεύονται πολλαπλές και περίπλοκες κινήσεις του κεφαλαίου έως ότου αυτό καταλήξει στον τελικό δικαιούχο. Κατά αυτό τον τρόπο τα χρήματα αναμειγνύονται με νόμιμα κεφάλαια. Το τελικό κεφάλαιο επιδιώκεται να μην μπορεί να συνδεθεί με το παρανόμως αρχικό και έτσι επιτυγχάνεται αρχικά η μη προσέλκυση της προσοχής των ελεγκτικών αρχών και κατά δεύτερον η απόκρυψη της ροής του από την πηγή του.

III. Ενσωμάτωση (Integration)

Αποτελεί το τελικό στάδιο της διαδικασίας νομιμοποίησης παράνομων εσόδων. Τα χρήματα ήδη έχουν αναμειχθεί με τα νόμιμα κεφάλαια στο προηγούμενο στάδιο (της στρωματοποίησης). Σε αυτό το τελικό στάδιο τα κεφάλαια εισάγονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ως νόμιμα χωρίς να κινούν υποψίες παρανομίας. Ο εντοπισμός τους

ως παρανόμων είναι ιδιαίτερα δυσχερής. Εφόσον η διαδικασία των προηγούμενων σταδίων έχει ολοκληρωθεί επιτυχώς τα κεφάλαια πλέον χρησιμοποιούνται για συνήθεις – νόμιμες συναλλαγές ως φαινομενικών νόμιμα⁴³.

9. Η χρήση των offshore εταιρειών στη νομιμοποίηση εσόδων

Από την παρουσίαση που προηγήθηκε σχετικά με το μόρφωμα υπεράκτιων εταιρειών και από την αναφορά των βασικών στοιχείων που ανευρίσκονται στη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων εύκολα συνάγει κανείς το συμπέρασμα ότι αποτελούν εύφορη γη για τους εγκληματίες που επιδιώκουν ξέπλυμα των χρημάτων. Το ξέπλυμα χρήματος, ως διαδικασία, επιδιώκει να αποκρύψει τα παρανόμως αποκτηθέντα κεφάλαια μέσω της ανάμειξης τους με νόμιμα ώστε αρχικά να μην προκύπτει η πηγή προέλευσης τους και κατά δεύτερον να εισαχθούν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα για να μπορούν να διακινηθούν. Αντίστοιχα ως ήδη έγινε γνωστό, οι υπεράκτιες εταιρείες καταφέρνουν σε πολύ μεγάλο βαθμό να διατηρήσουν την ανωνυμία προέλευσης των κεφαλαίων, ανεξαρτήτως αν πρόκειται για νομίμως αποκτηθέντα ή μη.

Στην πράξη είναι σύνηθες να χρησιμοποιούνται εταιρείες κελύφη – εικονικές, δραστηριοποιούμενες σε διάφορους κλάδους και με έδρα κάποιο υπεράκτιο κέντρο. Οι εταιρείες αυτές δημιουργούνται και παραμένουν ανενεργές για αρκετό χρονικό διάστημα χωρίς κάποια δραστηριότητα. Στη συνέχεια πωλούνται σε ενδιαφερόμενους που θέλουν να αποκτήσουν μια εταιρεία η οποία να μην είναι νεοσύστατη προκειμένου να μην υπάρχει χρονική εγγύτητα παράνομης πράξης, αποκόμισης κεφαλαίων και δημιουργίας της offshore. Τα παράνομα μετρητά εισέρχονται με διάφορους τρόπους στην υπεράκτια. Για το σκοπό αυτό επιλέγονται συνήθως νόμιμες επιχειρήσεις που έχουν μεγάλη ροή μετρητών όπως πρατήρια καυσίμων, καταστήματα εστίασης ή λιανικής. Εξ ονόματος της υπεράκτιας δημιουργούνται τραπεζικοί λογαριασμοί με αποτέλεσμα τα παράνομα μετρητά, μέσω της νόμιμης επιχείρησης, να εισέρχονται ως νόμιμα κεφάλαια στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αντίστοιχη είναι και η νομιμοποίηση μέσω της χρήση εταιρειών real estate ή κατασκευαστικών όπου τα παράνομα χρήματα ξεπλένονται μέσω ακινήτων.

Προκειμένου η νομιμοποίηση των παρανόμων κεφαλαίων να γίνεται με μεγαλύτερη επιτυχία όσον αφορά την προσέλκυση της προσοχής των αρχών οι εγκληματικές

⁴³ ΜΠΕΝΤΕΝΙΩΤΗΣ Μ.Α., ΙΩΑΝΝΟΥ Α., ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α., ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ Θ., Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, θεσμικό πλαίσιο, διεθνή πρότυπα και πρακτική εφαρμογή, έτος 2022, σελ. 8επ.

οργανώσεις χρησιμοποιούν και πιο σύνθετες μεθόδους. Ειδικότερα έχει παρατηρηθεί η χρήση ατόμων ως μέτοχοι διευθυντές, δηλαδή ως ενδιάμεσοι, οι οποίοι δεν κατέχουν ποινικό μητρώο. Η δημιουργία πολλαπλών εταιρειών οι οποίες βρίσκονται μεν σε σχέση ιεραρχίας αλλά ταυτόχρονα δυσχεραίνουν την παρακολούθηση της ροής του χρήματος. Ομοίως, η χρήση εικονικών δανείων με τρόπο όπως αναπτύχθηκε στο σχετικό κεφάλαιο ή υπερτιμολόγηση εμπορικών συναλλαγών. Τέλος, ενδέχεται η εγκληματική οργάνωση που επιδιώκει την νομιμοποίηση εσόδων να εξαγοράσει μια εταιρεία που ανήκει ήδη στην εγκληματική επιχείρηση. Η τεχνική αυτή εφαρμόζεται στο στάδιο επαναπατρισμού κεφαλαίων τα οποία έχουν ήδη εναποτεθεί σε κάποια offshore εταιρία.

10. Παραδείγματα / περιπτώσιολογία

Από την έως τώρα ανάλυση έγινε προσπάθεια να παρουσιαστεί θεσμικά το ιδιαίτερο μόρφωμα των υπεράκτιων εταιρειών. Αυτού του είδους οι εταιρικές μορφές αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια και είναι γνωστές παγκοσμίως. Ωστόσο το περιβάλλον των offshore εταιρειών, ως προκύπτει στη συνέχεια, φαίνεται ιδιαίτερα σκιώδεις. Ο χαρακτηρισμός τίθεται από τον γράφοντα του πονήματος όχι στηριζόμενος στις δυνατότητες των εταιρικών μορφωμάτων και την ενδεχόμενη χρήση τους από τον κόσμο της εγκληματικότητας, αλλά λόγω των υποθέσεων που έχουν λάβει τα φώτα της δημοσιότητας κατά τα τελευταία χρόνια αποκαλύπτοντας τα αγεωγράφητα νερά του κόσμου των offshore.

Με μια σχετικά εύκολη και γρήγορη αναζήτηση επί των σκανδάλων χρήσης των offshore εταιρειών εύκολα θα ανακαλύψει κανείς τα Panama Papers και τα μεταγενέστερα χρονικά Pandora Papers. Η δημοσίευση των προαναφερθέντων ήταν αρκετή ώστε να αποκαλύψει τον κρυφό πλούτο των εταιρειών και κυρίως τη σύνδεση τους με σημαίνοντα πρόσωπα της παγκόσμιας κοινότητας. Επιπλέον αποτέλεσαν στοιχείο προκειμένου, αν και υπάρχουν ασυμφωνίες των ερευνητών, να υπολογιστεί το μέγεθος του διακινούμενου πλούτου μέσω των υπεράκτιων εταιρειών.

I. Υπόθεση Panama Papers

Η υπόθεση Panama Papers ήρθε στην επιφάνεια τον Απρίλιο του 2016 όταν εμπιστευτικά έγγραφα της δικηγορικής εταιρίας Mossack Fonseca με έδρα στον Παναμά διέρρευσαν. Η δικηγορική εταιρία Mossack Fonseca, όπως προέκυψε, είχε βοηθήσει εταιρείες και ιδιώτες από περισσότερες από 200 χώρες να κρύψουν τα χρήματά τους σε υπεράκτιους λογαριασμούς, φορολογικούς παραδείσους και εταιρείες κέλυφος. Η διαρροή α-

ποκάλυψε πώς μέλη της πιο ευκατάστατης τάξης παγκοσμίως χρησιμοποιούσαν φορολογικούς παραδείσους για να κρύψουν την περιουσία τους, να ξεφύγουν από τον δημόσιο έλεγχο και να αποφύγουν να πληρώσουν φόρους. Επιπλέον, τα έγγραφα αποκάλυψαν τη χρήση υπεράκτιων λογαριασμών από ύποπτους εγκληματίες για ξέπλυμα παράνομων κερδών. Ως σχολίασε το Transparency International UK, οι διαρροές έδειξαν ότι «δεν πρόκειται για ένα θεμελιωδώς ευνοϊκό σύστημα που έχει διαβρωθεί στα άκρα από λίγους εγκληματίες» αλλά «ένα σύστημα με βαθιά ριζωμένη εγκληματικότητα που λειτουργεί πλέον προς το συμφέρον των διεφθαρμένων του κόσμου αφρόκρεμα».

Ειδικότερα, στις αρχές του 2015 τα Panama Papers διέρρευσαν από μια ανώνυμη πηγή στην εφημερίδα του Μονάχου *Süddeutsche Zeitung*, η οποία τα μοιράστηκε με την Διεθνή Κοινοπραξία Ερευνητικών Δημοσιογράφων (International Consortium of Investigative Journalists – ICIJ)⁴⁴. Στη συνέχεια, η ICIJ μοιράστηκε το υλικό με 107 οργανισμούς μέσων ενημέρωσης σε 80 χώρες, συμπεριλαμβανομένων εφημερίδων όπως η γαλλική «Le Monde» και η «The Guardian» του Ηνωμένου Βασιλείου. Δημιουργήθηκε μια κοινή βάση δεδομένων όπου περιείχε 11,5 εκατομμύρια έγγραφα που διέρρευσαν, η οποία κάλυψε την περίοδο από το 1977 (όταν ιδρύθηκε η αρχική εταιρεία) έως τον Δεκέμβριο του 2015 και περιλάμβανε ηλεκτρονική αλληλογραφία, αρχεία πελατών και πληροφορίες για τραπεζικούς λογαριασμούς. Κατόπιν έρευνας την 03-04-2016 δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά αναφορές για την ύπαρξη των διαρροών. Τον Μάιο του ίδιου έτους η ICIJ άνοιξε δημόσια την πρόσβαση σε μια βάση δεδομένων που περιέχει πληροφορίες για περίπου 214.000 υπεράκτιες εταιρείες και περισσότερους από 14.000 πελάτες παγκοσμίως.

⁴⁴ Η Διεθνής Κοινοπραξία Ερευνητικών Δημοσιογράφων International (International Consortium of Investigative Journalists – ICIJ) είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που συγκεντρώνει ερευνητές δημοσιογράφους από όλο τον κόσμο, με στόχο την αποκάλυψη σοβαρών αδικιών, της διαφθοράς και της κατάχρησης εξουσίας. Εργάζεται για τη διαφάνεια και την ακριβή ενημέρωση, πιστεύοντας ότι η ανεξάρτητη πρόσβαση στην αλήθεια αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και πυλώνα της δημοκρατίας. Το ICIJ έχει πρωτοστατήσει σε μεγάλης κλίμακας διασυννοιακές ερευνητικές δημοσιεύσεις, όπως τα Panama Papers και Paradise Papers, που έχουν προκαλέσει παγκόσμιο σκάνδαλο. Το ICIJ βρίσκεται σε συνεργασία με πάνω από 140 μέσα ενημέρωσης, επηρεάζοντας πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. Η δράση του στηρίζεται αποκλειστικά σε δωρεές, ενώ η συλλογική του προσέγγιση επιτρέπει την εκτενή, ανεξάρτητη και αντικειμενική δημοσιογραφική έρευνα. Πηγή: <https://www.icij.org/about/>

Μεταξύ εκείνων των πελατών της Mossack Fonseca ήταν πάνω από 140 πολιτικοί και οι οικογένειές τους και πάνω από δώδεκα πολιτικοί ηγέτες και διασημότητες, πρόσωπα του θεάματος, μέλη του διεθνούς διοικητικού οργάνου της ομοσπονδίας ποδοσφαίρου (FIFA) και εταιρείες συμπεριλαμβανομένων επιχειρήσεων που συνδέονται με ανώτερα πολιτικά πρόσωπα στη Βόρεια Κορέα και τη Συρία. Κατονομάστηκαν επίσης πηγές για τις οποίες υπάρχουν υποψίες για νομιμοποίηση κεφαλαίων που αποκτήθηκαν με εγκληματικά μέσα.

Σχετικά με Έλληνες εμπλεκόμενους, το φως της δημοσιότητας πήρε λίστα με συνολικά 239 άτομα ελληνικής υπηκοότητας. Μεταξύ αυτών υπήρξαν και ονόματα σημανόντων προσωπικοτήτων του επιχειρηματικού κόσμου της χώρας⁴⁵.

Μετά τη δημοσίευση των διαρροών, η Mossack Fonseca αρνήθηκε κατηγορηματικά οποιαδήποτε αδικοπραξία. Η δήλωση τόνιζε ότι οι υπεράκτιες εταιρείες είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο και ότι σε πολλές περιπτώσεις είναι απολύτως νόμιμες⁴⁶.

II. Υπόθεση Pandora Papers

Μετά την υπόθεση – σκάνδαλο Panama Papers, μία δεύτερη υπόθεση ήρθε στην επιφάνεια στις 3 Οκτωβρίου 2021 όταν ένας τεράστιος όγκος ιδιωτικών οικονομικών αρχείων κοινοποιήθηκε στην «Washington Post» με περιεχόμενο σχετιζόμενο με τις τεράστιες εκτάσεις του κρυμμένου υπεράκτιου συστήματος που χρησιμοποιείται για την απόκρυψη δισεκατομμυρίων δολαρίων από φορολογικές αρχές. Τα αρχεία περιείχαν μεγάλη γκάμα χρηστών μεταξύ των οποίων εγκληματίες καθώς και 14 περιπτώσεις που αφορούσαν ηγέτες χωρών σε όλο τον κόσμο.

Ο όγκος των αρχείων ήταν τεράστιος, ειδικότερα πρόκειται για μια υπόθεση με περισσότερα από 11,9 εκατομμύρια οικονομικά αρχεία που αποκτήθηκαν από τη ICIJ και εξετάστηκαν από την «The Post» και άλλους συνεργαζόμενους ειδησεογραφικούς οργανισμούς. Τα αρχεία περιλαμβάνουν ιδιωτικά email, μυστικά υπολογιστικά φύλλα, μυστικά συμβόλαια και άλλα αρχεία που κατάφεραν να εισχωρήσουν στα αδιαπέραστα οικονομικά σχήματα και προσδιόριζαν τα άτομα πίσω από αυτά.

⁴⁵ <https://tvxs.gr/news/ellada/aytoi-einai-oi-ellines-ton-panama-papers/>

⁴⁶ <https://www.britannica.com/money/Panama-Papers>

Η διαρροή των αρχείων, η οποία ονομάστηκε Pandora Papers, υπερβαίνει τις διαστάσεις της διαρροής που βρισκόταν στο επίκεντρο της έρευνας των Panama Papers καθώς η τελευταία περιλάμβανε δεδομένα από μία μόνο δικηγορική εταιρεία. Η νέα διαρροή περιλάμβανε αρχεία από 14 ξεχωριστές οντότητες χρηματοοικονομικών υπηρεσιών που δραστηριοποιούνταν σε χώρες και εδάφη όπως η Ελβετία, η Σιγκαπούρη, η Κύπρος, η Μπελίζ και οι Βρετανικές Παρθένοι Νήσοι.

Τα αρχεία περιέγραφαν λεπτομερώς περισσότερους από 29.000 λογαριασμούς offshore, ο οποίος είναι υπερδιπλάσιος από τον αριθμό που προσδιορίστηκε στα Panama Papers. Μεταξύ των κατόχων λογαριασμών βρίσκονταν περισσότερα από 130 άτομα τα οποία έχουν καταγραφεί ως δισεκατομμυριούχοι από το περιοδικό Forbes και περισσότεροι από 330 δημόσιοι αξιωματούχοι σε περισσότερες από 90 χώρες. Πρόκειται για αριθμό διπλάσιο από αυτόν που βρέθηκε στην υπόθεση Panama Papers.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα Pandora Papers επέτρεψαν τη δημιουργία μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας σχετικά με τον παράλληλο και αφανή χρηματοοικονομικό κόσμο των υπεράκτιων εταιριών. Η έρευνα αποκάλυψε με πρωτοφανή έκταση και λεπτομέρεια πως ορισμένοι πολιτικοί και πλούσιοι άνθρωποι καθώς και εγκληματίες έχουν θωρακίσει τα περιουσιακά τους στοιχεία με τη χρήση εμπιστευμάτων και άλλων υπεράκτιων μέσων.

Σχετικά με τη χρονολόγηση των εγγράφων η συντριπτική πλειοψηφία τους σημειώνονται με ημερομηνίες που υποδεικνύουν ότι δημιουργήθηκαν μεταξύ 1996 και 2020, αν και ορισμένα χρονολογούνται στη δεκαετία του 1970. Με πολλά έγγραφα να χρονολογούνται μόλις το 2020, όπως όλα δείχνουν το υπεράκτιο σύστημα έχει υπομείνει τα σκάνδαλα και τις προσπάθειες μεταρρύθμισης που ακολούθησαν προηγούμενες έρευνες.

Επιπλέον, τα αρχεία περιλάμβαναν δεκάδες υπομνήματα και μηνύματα που ζητούσαν τρόπους για να ξεπεραστούν οι νέοι νόμοι για τη διαφάνεια, να δημιουργηθούν πιο αποτελεσματικά «καταφύγια» για περιουσιακά στοιχεία και να αποφευχθεί η έκθεση από άλλη διαρροή.

Παρά τα σκάνδαλα και τις μεταρρυθμίσεις που προκλήθηκαν από προηγούμενες αποκαλύψεις, όπως αυτή στα Panama Papers, όπου οδήγησαν στη θεσμοθέτηση νέων νόμων περί διαφάνειας (ενδ. Βρετανικές Παρθένες Νήσους και σε άλλους φορολογικούς παραδείσους), η υπόθεση των Pandora υπογραμμίζει τη διαρκή ζήτηση για μηχανισμούς απόκρυψης χρημάτων και τη συνεχιζόμενη αφθονία εταιρειών να τους παρέχει.

III. Διαρροές εγγράφων κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα

Ωστόσο, παρότι τα προειρημένα αποτελούν σημεία ορόσημο για την ιστορία των offshore εταιρειών δεν πρόκειται για μεμονωμένα περιστατικά, καθώς τα τελευταία χρόνια σωρεία σκανδάλων έχουν έλθει στη δημοσιότητα ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Αξιοσημείωτη σε αυτό το σημείο είναι η αναφορά της καταλυτικής συμμετοχής της ICIJ. Επιγραμματικά αναφέρονται:

2013 - Offshore Leaks. Πρόκειται για μια έκθεση που αποκαλύπτει στοιχεία 130.000 υπεράκτιων λογαριασμών κατά τον Απρίλιο του 2013. Ορισμένοι παρατηρητές το έχουν χαρακτηρίσει ως μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες κατά της διεθνούς φορολογικής απάτης αν και έχει επισημανθεί ότι οι υπό νόμιμη λειτουργία επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιούν την offshore νομοθεσία για διευκόλυνση τους, στο διεθνές εμπόριο.

2014 - Luxembourg Leaks (γνωστά και ως Lux Leaks ή LuxLeaks) Αποτέλεσε το όνομα ενός οικονομικού σκανδάλου που αποκαλύφθηκε τον Νοέμβριο του 2014 με βάση εμπιστευτικές πληροφορίες σχετικά με τις φορολογικές αποφάσεις του Λουξεμβούργου από το 2002 έως το 2010. Αυτή η έρευνα είχε ως αποτέλεσμα τη δημοσίευση φορολογικών αποφάσεων για περισσότερες από τριακόσιες πολυεθνικές εταιρείες με έδρα το Λουξεμβούργο.

2015 - Swiss Leaks (ή SwissLeaks) είναι το όνομα μιας δημοσιογραφικής έρευνας, που κυκλοφόρησε τον Φεβρουάριο του 2015, για ένα γιγάντιο σύστημα φοροδιαφυγής που φέρεται να λειτουργούσε με τη γνώση και την ενθάρρυνση μιας βρετανικής πολυεθνικής τράπεζας μέσω ελβετικής θυγατρικής της.

2016 – Panama Pappers (ως ήδη έγινε λόγος) & Τα Bahama Leaks. Τα Bahama Leaks είναι 1,3 εκατομμύρια εσωτερικά αρχεία από το εταιρικό μητρώο στις Μπαχάμες. Τα αρχεία παρείχαν δεδομένα για 175.888 εταιρείες κελύφη και εταιρείες εμπιστευμάτων που ιδρύθηκαν στις Μπαχάμες μεταξύ 1990 και 2016.

2017 - Paradise Papers. Πρόκειται για ένα σύνολο άνω των 13,4 εκατομμυρίων εμπιστευτικών ηλεκτρονικών εγγράφων που σχετίζονται με υπεράκτιες επενδύσεις. Οι πληροφορίες που κυκλοφόρησαν οδήγησαν σε σκάνδαλα, δικαστικές διαμάχες και απώλεια θέσης για ορισμένους από τους περιέχοντες κατονομαζόμενους, καθώς και προσφυγές κατά των μέσων ενημέρωσης και των δημοσιογράφων που τα δημοσίευσαν στις εφημερίδες.

2019 - Mauritius Leaks. Πρόκειται για την έκθεση μιας δημοσιογραφικής έρευνας από την ICIJ το 2019 σχετικά με το πώς η πρώην βρετανική αποικία Mauritius Island μετατράπηκε σε ένα ανερχόμενο οικονομικό κέντρο και φορολογικό παράδεισο.

2020 – Cyprus Pappers. Πρόκειται για μια διαρροή κυβερνητικών εγγράφων που σχετίζονται με το Κυπριακό Επενδυτικό Πρόγραμμα (Cyprus Investment Program - CIP) που έλαβε το Al Jazeera και κυκλοφόρησε τον Αύγουστο του 2020.

2020 - FinCEN Files. Είναι έγγραφα από το Δίκτυο Επιβολής του Οικονομικού Εγκλήματος (Financial Crimes Enforcement Network - FinCEN) του Υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ, τα οποία έχουν διαρρεύσει στο BuzzFeed News και τη ICIJ και δημοσιεύθηκαν παγκοσμίως στις 20 Σεπτεμβρίου 2020. Τα 2.657 έγγραφα που διέρρευσαν περιλαμβάνουν 2.121 ύποπτες αναφορές δραστηριότητας (Suspicious Activity Reports - SAR) που καλύπτουν περισσότερες από 200.000 ύποπτες χρηματοοικονομικές συναλλαγές μεταξύ 1999 και 2017, αξίας άνω των 2 τρισεκατομμυρίων δολαρίων από πολλά παγκόσμια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

2021 - Pandora Papers ως ήδη αναφέρθηκε⁴⁷.

Σύμφωνα με δημοσίευμα του BBC⁴⁸ κατά το έτος 2012, μέχρι το έτος 2010 τα κρυμμένα κεφάλαια σε φορολογικούς παραδείσους ανερχόταν σε 21 τρισεκατομμύρια δολάρια (ποσό αντίστοιχο με το μέγεθος των οικονομιών των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας μαζί) το ποσό αποτελούσε υπόθεση, βάσει έρευνας και μελετών, ενδέχεται όμως να ανερχόταν και στο ύψος των 32 τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Αντίστοιχη έρευνα της Boston Consulting Group (BCG), κατά το έτος 2017, υποστήριζε ότι υπήρχαν «κρυμμένα» σε φορολογικούς παραδείσους συνολικά κεφάλαια αξίας περίπου 9 τρισεκατομμυρίων δολαρίων⁴⁹. Σε δημοσίευμα κατά το έτος 2019, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο⁵⁰ ανέφερε ότι ο οικονομολόγος Gabriel Zucman υπολόγιζε ότι το ποσό ανερχόταν σε 8,7 τρισεκατομμύρια για το έτος 2017, ενώ ο δικηγόρος και οικονομολόγος James S. Henry υπολόγιζε το ύψος των κρυμμένων δολαρίων σε 36 τρισεκατομμύρια κατά το έτος 2016.

Σε αντίστοιχες έρευνες στο χώρο της Ε.Ε. εκτιμάται ότι το συνολικό ποσό του πλούτου που κατέχεται σε υπεράκτια κέντρα σε παγκόσμιο επίπεδο είναι της τάξεως των 7,5 τρισεκατομμύρια ευρώ, με το μερίδιο της Ε.Ε. να αποτιμάται σε 1,5 τρισεκατομμύρια

⁴⁷ Europol spotlight, Shadow money the international network of illicit finance, 2021, σελ. 12επ.

⁴⁸ <https://www.bbc.com/news/business-18944097>

⁴⁹ <https://www.taxheaven.gr/news/36457/o-xarths-twn-kroiswn-kai-oi-forologikoi-paradeisoi>

⁵⁰ <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2019/09/tackling-global-tax-havens-shaxon>

ευρώ. Το ποσό αντιπροσωπεύει πάνω από το 10% του παγκόσμιου Α.Ε.Π. με τα εκτιμώμενα έσοδα που χάθηκαν από το χώρο της Ε.Ε., ως αποτέλεσμα της διεθνούς φοροδιαφυγής, να ανέρχονται σε 46 δισεκατομμύρια ευρώ το 2016⁵¹.

Ακροθιγώς και χωρίς εξειδικευμένη επιστημονική προσέγγιση δύναται να προκύψουν δύο ακλόνητα συμπεράσματα. Αρχικά, από τα ανωτέρω δημοσιεύματα, γίνεται φανερή η ύπαρξη υπέρογκων οικονομικών κεφαλαίων, τα οποία τοποθετημένα σε φορολογικούς παραδείσους, αποκρύπτονται από κρατικές αρχές με αποτέλεσμα την φοροδιαφυγή των μετόχων τους. Επιπροσθέτως, η δυνατότητα απορρήτου που παρέχουν οι υπεράκτιες εταιρείες των φορολογικών παραδείσων, δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητη αλλά ανέρχεται σε τέτοια κλίμακα ώστε ακόμη και οι έρευνες της οικονομικής επιστήμης και των διεθνών οργανισμών, σχετικά με τα αποκρυπτόμενα κεφάλαια, να οδηγούνται σε ασυμφωνία τρισεκατομμυρίων.

Πράγματι, οι offshore δικαιοδοσίες έχουν καταφέρει να προσελκύσουν αλλοδαπούς επενδυτές, οι οποίοι επωφελούμενοι της ευκαιρίας χαμηλών φορολογικών υποχρεώσεων, ίδρυσαν και μετέφεραν κεφάλαια σε αυτές. Η παγκόσμια οικονομία, όμως, δεν μένει στάσιμη με αποτέλεσμα η μεταφορά κεφαλαίων να παρουσιάζει αντίκτυπο στις χώρες που δεν αποτελούν φορολογικούς παραδείσους, μέσω των διαφυγόντων φορολογικών υποχρεώσεων των πολιτών τους, καθώς και την διευκόλυνση του οργανωμένου εγκλήματος το οποίο με στόχο την απόκρυψη και την κάλυψη των συναλλαγών του χρησιμοποιεί τις «αφανείς» μεθόδους.

11. Το φαινόμενο της τρομοκρατίας

Ως αναφέρεται στο προοίμιο της παρούσης, σκοπός του εν λόγω πονήματος είναι η εξέταση κατάχρησης του εταιρικού μορφώματος των υπεράκτιων εταιρειών από εγκληματογενείς παράγοντες και ειδικότερα από ομάδες ατόμων που επιδιώκουν μέσω της χρήσης τους την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Πριν επέλθουμε στην ουσιαστική εξέταση του ζητήματος δόκιμο είναι να περιγραφεί το φαινόμενο ως έχει εξελιχθεί στο πέρασμα του χρόνου καθώς και στους βασικούς παράγοντες που το επηρεάζουν.

Τα τελευταία χρόνια πόλεις των κρατών της Ευρώπης έχουν γίνει μάρτυρες τρομοκρατικών επιθέσεων, με αποτελέσματα ολέθρια τόσο για τους κοινωνούς που έτυχε να βρίσκονται στο λάθος μέρος τη λάθος στιγμή όσο και για γενικότερα για το αίσθημα ασφάλειας που απολαμβάνουν οι Ευρωπαίοι πολίτες. Επιπλέον, συχνά σε παρουσιάσεις

⁵¹ Europol spotlight, Shadow money the international network of illicit finance, 2021, σελ. 3

πολιτικών προτεραιοτήτων ή ανακοινώσεις διεθνών οργανισμών γίνεται λόγος για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την ανάληψη μέτρων προάσπισης της κοινωνικής ασφάλειας.

Εύλογα προκύπτει το ερώτημα, τόσο για νομικούς όσο και μη, της οριοθέτησης της έννοιας της τρομοκρατίας. Το έγκλημα της τρομοκρατίας δεν είναι αντιληπτό με την ίδια ευκολία που κατανοούνται τα λοιπά κοινά εγκλήματα. Ανεξαρτήτως του εύρους γνώσεων κάθε πολίτη, η διάκριση μεταξύ των βασικών αδικημάτων είναι αντιληπτή απ' όλους. Παραδείγματος χάριν δεν χρειάζονται εξειδικευμένες γνώσεις προκειμένου να κατανοηθεί η διαφορά κλοπής και ληστείας παρότι πρόκειται για τη σύγκριση ενός απλού και ενός σύνθετου αδικήματος που περιέχει το απλό. Κατά τον ίδιο τρόπο δεν δημιουργείται σύγχυση μεταξύ της εγκληματικής οργάνωσης και της συμμορίας. Οποιοσδήποτε μπορεί να κατανοήσει ότι μεταξύ των δύο αδικημάτων υπάρχει ουσιώδης διαφορά βασιζόμενη στην οργάνωση, τη δραστηριότητα και τις σχέσεις των μελών αλλά ακόμη και αν δεν μπορεί να εξηγηθεί με συγκεκριμένα κριτήρια η διάκριση τους, στην πιο απλή προσέγγιση, θα θεωρούσε την εγκληματική οργάνωση ως αναβαθμισμένο έγκλημα σε σχέση με την συμμορία.

Ωστόσο, η οριοθέτηση δεν είναι τόσο εύκολη αναφορικά με την έννοια της τρομοκρατίας. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης συχνά η καταπολέμηση της τρομοκρατίας αντιμετωπίζεται με ανάλογο τρόπο με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Ειδικότερα, ενδέχεται να αντιμετωπίζονται από τους ίδιους οργανισμούς, να περιγράφονται σε κοινές διατάξεις, χωρίς όμως η μία έννοια να επικαλύπτει την άλλη, να αποτελούν εξίσου προτεραιότητα της αντεγκληματικής πολιτικής αλλά ποιο είναι το σημείο διαφοροποίησης της εγκληματικής οργάνωσης από την τρομοκρατική οργάνωση;

Προκειμένου να γίνει κατανοητό το φαινόμενο της τρομοκρατίας θα πρέπει να ανατρέξουμε σε εκδηλώσεις του κατά το παρελθόν και την ιστορικότητα του. Ο Ευρωπαϊκός χώρος έχει γνωρίσει την τρομοκρατία τουλάχιστον εδώ και δύο εκατονταετίες. Η χρήση του όρου εμφανίζεται πρώτη φορά το έτος 1793^{52 53} κατά την περίοδο της Γαλλικής επανάστασης⁵⁴ το νόημα της όμως διέφερε από το σημερινό, αποτυπώνοντας έννοια

⁵² <https://www.britannica.com/topic/terrorism>

⁵³ <https://www.merriam-webster.com/wordplay/history-of-the-word-terrorism>

⁵⁴ Γαλλική Επανάσταση (1789-1799) υπήρξε η περίοδος με τη μεγαλύτερη κοινωνική πολιτική αναταραχή στη Γαλλία. Κατά τη διάρκεια της έλαβε χώρα η κατάρρευση της μοναρχίας, η εγκαθίδρυση της Πρώτης Γαλλικής Δημοκρατίας και κατέληξε στην άνοδο του Ναπολέοντα Βοναπάρτη

θετική. Ο ηγέτης των «Montagnards», Μ. Ροβεσπιέρος (Maximilien François Marie Isidore de Robespierre⁵⁵), υπήρξε υποστηρικτής των λαϊκών κυβερνήσεων. Θεωρούσε ως βάση των λαϊκών κυβερνήσεων την αρετή. Ωστόσο, σε περίοδο επανάστασης θεωρούσε ως βάση των λαϊκών κυβερνήσεων την αρετή και την τρομοκρατία προκειμένου να καταπολεμήσει τους εχθρούς της επανάστασης. Κατ' αυτό τον τρόπο και σε διάσταση με τη σημερινή της έννοια, η τρομοκρατία κατά τη Γαλλική Επανάσταση αποτελούσε ένα «εργαλείο» απονομής δικαιοσύνης για την λαϊκή κυβέρνηση μέσω του οποίου μπορούσε να περιθωριοποιήσει συμπεριφορές και κατ' επέκταση άτομα τα οποία εναντιωνόταν στην επανάσταση. Για τα σημερινά όμως δεδομένα αποτελεί σχήμα οξύμωρο το γεγονός ότι η αρχική έννοια του όρου βρέθηκε σε κοντινή θέση με τις αρχές της δημοκρατίας ενώ πλέον αποτελεί ένα βασικό εχθρό της.

Από τα ανωτέρω, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι πρόκειται για μια πολιτική εν τη γενέσει έννοια καθώς αναδείχθηκε εντός του πολιτικού πεδίου. Αντίστοιχη είναι και η ερμηνεία του λεξικού της Οξφόρδης όπου περιγράφει την τρομοκρατία ως τη «χρήση βίαιων δράσεων με σκοπό την επίτευξη πολιτικών στόχων ή τον εξαναγκασμό της κυβέρνησης σε δράση»⁵⁶.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι η γενικότερη έννοια της τρομοκρατίας, -εκτός του πλαισίου στο οποίο οροθετήθηκε κατά τη Γαλλική Επανάσταση- ως μία μορφή βίας κατά των κυβερνώντων-τυράννων, ανευρίσκεται από την εποχή του Αριστοτέλη, όπου «ο Περίανδρος είχε συμβουλέψει τον Θρασύβουλο να κόψει τις κορυφές από τα ψηλότερα στάχυα» εννοώντας ότι πρέπει να «αποκόπτονται» οι πολίτες που υπερέχουν των υπολοίπων⁵⁷. Σε αντίστοιχο πνεύμα ο Κικέρωνας είχε πει «Δεν υπάρχει μεγαλύτερο έγκλημα από το να δολοφονήσεις ένα γείτονα ιδιαίτερα ένα φίλο.

και στην έναρξη της Ναπολεόντειας περιόδου. Πηγή: <https://www.worldhistory.org/trans/el/1-19568/>

⁵⁵ Maximilien François Marie Isidore de Robespierre (6 Μαΐου 1758 - 28 Ιουλίου 1794) Γάλλος πολιτικός, ηγετική μορφή της Γαλλικής Επανάστασης του 1789. Πηγή: <https://hallofpeople.com/gr/bio/Robespierre.php>

⁵⁶ <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/terrorism?q=terrorism>

⁵⁷ ΜΠΟΣΗ Μ., Ελλάδα & Τρομοκρατία, Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις, έτος 1996, σελ. 21

Παρόλα αυτά, ποιος θα πει ότι έκανες ένα έγκλημα όταν δολοφονείς έναν τύραννο, όσο φίλος σου και αν είναι;»⁵⁸.

Στο πέρασμα του χρόνου η έννοια αλλάζει μορφή. Με αργούς ρυθμούς, στις περιοχές του δυτικού κόσμου, αρχίζει να αναπτύσσεται η συνείδηση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και αντίστοιχων πολιτευμάτων τα οποία στηρίζονται στην λαϊκή έκφραση. Τέτοιου είδους αλλαγές δεν ήταν δυνατό να επέλθουν χωρίς αντίστοιχες αντιδράσεις – βιαιότητες στο εσωτερικό των κρατών. Επακόλουθο υπήρξε, αυτές οι εντάσεις να αρχίσουν να συσχετίζονται από τους εκάστοτε κυβερνώντες με την τρομοκρατία. Έτσι, κατά τη βιομηχανική επανάσταση (1760-1860) ως τρομοκράτες εκφέρονται άτομα της εργατικής τάξης τα οποία μάχονται για τις εργασιακές συνθήκες που επικρατούσαν. Το 19^ο αιώνα τον τίτλο πρεσβεύουν άτομα του αναρχικού κινήματος των χωρών της Αγγλίας, Ρωσίας, Ισπανία και Γαλλία τα οποία επιδιώκουν να δολοφονήσουν πολιτικούς αρχηγούς με σκοπό την ανατροπή της άρχουσας τάξης. Ειδικότερα, για την σύνδεση της τρομοκρατίας με την αναρχία πρέπει να ειπωθεί πως η τελευταία εμφανίστηκε επ' αφορμή των εξαθλιωμένων συνθηκών εργασίας που βίωναν οι αγροτικοί και των βιομηχανικοί εργάτες. Το εξεγερσιακό - αναρχικό κίνημα ενάντια στο κράτος και τους κεφαλαιούχους ασκούσε επιρροή σε όλο και μεγαλύτερη μερίδα εργατών. Ωστόσο, άξιο αναφοράς είναι πως οι γνωστοί ιδεολόγοι της εποχής δεν συμμετείχαν είτε ως φυσικοί είτε ως ηθικοί αυτουργοί σε επιθέσεις κατά του κράτους, αλλά παρέμεναν σε θεωρητικό και μόνο επίπεδο. Οι επιθέσεις που είχαν λάβει χώρα αποτέλεσαν έκφραση μεμονωμένων οπαδών του αναρχικού κινήματος οι οποίοι λειτούργησαν ιδία βουλήσει⁵⁹.

Την ίδια εποχή στη Ρωσία⁶⁰ αναπτύχθηκε η οργάνωση Narodnaya Volya ή αλλιώς People's Will (μερικές φορές αποδίδεται ως μετάφραση και το People's Freedom). Πρόκειται για μια ομάδα υπέρμαχων του συντάγματος οι οποίοι επεδίωκαν να αντιμετωπίσουν τον τσαρικό νόμο. Η οργάνωση λειτουργούσε υπό τη βάση της «propaganda by deed»⁶¹ η οποία στόχευε στην έλκυση της προσοχής του λαού, προκειμένου να υπάρξει

⁵⁸ ΜΠΟΣΗ Μ., σελ. 22

⁵⁹ ΜΠΟΣΗ Μ., σελ. 23

⁶⁰ Η οργάνωση Narodnaya Volya ιδρύθηκε το 1878.

⁶¹ Πρόκειται για πολιτική ιδεολογία που υποστηρίζει ότι η άμεση δράση, συμπεριλαμβανομένων βίαιων ή επαναστατικών ενεργειών, μπορεί να επιφέρει πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές. Κύριος υποστηρικτής της υπήρξε ο Ιταλός Pisacant Carlo ο οποίος είχε εγκαταλείψει τον τίτλο του ως

επιρροή, μέσω συγκεκριμένων βίαιων επιθέσεων κατά των Τσάρων και μελών των οικογενειών τους. Η επιλογή των στόχων τους γινόταν στο πλαίσιο συμβολικότητας του ατόμου, ωστόσο -σε αντίθεση με τις τρομοκρατικές επιθέσεις των τελευταίων ετών- επεδίωκαν η επίθεση να είναι συγκεκριμένη και στοχευμένη χωρίς να τίθεται υπό διακινδύνευση οποιοσδήποτε τρίτος. Το 1883, μετά από μια σειρά επιθέσεων, όπως εκρήξεων και τη δολοφονία του Τσάρου Αλεξάνδρου II, φυλακίστηκε και το τελευταίο μέλος του κινήματος.

Τη σκυτάλη των εξεγερσιακών κινημάτων αναλαμβάνουν κινήματα του Λονδίνου τα οποία λειτουργούν με παρόμοιες τακτικές. Το κίνημα του Λονδίνου αυτοπαρουσιάστηκε ως «Anarchists International» ή «Black International» με σκοπό να δημιουργήσουν την ιδέα για μια παγκόσμια εξέγερση κατά των καθεστώτων.

Την ίδια εποχή, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, μετά τη δολοφονία του Αμερικανού Προέδρου William McKinley (1901) από έναν Ούγγρο πρόσφυγα ο οποίος έδρασε αυτοβούλως -χωρίς να ανήκει σε κάποια αναρχική οργάνωση- αλλά ήταν υποστηρικτής της αναρχίας, θεσπίστηκε νομοθετικό πλαίσιο όπου απαγόρευε την είσοδο στις Η.Π.Α. γνωστών αναρχικών της εποχής και άλλων ατόμων που εναντιωνόταν ή δεν πίστευαν στην οργανωμένη κυβέρνηση.

Καθώς πλησίαζε ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος εκρηκτικές επιθέσεις, βανδαλισμοί και δολοφονίες κυβερνόντων εντοπίζονται σε πολλές χώρες του κόσμου⁶². Έτσι τα ανωτέρω επαναστατικά κινήματα της εποχής συγχέονται με την τρομοκρατία.

Πριν την έναρξη του πρώτου Π.Π. εμφανίστηκε στη Βοσνία ένα κίνημα εθνικιστών νεαρής ηλικίας γνωστοί ως «Mlada Bosna» ή Νεαροί Βόσνιοι (Young Bosnians) οι οποίοι ήταν αντίθετοι με τους Αψβούργους και υπέρμαχοι του εθνικισμού και του επαναστατικού σοσιαλισμού. Παρότι το κίνημα αποτελούνταν από άτομα αρκετά νεαρής η-

Δούκας του San Giovanni. Απεβίωσε το 1857 κατά τη διάρκεια μιας αποτυχημένης εξέγερσης ενάντια στο νόμο Bourbon.

⁶² Αντίστοιχα παραδείγματα εξεγερσιακών κινημάτων υπήρξαν στην Ανατολική Τουρκία από μαχητές Αρμένιους τη δεκαετία 1880 – 1890 κατά του Οθωμανικού νόμου και στην περιοχή της Ελλάδας, Βουλγαρίας και Σερβίας όπου έδρασε η «Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση» (Inner Macedonian Revolutionary Organization – IMRO). Σκοπός της ήταν αρχικώς η ανεξαρτησία της Μακεδονίας ενώ στην συνέχεια εξελίχθηκε σε οργάνωση με εγκληματικά χαρακτηριστικά προκαλώντας βιαιότητες και δολοφονίες πολιτικών.

λικίας χωρίς να παρουσιάζει σοβαρή οργάνωση ήταν αυτό που με τη δολοφονία του Αρχιδούκα Franz Ferdinand στο Σεράγεβο το 1914 οδήγησαν στην πυροδότηση του πρώτου Π.Π. και στην δημιουργία μιας ομοσπονδιακής νοτιοσλαβικής πολιτικής οντότητας, ενώνοντας τους Σλοβένιους, τους Κροάτες και τους Σέρβους. Το κίνημα των Mlada Bosna -σε αντιδιαστολή με την οργάνωση της Ρωσίας, ως αναφέρθηκε- κατάφερε να επηρεάσει πλήθος κόσμου και να χαίρει της υποστήριξης πολλών εθνικιστικών οργανώσεων της Σερβίας, μεταξύ αυτών και η πανσερβική μυστική οργάνωση «Narodna Obrana» (The People's Defence ή National Defence). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η οργάνωση Narodna Obrana άρχισε να στρατολογεί και να εκπαιδεύει μέλη των Mlada Bosna προκειμένου να τους χρησιμοποιεί για τους σκοπούς της⁶³.

Στο πέρασμα των ετών ένα μέρος της Narodna Obrana ίδρυσε την οργάνωση «Ujedinjenje ili Smrt», γνωστή επίσης με τα ονόματα «The Union of Death», «Crna Ruka» ή «The Black Hand». Η εν λόγω, διατηρούσε μεν δεσμούς με την αρχική οργάνωση, αξιοσημείωτο δε είναι ότι λειτουργούσε υπό τις εντολές-καθοδήγηση του προϊσταμένου του τμήματος πληροφοριών του Σερβικού στρατιωτικού επιτελείου με αποτέλεσμα να υπάρχει πρόσβαση σε αντίστοιχα έγγραφα, πληροφορίες, εξοπλισμό και εγκαταστάσεις εκπαίδευσης. Επιπλέον, ο Σέρβος διάδοχος του στέμματος Alexander υπήρξε ένας από τους ευεργέτες της οργάνωσης. Τα ανωτέρω, ακόμη και στην ενδεικτική περιγραφή που γίνεται επί του παρόντος, αναδεικνύουν ένα πλέγμα σκοτεινών δεσμών μεταξύ ανώτατων αξιωματούχων, στρατιωτικών και οργανώσεων που φαινομενικά λειτουργούσαν ανεξάρτητα αλλά πρακτικά κινούνταν παρακρατικά, με αποτέλεσμα να μπορεί να γίνει λόγος για επιχορηγούμενη από το κράτος τρομοκρατία (state-sponsored terrorism).

Κατά τη δεκαετία του 1930 το φαινόμενο της τρομοκρατίας αλλάζει και πάλι. Πλέον, δεν περιγράφει τις προαναφερθείσες παρακρατικές τακτικές ούτε τα επαναστατικά κινήματα αλλά τις δράσεις μαζικής καταστολής προερχόμενες από ολοκληρωτικά καθεστώτα και τους αξιωματούχους τους σε βάρος των ίδιων των πολιτών τους. Έτσι περιγράφει περισσότερο δράσεις που λάμβαναν χώρα από την τότε φασιστική Ιταλία, ναζιστική Γερμανία και την σταλινική Ρωσία. Ειδικότερα, προαναφερθείσες κυβερνήσεις είχαν καταφέρει να εδραιώσουν δράσεις-βιαιότητας προερχόμενες από κατά τόπους ομάδες – οργανώσεις ακόμη και από κρατικά όργανα, όπως η αστυνομία, σε βάρος κάθε ατόμου – πολίτη ο οποίος ερχόταν σε αντίθεση με τη βούληση του κράτους.

⁶³ Τέσσερα χρόνια πριν την δολοφονία του Αρχιδούκα, μέλος της Narodna Obrana είχε εκπαιδεύσει έναν νεαρό Ερζεγοβίνιο ο οποίος αποπειράθηκε να δολοφονήσει τον Κυβερνήτη της Βοσνίας.

Με το πέρας του Β' παγκοσμίου πολέμου η τρομοκρατία περιγράφεται από βίαια εξεγερσιακά κινήματα τα οποία διώχθηκαν από εθνικιστικές ή ανταποικιοκρατικές ομάδες που αναδείχτηκαν στην Ασία, Αφρική και μέση Ανατολή προκειμένου να εναντιωθούν στην Ευρωπαϊκή κυριαρχία⁶⁴. Επιπλέον χώρες όπως το Ισραήλ, η Αλγερία κ.α., αναπτύσσουν εξεγερσιακά κινήματα τα οποία μάχονται για την ανεξαρτησία των περιοχών τους. Παρότι οι οργανώσεις των κινήματων χαρακτηρίζονται, από τον δυτικό κόσμο, ως τρομοκρατία, οι ίδιοι θεωρούν τους εαυτούς τους ως «ελευθεριακούς μαχητές» ή «μαχητές για την ελευθερία»⁶⁵.

Η Ευρώπη κατά την περίοδο 1960-1980 ζει έντονο το φαινόμενο με τις πλέον γνωστές ομάδες των Ερυθρών Ταξιαρχών, του IRA και Φράξια Κόκκινος Στρατός να προκαλούν πλήθος τρομοκρατικών επιθέσεων. Οι ομάδες ξεκινούν με τοπικά χαρακτηριστικά, στηριζόμενες σε ιδεολογικό υπόβαθρο και μαχόμενες κατά των δομών του κράτους τις οποίες θέτουν υπό αμφισβήτηση. Επιπλέον, ο όρος αποκτά μια διευρυμένη διάσταση περιλαμβάνοντας εθνικιστικές οργανώσεις, εθνικά αυτονομιστές, εξτρεμιστές και γενικά ιδεολογικά υποκινούμενες οργανώσεις⁶⁶.

Την συγκεκριμένη περίοδο στην Ευρώπη δεν υπάρχουν μόνο δημοκρατικά πολιτεύματα αλλά και δικτατορικά τα οποία τρομοκρατικές οργανώσεις επιδιώκουν να ανατρέψουν (π.χ. Ελλάδα). Αυτού του είδους η τρομοκρατία χαρακτηρίζεται κυρίως ως «αριστερή» τρομοκρατία λόγω των ιδεολογικών επιρροών της από το αριστερό και ακροαριστερό κίνημα. Ωστόσο ανάλογη συσπείρωση κινήματων, αλλά μικρότερης έκτασης, υπήρξε και στον ακροδεξιό χώρο όπου εμφανίζονται εθνικιστικά και αυτονομιστικά σχήματα. Άξιο αναφοράς είναι ότι το φαινόμενο δεν αποτελούνταν μόνο από ομάδες τρομοκρατών, αλλά στηριζόταν σε ένα γενικότερο κίνημα το οποίο στρατολογούσε νέα μέλη, μεταδίδοντας και ενημερώνοντας τους για τις ιδεολογικές τους βάσεις, έθεταν υπό αμφι-

⁶⁴ *Bruce Hoffman*, *Inside terrorism*, έτος 1998, σελ. 15επ.

⁶⁵ Η εν λόγω διάκριση παρουσιάστηκε από τον πρόεδρο του Οργανισμού για την απελευθέρωση της Παλαιστίνης, Yassir Arafat, στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1974. Ειδικότερα, όπως δήλωσε «Η διαφορά μεταξύ επαναστάτη και τρομοκράτη, στηρίζεται στους λόγους για τους οποίους μάχεται ο καθένας. Όποιος αντιμετωπίζει μια δίκαιη υπόθεση μαχόμενος για την ελευθερία του και την ανεξαρτησία της γης του από τους εισβολείς, τους αποίκους και τους αποικιοκράτες, δεν μπορεί να αποκαλείται τρομοκράτης». Πηγή: *Bruce Hoffman*, σελ. 26.

⁶⁶ *Bruce Hoffman*, σελ. 26

σβήτηση τον καπιταλισμό και τον πλούτο των επιφανών ατόμων, αναδεικνύοντας διάφορα αίτια τα οποία είχαν οδηγήσει την κοινωνία, την τότε εποχή, σε αυτό το σημείο με αποτέλεσμα να τίθεται γενικότερα υπό αμφισβήτηση ολόκληρο το σύστημα. Εξ αυτού, στόχοι τους αποτελούν οι κυβερνώντες και οι κατέχοντες οικονομική δύναμη. Αυτού του είδους η τρομοκρατία χαρακτηρίζεται από το ιδεολογικό της υπόβαθρο και δεν αποτελεί σύμπτωση ότι ηγετικές μορφές των ομάδων αποτελούν μορφωμένα άτομα και φοιτητές. Έτσι, αυτή η διευρυμένη έννοια, περιέχουσα και τις εξτρεμιστικές οργανώσεις αποτελεί ένα γενικότερο κίνημα αποτελούμενο από Μαρξιστές, Λενινιστές και Μαοϊστές οι οποίοι αντιτίθενται στην πολιτική των Η.Π.Α., καθώς την θεωρούν ως το προπύργιο του καπιταλισμού. Κατά αυτό τον τρόπο, η εν ευρεία έννοια τρομοκρατία, αποτελεί κομμάτι του κοινωνικού «βίου» των πληθυσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τη δεκαετία του 1980 η έννοια της τρομοκρατίας αρχίζει να αποτελεί υπολογίσιμο παράγοντα αποσταθεροποίησης των κρατών της Δύσης καθώς λαμβάνουν χώρα πλήθος βομβιστικών επιθέσεων κυρίως σε βάρος Αμερικανών διπλωματικών και στρατιωτικών στόχων. Ταυτόχρονα, θεωρίες συνομοσίας φτάνουν στο προσκήνιο οι οποίες υποστηρίζουν πως οι ανά τον κόσμο τρομοκρατικές επιθέσεις που λαμβάνουν χώρα είναι υποκινούμενες από το Κρεμλίνο. Ωστόσο, στα μέσα της δεκαετίας, γίνεται φανερό ότι κράτη όπως το Ιράν, το Ιράκ, η Λιβύη και η Συρία συμμετέχουν στην τρομοκρατία χρηματοδοτώντας την. Έτσι, οι προηγούμενες θεωρίες συνομοσίας αφήνονται στο περιθώριο και πλέον γίνεται λόγος για έναν άτυπο, σκιώδη πόλεμο όπου ασθενέστερα κράτη, μέσω της τρομοκρατίας και της φαινομενικά απόστασης τους από αυτή, επιδιώκουν να αποσταθεροποιήσουν ή να πλήξουν τα ανεπτυγμένα κράτη⁶⁷.

Με την έναρξη της νέας δεκαετίας, ακόμη μια αλλαγή έμελλε να επέλθει. Αυτή τη φορά η τρομοκρατία συνδέεται με το εμπόριο ναρκωτικών καθώς στο πλαίσιο προπαγάνδας κυριάρχησαν οι όροι «narco-terrorism» και «gray area phenomenon» (φαινόμενο της γκρίζας περιοχής). Ειδικότερα, ο όρος κατάφερε να συνδέσει το εμπόριο ναρκωτικών με το πολιτικό καθεστώς περιοχών όπως η Σοβιετική Ένωση, Νικαράγουα, Κούβα, Βουλγαρία και το πρόσχημα προώθησης τόσο των κυβερνητικών τους στόχων όσο και των τρομοκρατικών τους οργανώσεων. Έτσι, επιτεύχθηκε να αποπροσανατολιστούν οι κυβερνήσεις από την αντιμετώπιση του φαινομένου -θεωρώντας γενικευμένα μέρος του

⁶⁷ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα τρομοκρατικά χτυπήματα στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου, το έτος 1972, από την παλαιστινιακή οργάνωση «Μαύρος Σεπτέμβρης» και στα αεροδρόμια της Βιέννης και της Ρώμης τα Χριστούγεννα του 1985 εξίσου από παλαιστική οργάνωση με το όνομα «Φατάχ».

εγκληματικού φαινομένου- αλλά ταυτόχρονα και εγκληματικές οργανώσεις που λειτουργούσαν στο πλαίσιο του οικονομικού οφέλους διαπιστώθηκε να αναπτύσσουν δεσμούς συνεργασίας με τρομοκράτες – μαχητές.

Το ορόσημο της τρομοκρατίας που έμελλε να αλλάξει ριζικά την αντιμετώπιση του φαινομένου, τόσο από την Ε.Ε. όσο και από ολόκληρο τον κόσμο, επήλθε με τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου το 2001 στις Η.Π.Α. Την 11-09-2001 τέσσερα αεροσκάφη που κινούνταν στις Η.Π.Α. καταλήφθηκαν από 19 αεροπειρατές οι οποίοι ήταν χωρισμένοι σε μικρές ομάδες⁶⁸. Σκοπός των αεροπειρατών ήταν να χρησιμοποιήσουν τα αεροσκάφη ως γιγάντιους πυραύλους προκειμένου να επιτεθούν σε πολιτικής και οικονομικής σημασίας πόλεις για τις Η.Π.Α., όπως την Ουάσιγκτον και την Νέα Υόρκη. Τα δύο εκ των τεσσάρων αεροσκαφών χτύπησαν του δίδυμους πύργους (έκαστος ύψους 110 ορόφων) όπου στεγαζόταν το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου στη Νέα Υόρκη. Σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν προσέκρουσαν την ίδια στιγμή αλλά το ένα αεροπλάνο προσέκρουσε την 08:46' τοπική ώρα τον βόρειο ουρανοξύστη και το δεύτερο περίπου 20 λεπτά αργότερα, την 09:03' το νότιο ουρανοξύστη. Στα κτίρια προκλήθηκε πυρκαγιά και σε χρονική διάρκεια περίπου δύο ωρών κατέρρευσαν πλήρως. Το τρίτο αεροσκάφος προσέκρουσε στη δυτική πλευρά του Πενταγώνου την 09:37' τοπική ώρα⁶⁹. Όσον αφορά το τέταρτο αεροσκάφος συνετρίβη σε αγροτική έκταση σε περιοχή της Πενσυλβάνια. Εικάζεται όμως ότι στόχευε να πλήξει το κτήριο του Καπιτωλίου στην Ουάσιγκτον. Ο απολογισμός των νεκρών ανέρχεται στους 2.977 (εξαιρουμένων των τρομοκρατών), ενώ χιλιάδες άνθρωποι τραυματίστηκαν.

Η επίθεση είχε σχεδιαστεί από την ισλαμική τρομοκρατική οργάνωση Al Qaeda (Αλ Κάιντα) στο Αφγανιστάν. Ηγετικό της μέλος αποτελούσε ο Osama bin Laden και μέσω της επίθεσης ήθελαν να πλήξουν τις Η.Π.Α. καθώς θεωρούσαν ότι οι τελευταίοι με τους συμμάχους έρχονται σε σύγκρουση με το μουσουλμανικό κόσμο. Όσον αφορά τους τρομοκράτες δεκαπέντε εξ αυτών ήταν Σαουδάραβες, δύο από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, ένας από την Αίγυπτο και ένας από το Λίβανο⁷⁰.

⁶⁸ Οι τρομοκράτες είχαν οργανωθεί σε τρεις ομάδες των πέντε ατόμων και μία των τεσσάρων η οποία δραστηριοποιήθηκε στο τέταρτο, κατά την ανάλυση, αεροσκάφος.

⁶⁹ Το Πεντάγωνο πρόκειται για την τοποθεσία όπου στεγάζεται το αρχηγείο του αμερικανικού στρατού.

⁷⁰ <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-57698668>

Η ανωτέρω επίθεση άλλαξε για πάντα τον χάρτη των πολιτικών προτεραιοτήτων των χωρών. Στη αλλαγή συντέλεσαν τα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά της και ειδικότερα το γεγονός ότι σχεδιάστηκε εκτός Η.Π.Α., συμμετείχαν άτομα διαφορετικών υπηκοοτήτων με κοινό γνώμονα την ιδεολογία τους, χωρίς ωστόσο η πράξη τους να στοχεύει αμιγώς στην επανάσταση ή την ανατροπή του πολιτεύματος αλλά σε μια εκδήλωση ωμού μίσους στερούμενη από συγκεκριμένο αίτημα. Τα άτομα δεν ήταν οργανωμένα σε μία δομή αλλά υπήρχαν κατά τόπους πυρήνες με συνδετικό κρίκο την ιδεολογία τους. Στόχο πλέον δεν αποτελούσε ένα συγκεκριμένο άτομο ή μια ομάδα αλλά το πλήθος με σκοπό τη μετάδοση μηνύματος προς τους κυβερνώντες. Ταυτόχρονα, τα προκληθέντα αποτελέσματα με πρώτο όλων το θάνατο τόσων αμάχων, τον τραυματισμό ακόμη περισσότερων ανθρώπων καθώς και τις τεράστιες οικονομικές συνέπειες ξεπέρασαν κάθε προηγούμενο εγκαθιδρύοντας ότι ο τρόμος και το ενδεχόμενο μιας επόμενης επίθεσης είναι μόνιμα παρόντες.

Επόμενη εξέλιξη του τρομοκρατικού φαινομένου στην παγκόσμια κοινότητα αποτελεί η ανακήρυξη του «Ισλαμικού Χαλιφάτου»⁷¹ ή Ισλαμικού Κράτους, το έτος 2014. Το Ισλαμικό κράτος προήλθε από τα απομεινάρια της Al Qaeda στο Ιράκ (AQI), όπου αποτελούσε ένα τοπικό παρακλάδι και είχε ιδρυθεί από τον Abu Musab al Zarqawi το 2004. Δεν κατείχε ιδιαίτερη δραστηριότητα λόγω της αύξησης των αμερικανικών στρατευμάτων στο Ιράκ το 2007. Ωστόσο, το 2011 άρχισε να αναζωπυρώνεται. Τα επόμενα χρόνια, εκμεταλλεύτηκε την αυξανόμενη αστάθεια στο Ιράκ και τη Συρία για να πραγματοποιήσει επιθέσεις και να ενισχύσει την δυναμικότητά του. Το όνομα του προήλθε κατόπιν αλλαγής ως Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Συρίας (Islamic State of Iraq and Syria - ISIS) το έτος 2013. Το ISIS εξαπέλυσε επίθεση στη Μοσούλη και το Τικρίτ του Ιράκ τον Ιούνιο του 2014. Στις 29 Ιουνίου, ο ηγέτης του ISIS Abu Bakr al Baghdadi ανακοίνωσε το σχηματισμό ενός «χαλιφάτου» που εκτείνεται από το Χαλέπι στη Συρία μέχρι τη Ντιγιάλα του Ιράκ. Το 2015 το ISIS επεκτάθηκε μέσω ενός δικτύου θυγατρικών πυρήνων σε τουλάχιστον οκτώ άλλες χώρες. Οι υποστηρικτές του πραγματοποιούσαν ολοένα και περισσότερες επιθέσεις πέραν των συνόρων του λεγόμενου χαλιφάτου. Τον Οκτώβριο του 2015, βομβάρδισαν ένα ρωσικό αεροπλάνο στην Αίγυπτο σκοτώνοντας 224 άτομα. Τα αποτελέσματα δεν άργησαν να φτάσουν και στον Ευρωπαϊκό χώρο. Στις 13 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, μια σειρά συντονισμένων επιθέσεων στο Παρίσι έπληξε θανάσιμα 130

⁷¹ Επίσης γνωστό και ως ISIS, ISIL ή Daesh

άτομα και περισσότεροι από 300 τραυματίστηκαν. Επιπλέον, το ίδιο έτος, τον Ιούνιο, ένας ένοπλος δράστης υποσχόμενος υποστήριξη στο ISIS σκότωσε περίπου πενήντα άτομα σε ένα νυχτερινό κέντρο διασκέδασης στη Φλόριντα⁷².

Το Ισλαμικό κράτος ανέδειξε μια νέα μορφή τρομοκρατίας. Αυτού του είδους η τρομοκρατία δεν περιοριζόταν τοπικά αλλά είχε υποστηρικτές σε όλη την υφήλιο. Το ISIS έκανε χρήση κάθε μέσου που χρησιμοποιούσαν οι δυτικοί πληθυσμοί, κατείχε συντεταγμένο στρατό, υποδομές, δίκτυα επικοινωνίας των μελών του και στρατολογούσε νέα μέλη. Προς τη στρατολόγηση των νέων μελών άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι πλέον χρησιμοποιούνται και γυναίκες κάτι που για ιδεολογικούς λόγους δεν συνηθιζόταν στο παρελθόν. Πλέον οι γυναίκες είχαν αναλάβει εξέχοντες ρόλους, ιδιαίτερα στον εντοπισμό και την ενθάρρυνση άλλων γυναικών να ταξιδέψουν στους κύριους τομείς δραστηριοποίησης του ISIS. Τα τελευταία χρόνια, ο αριθμός των γυναικών που εγκατέλειπαν την Ευρώπη με δική τους πρωτοβουλία προκειμένου να ενταχθούν στη ζώνη σύγκρουσης ή/και το ISIS είχε αυξηθεί. Σχεδόν 1.000 γυναίκες από την Ευρώπη είχαν ενταχθεί στις διάφορες τζιχαντιστικές ομάδες της Μέσης Ανατολής. Επιπλέον, αρκετές εκατοντάδες ανήλικοι εκτιμάται ότι μεταφέρθηκαν ή γεννήθηκαν στις ίδιες περιοχές. Προς επίρρωση της ανωτέρω τάσης αύξησης της δραστηριοποίησης των γυναικών αποτελεί ο σχεδιασμός της επίθεσης στο Καθεδρικό Ναό της Παναγίας των Παρισίων το Σεπτέμβριο του 2016 από γυναίκες⁷³.

Αναλυτικότερα με αφορμή την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ως σημείο αναφοράς για αυτή τη νέα τάση τρομοκρατίας, εντός του χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν λάβει χώρα οι κάτωθι επιθέσεις:

- Μαδρίτη, Ισπανία. Στις 11 Μαρτίου του 2004, έλαβαν χώρα βομβιστικές επιθέσεις σε τρένα όπου σκοτώθηκαν 191 άνθρωποι και τραυματίστηκαν περίπου 2.000. Το χτύπημα αποδόθηκε σε ισλαμιστική τρομοκρατική οργάνωση συνδεδεμένη με την Αλ Κάιντα.
- Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο. Στις 7 Ιουλίου του 2005, έλαβαν χώρα επιθέσεις σε μετρό και λεωφορείο, όπου σκοτώθηκαν 52 άτομα και τραυματίστηκαν πάνω από εφτακόσιοι. Την ευθύνη ανέλαβαν Βρετανοί Ισλαμιστές Εξτρεμιστές.

⁷² <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state>

⁷³ FRONTEX, Risk analysis for 2018, σελ. 30, πηγή: <https://www.frontex.europa.eu/publications/risk-analysis-for-2018-aJ5nJu>

- Παρίσι, Γαλλία. Πρώτη επίθεση σημειώθηκε τον Ιανουάριο του 2015 στα γραφεία του σατιρικού περιοδικού «Charlie Hebdo» και σε εβραϊκό παντοπωλείο, με 17 νεκρούς. Επιπλέον το Νοέμβριο του ίδιου έτους, υπήρξε και δεύτερο τρομοκρατικό χτύπημα όπου έλαβαν χώρα συντονισμένες επιθέσεις σε θέατρα, εστιατόρια και στο «Stade de France», με αποτέλεσμα το θάνατο 130 ατόμων και εκατοντάδες τραυματίες. Την ευθύνη ανέλαβε το Ισλαμικό Κράτος (ISIS).
- Βρυξέλλες, Βέλγιο. Στις 22 Μαρτίου του 2016 έλαβαν χώρα βομβιστικές επιθέσεις στο αεροδρόμιο και στο μετρό των Βρυξελλών αφήνοντας πίσω τους 32 νεκρούς και εκατοντάδες τραυματίες. Την ευθύνη ανέλαβε το ISIS.
- Νίκαια, Γαλλία. Στις 14 Ιουλίου το 2016, ένα φορτηγό έπεσε πάνω σε πλήθος κατά τον εορτασμό της Ημέρας της Βαστίλης, σκοτώνοντας 86 ανθρώπους και τραυματίζοντας εκατοντάδες. Την ευθύνη ανέλαβε το ISIS.
- Βερολίνο, Γερμανία. Στις 19 Δεκεμβρίου του 2016, ένα φορτηγό έπεσε πάνω σε χριστουγεννιάτικη αγορά, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 12 άτομα. Το ISIS ανέλαβε την ευθύνη.
- Μάντσεστερ, Ηνωμένο Βασίλειο: Στις 22 Μαΐου του 2017, έκρηξη σε συναυλία της Ariana Grande κατάφερε να σκοτώσει 22 άτομα. Ο δράστης είχε επηρεαστεί από το ISIS.
- Βαρκελώνη, Ισπανία: Στις 17 Αυγούστου του 2017, έλαβε χώρα επίθεση με όχημα στη Λας Ράμπλας σκοτώνοντας 13 άτομα. Το ISIS ανέλαβε την ευθύνη.
- Βιέννη, Αυστρία: Στις 2 Νοεμβρίου του 2020, έλαβε χώρα ένοπλη επίθεση σε διάφορα σημεία του κέντρου με αποτέλεσμα το θάνατο 4 ατόμων. Ο δράστης ήταν οπαδός του ISIS.

Παρατηρώντας κανείς, τις επιθέσεις που έχουν λάβει χώρα τα τελευταία είκοσι - 20- έτη διαπιστώνει μια διαφοροποίηση της δράσης των τρομοκρατών. Τα πρώτα χρόνια της νέας χιλιετίας υπάρχουν μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις με πολλά θύματα χωρίς ωστόσο να παρουσιάζουν συντονισμένη δράση πολλών παραγόντων. Αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι η αντιτρομοκρατική πολιτική στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρίσκεται στα πρώτα της βήματα, δεν υπάρχουν συντονισμένες ενέργειες και οι επιθέσεις είναι απόρροια της επιρροής που άσκησε η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου.

Από το έτος 2015 και έκτοτε, διακρίνεται μια διαφοροποιημένη τρομοκρατία. Οι επιθέσεις είναι πολλές, με χρονική εγγύτητα για τα δεδομένα του φαινομένου και σε πολλά αστικά κέντρα. Οι αναλήψεις ευθύνης γίνονται από το ISIS οπότε το κίνητρο των επιθέσεων είναι άμεσα συνδεδεμένο με την θεοκρατικό στοιχείο και την ιδεολογία του ISIS.

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένα αιτήματα τα οποία επιδιώκονται να ικανοποιηθούν με τις επιθέσεις ως μέσο πίεσης. Τα ακανόνιστα αλλά συχνά τρομοκρατικά χτυπήματα μετατρέπουν τις μεγάλες Ευρωπαϊκές πόλεις σε εμπόλεμη ζώνη με τις πλατείες, τα στάδια, τις στάσεις μετρό και γενικά τα σημεία όπου συρρέει πλήθος κόσμου να μοιάζουν με ναρκοπέδιο. Πρόκειται για γεγονός πρωτόγνωρο για τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Σαφής σκοπός των επιθέσεων δεν υπάρχει αλλά μια γενικότερη ιδέα εξάπλωσης της μουσουλμανικής θρησκείας του ISIS στο πλήθος των αλλοθρήσκων. Ταυτόχρονα ο τρόμος εδραιώνεται στην κοινωνία, οι πολίτες αρχίζουν να αντιτίθενται στις μεταναστευτικές ροές, μίας και μέρος των δραστών αποτελούσαν μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς και επέρχεται αύξηση τη δημοτικότητας ακροδεξιών κομμάτων ανά την Ευρώπη. Επιπλέον, όπως θα δειχθεί και στη συνέχεια, η τρομοκρατία βρίσκεται σε καίρια θέση της πολιτικής ατζέντας και πλήθος μέτρων αναλαμβάνονται ή αναδιαρθρώνονται ήδη υπάρχοντα.

Γίνεται φανερό λοιπόν ότι η τρομοκρατία αποτελεί, διαχρονικά, φαινόμενο το οποίο κλονίζει την κοινωνική ειρήνη και ασφάλεια. Στόχος της είναι η αποσταθεροποίηση των πυλώνων του κράτους και των κυβερνήσεων. Ωστόσο, παρά την προέλευση του όρου από την πολιτική, θα πρέπει να σημειωθεί ότι εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι κυβερνήσεις στηρίζονται στο δημοκρατικό πολίτευμα και ως εκ τούτου αποτελούν την ηχηρή βούληση του λαού, η οποία θα πρέπει να βρίσκεται σε διάσταση από κινδύνους τρομοκρατικών φαινομένων τα οποία επιδιώκουν να ανατρέψουν την υπάρχουσα πολιτική κατάσταση καθώς όπως τόσο η πολιτική επιστήμη πρεσβεύει όσο και η ιστορία αποδεικνύει η βούληση των ολίγων δεν καταφέρνει να μακροημερεύσει και σε καμία των περιπτώσεων δεν δύναται να αποτελέσει κοινωνική λύση.

12. Η έννοια της τρομοκρατίας

Από την μέχρι τώρα ανάλυση έγινε προσπάθεια περιγραφής του φαινομένου της τρομοκρατίας όπως αυτό έχει καταγραφεί ιστορικά με έμφαση στις σύγχρονες εκδοχές της καθώς αυτές είναι που επηρεάζουν άμεσα τις παροντικές κοινωνικές συνθήκες. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι μπορεί να κατανοηθεί τόσο το φαινόμενο όσο και οι μεταβολές του στο πέρασμα των ετών, μέχρι στιγμής δεν δόθηκε σαφής ορισμός της τρομοκρατίας. Αναλογιζόμενοι την προηγούμενη θεματική θα διαπιστώσουμε ότι πρόκειται για δύσκολο εγχείρημα καθώς η συνεχείς μεταβολές, διαστολής ή συστολής της έννοιας ανάλογα την χρονική περίοδο, δεν δημιουργούν καμία σταθερότητα. Επιπλέον, προκειμένου να η περιγραφή μιας άγνωστης έννοιας θα πρέπει να στηριχθεί σε τουλάχιστον δύο άλλες ήδη γνωστές. Ειδικότερα, η περιγραφή της τρομοκρατίας με νομικούς όρους θα έπρεπε

να είναι τέτοια ώστε να διακρίνεται, περαιτέρω, από σταθερότητα, να περιγράφει με σαφήνεια την έννοια, να μην επιτρέπει αξιολογικές ολισθήσεις ανάλογα τον ερμηνευτή – εφαρμοστή του δικαίου και ταυτόχρονα να μπορεί να ανταπεξέλθει στις μεταβολές που έχει δεχτεί το φαινόμενο.

Οι δυσκολίες αυτές δεν ανευρίσκονται μόνο στον αναγνώστη του παρόντος ποιήματος αλλά ανευρίσκονται -επιφορτισμένες με πολιτικές σκοπιμότητες- στη διεθνή κοινότητα. Ειδικότερα, πρώτον, ορισμένες πράξεις εκ της φύσεως τους είναι δύσκολο να περιγραφούν. Ταυτόχρονα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης παρουσιάζονται ως τρομοκρατικές πράξεις, επιθέσεις οι οποίες περιέχουν ωμή βία χωρίς ωστόσο να καλύπτουν λοιπές προϋποθέσεις του φαινομένου αλλά στηριζόμενες στην ανάδειξη της εφήμερης θεματικής για λόγους ακροαματικότητας, δημιουργώντας ωστόσο λάθος εντυπώσεις στην κοινή γνώμη. Δεύτερον, ο χαρακτηρισμός της πράξης από τον εκάστοτε αξιολογητή μπορεί να ερμηνεύεται διαφορετικά. Ανάλογα την προσέγγιση, πολιτική, χρονική, ιδεολογική κ.λπ. ενδέχεται η ίδια πράξη από μερίδα αξιολογητών να αποτελεί τρομοκρατική, ενώ από τους λοιπούς δικαιολογημένη εκδήλωση ενός ελευθεριακού κινήματος και μάχη υπέρ της ελευθερίας/ανεξαρτησίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η γενική συμπεριφορά τρομοκρατών ανά τα χρόνια, όπου δεν χαρακτηρίζουν τις πράξεις τους ως τρομοκρατικές αλλά ως αγωνιστικές υπερασπίζουσες την ελευθερία τους, κάτι βέβαια που δεν αναγνωρίζεται από τους λοιπούς κοινωνούς. Τρίτον, το φαινόμενο της τρομοκρατίας περιέχει αξιολογικές εκφράσεις όπως «τρόμος», «βία», «σοβαρό» οι οποίες δημιουργούν περιθώρια παρερμηνείας ανάλογα τους σκοπούς του ερμηνευτή. Τέταρτον, η έννοια της τρομοκρατίας δύναται να φτάσει στο σημείο της κατάχρησης από τις κυβερνήσεις. Τα κράτη στο πλαίσιο πρόληψης και καταπολέμησης της τρομοκρατίας εξοπλίζουν τον κρατικό μηχανισμό με ευρεία νόμιμα μέσα. Η ιδιαιτερότητα αυτών των μέσων στηρίζεται στην επέμβαση στη σφαίρα ελευθερίας των ατομικών δικαιωμάτων, τα οποία στο πλαίσιο της προάσπισης κοινωνικών δικαιωμάτων και για λόγους εθνικής ασφάλειας⁷⁴, περιορίζονται. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων μέσων αποτελούν οι επισυνδέσεις τηλεφωνικών κλήσεων, η άρση απορρήτου των τηλεφωνικών κλήσεων με γνώμονα την γεωγραφική εγγύτητα (ελλείψεως ενδείξεων συμμετοχής στην υπό έρευνα υπόθεση αλλά με σκοπό ανεύρεσης αυτών), οι παρακολουθήσεις ατόμων, οι ανακρίσεις εμπλεκομένων κ.α. Στην περίπτωση που η έννοια χωρεί αξιολογικές ερμηνείες δύναται περιπτώσεις εξτρεμισμού ή ριζοσπαστικοποίησης να υπάγονται από τις διωκτικές αρχές,

⁷⁴ Εντός του χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι περισσότερες χώρες αναγνωρίζουν την «εθνική ασφάλεια» ως λόγο περιορισμού των ατομικών δικαιωμάτων και όχι ως αυτοτελές δικαίωμα.

με εργαλειοποίηση και πρόσχημα την πρόληψη της τρομοκρατίας, σε αντίστοιχο νομοθετικό πλαίσιο με απώτερο σκοπό την παρακολούθηση των ατόμων και των ομάδων⁷⁵.

Ως γίνεται αντιληπτό το φαινόμενο της τρομοκρατίας αποτελεί αντικείμενο αρκετών επιστημών όπως των πολιτικών επιστημών, της φιλοσοφίας και της κοινωνιολογία. Μεταξύ αυτών ανήκει και η νομική επιστήμη, η οποία σε σχέση με τις υπόλοιπες διακρίνεται για την αυστηρότητα επιλογής των χρησιμοποιούμενων όρων. Δυστυχώς αυτή η αυστηρότητα προκαλεί και την ανάλογη αντίδραση ορισμένων κρατών, λειτουργώντας ως τροχοπέδη, στην υιοθέτηση ενός κοινώς αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας.

I. Η τρομοκρατία κατά το διεθνές δίκαιο

Όσον αφορά το διεθνές δίκαιο τα κράτη, παρά τις χρόνιες προσπάθειες, δεν υιοθετούν ένα κοινώς αποδεκτό κανόνα ως προς την τρομοκρατία. Το γεγονός αυτό, ενέχει επιπλέον προβλήματα, καθώς δεν μπορεί το φαινόμενο να μελετηθεί και να υπάρξει μια κοινή στρατηγική αντιμετώπισης του. Ειδικότερα η πρώτη προσπάθεια γίνεται το 1934, όταν το Συμβούλιο των Εθνών διορίζει μια επιτροπή με σκοπό την μελέτη του φαινομένου και την επεξεργασία ενός κειμένου για την καταστολή του. Το 1937 η επιτροπή καταλήγει σε δύο κείμενα, τη Σύμβαση για την πρόληψη και την καταστολή της τρομοκρατίας και την Σύμβαση για την Ίδρυση του διεθνούς ποινικού δικαστηρίου. Κανένα εκ των κειμένων δεν τίθεται σε εφαρμογή. Πάρα ταύτα στο πρώτο εκ των κειμένων γίνεται προσπάθεια περιγραφής του αδικήματος της τρομοκρατίας.

Δεύτερη προσπάθεια γίνεται το έτος 1950 από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου των Ηνωμένων Εθνών. Η περιγραφή που γίνεται συνδέει την τρομοκρατία ως μια πράξη ενεργά ή παθητικά επιθετική ενός κράτους προς ένα άλλο. Ομοίως ούτε αυτό το σχέδιο καταφέρνει να γίνει αποδεκτό.

Η τρίτη προσπάθεια λαμβάνει χώρα το έτος 1966 στο πλαίσιο της Συμβάσεως κατά της τρομοκρατίας από τον Ο.Η.Ε. Αυτή τη φορά η προβληματική των κρατών εντοπίζεται αναφορικά με την συμπερίληψη ή μη ως μορφών τρομοκρατίας των δράσεων των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων και των άκρων ορίων άσκησης της πολιτικής εξουσίας πέραν των οποίων πρόκειται για τρομοκρατικές ενέργειες.

Την σειρά παίρνουν κατά καιρούς και άλλες προσπάθειες και διαπραγματεύσεις επί του θέματος. Το έτος 1996 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών εκκινεί ακόμη

⁷⁵ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ Μ., Η τρομοκρατία στον χώρο ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτος 2019, σελ. 15επ.

μια προσπάθεια επί της εν λόγω θεματικής. Από το έτος 1996 έως 2016 έχουν προκύψει 30 ψηφίσματα εκ των οποίων κανέναν δεν χαίρει κοινής αποδοχής.

Ωστόσο τα κράτη δεν εθελotuφλούν στο φαινόμενο της τρομοκρατίας καθώς στο εσωτερικό τους, μηδενός εξαιρουμένου, έχουν υιοθετηθεί κανόνες αποτροπής της τρομοκρατίας. Εμπόδιο αποτελούν δύο βασικά αίτια τα οποία ήδη διαφάνηκαν από τις πρώιμες προσπάθειες. Αρχικά πρόκειται για το εύρος του δικαιώματος των υπό ξένη κατοχή πληθυσμών να αντιστέκονται, χωρίς ταυτόχρονα οι δράσεις του αποτελούν τρομοκρατικές πράξεις, και κατά δεύτερον για το εύρος της αρμοδιότητας του κράτους να καταστέλλει δράσεις των πολιτών του δίχως να πρόκειται για τρομοκρατικές εκδηλώσεις/ενέργειες. Τα προαναφερθέντα ακόμη και σήμερα δεν έχει καταστεί δυνατό να προσπεραστούν και η λύση έχει βρεθεί μέσω της ανάπτυξης διεθνών συμφωνιών των κρατών⁷⁶.

II. Τα χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας

Η τρομοκρατία, ως ήδη γίνεται κατανοητό, αποτελεί ιδιαίτερο φαινόμενο και κατ' επέκταση στην ποινικοποίηση της εξίσου χαίρει ιδιαίτερης μεταχείρισης. Παρότι η διεθνής κοινότητα δεν έχει καταφέρει να καταλήξει σε ένα κοινώς αποδεκτό ορισμό υπάρχουν στοιχεία τα οποία την διακρίνουν από τα κοινά αδικήματα.

Στο παρελθόν έγιναν προσπάθειες σύνδεσης της τρομοκρατίας με συγκεκριμένα αδικήματα ωστόσο η πρακτική αυτή φαίνεται να περιθωριοποιείται τα τελευταία χρόνια⁷⁷. Οι τρομοκρατικές πράξεις στρέφονται κατά ατόμων, ομάδες ατόμων, -προκαλώντας είτε σωματικές είτε και ψυχολογικές βλάβες- περιουσιακά στοιχεία ή την ελευθερία

⁷⁶ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ Μ., σελ. 23 επ.

⁷⁷ Σε επίπεδο εθνικής έννομης τάξης, ως απόρροια των Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε την διαφοροποίηση στο άρθρο του ποινικού κώδικα το οποίο απέδιδε μομφή στην τρομοκρατία. Τόσο με τον προϊσχύσαντα ποινικό νόμο (προ 2019) όσο και με τον ισχύοντα η τρομοκρατία ποινικοποιείται στο άρθρο 187^A. Ωστόσο παρατηρείται διαφοροποιημένη η προσέγγιση του νομοθέτη καθώς στο παρελθόν γινόταν περιοριστική περιγραφή συγκεκριμένων αδικημάτων τα οποία μπορούσαν να αποτελέσουν πράξεις τρομοκρατίας εφόσον συνδέονται αιτιωδώς και με το σκοπό του δράστη αλλά και με την διακινδύνευση της πράξης του. Πλέον ο νομοθέτης ποινικοποιεί οποιοδήποτε «κακούργημα ή οποιοδήποτε έγκλημα γενικής διακινδύνευσης ή έγκλημα κατά της δημόσιας» συνδυάζοντάς το με αξιολογικά κριτήρια της τρομο-

τους. Στόχος δεν αποτελεί πάντα το άτομο ή το περιουσιακό στοιχείο που δέχεται την επίθεση. Οι προαναφερθέντες ενδέχεται να αποτελούν το μέσο προκειμένου να γίνει αντιληπτό το μήνυμα που θέλουν να αναδείξουν με την πράξη τους. Συνεπώς δύναται να αποτελεί στόχο το ίδιο το κράτος, οι δομές του ή οι θεσμοί του. Οι εγκληματικές οργανώσεις συνδέονται με κάποια ιδεολογία. Ενδεχομένως να πρόκειται για κάποιο πολιτικό φρόνημα, για κάποια θρησκεία ή για κάποια θέση σχετικά με κοινωνικές καταστάσεις που βιώνουν. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις όμως δεν λειτουργούν ανώνυμα αλλά αντιθέτως επιδιώκουν την επωνυμία τους. Χαρακτηριστικό γνώρισμα αποτελεί το γεγονός ότι με το πέρας της τέλεσης της πράξης τους αναλαμβάνουν την ευθύνη των πεπραγμένων, δηλώνοντας τις θέσεις και εξηγώντας -κατά αυτούς- τους λόγους που τους οδήγησαν στην πρόκληση της πράξης. Οι πράξεις τους, από τους ίδιους, δεν χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικές αλλά θεωρούνται ως φυσικό επόμενο σε καταστάσεις στις οποίες εναντιώνονται. Στην περίπτωση που κάποια οργάνωση έχει κάνει ήδη γνωστή την παρουσία της στη κοινωνία ενδέχεται να προκαλεί ανάλογα αποτελέσματα με την απειλή τέλεσης κάποιας πράξης και σε αυτό το σημείο σκοπός είναι η διάδοση του μηνύματος που επιδιώκουν. Ακόμη και όταν οι πράξεις τους στρέφονται κατά συγκεκριμένου προσώπου δεν αποτελεί εξατομικευμένη «αντίδραση» αλλά μήνυμα προς όμοιες μελλοντικές καταστάσεις, γεγονός που επιδιώκουν να κάνουν αισθητό κατά την ανάληψη ευθύνης της πράξης.

Όσον αφορά το δράστη της ενέργειας, συνήθως οι τρομοκράτες λειτουργούν ανώνυμα με σκοπό, ως αναφέρθηκε, τη διάδοση του μηνύματος. Το δε άτομο ή άτομα που τελούν την πράξη βρίσκονται σε στενή επαφή με την ιδεολογία της οργάνωσης, νιώθουν ταγμένοι για την τέλεση της πράξης και δεν λειτουργούν με κίνητρο την εσωτερική τους αντίδραση αλλά ως εκπρόσωποι μιας ομάδας.

Τα δε τρομοκρατικά χτυπήματα πρόκειται για επιθέσεις οι οποίες έχουν σχεδιαστεί λεπτομερώς με απώτερο σκοπό την πρόκληση τρόμου. Ως τρόμος δύναται να οριστεί το συναίσθημα του υπέρμετρου και αιφνίδιου φόβου ενός ατόμου, το οποίο συνδέεται αιτιωδώς με προηγούμενη πράξη του δράστη ή υπό την απειλή τέλεσης της. Συνήθως κάθε δυνατή λεπτομέρεια όπως ο επιδιωκόμενος στόχος, το μέσο διάδοσης του μηνύματος, ο τόπος τέλεσης, ο χρόνος τέλεσης, ο τρόπος προσέγγισης, ο τρόπος τέλεσης, τα

κρατίας γεγονός που αναδεικνύει πως οι πράξεις της τρομοκρατίας δεν συνδυάζονται με συγκεκριμένα αδικήματα αλλά με πολλούς παράγοντες που αναβαθμίζουν τα κοινά αδικήματα σε τρομοκρατικά.

μέσα που θα χρησιμοποιηθούν κ.α. έχουν σχεδιαστεί με γνώμονα το επιδιωκόμενο μήνυμα το οποίο επιθυμούν να διαδώσουν.

Συνεπώς, η τρομοκρατία δεν δύναται να συνδεθεί με μια γκάμα αδικημάτων περιοριστικώς απαριθμημένων και μόνο. Απαιτείται να υπάρχει εξειδικευμένος δόλος, δηλαδή «πρόθεση μέσω της πρόσκλησης τρόμου στον πληθυσμό, να επιτευχθεί ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα», ο δε δράστης «οφείλει όχι μόνο να τελεί σε γνώση του τρόμου που θα προκαλέσει, αλλά και να προσδοκά το αποτέλεσμα»⁷⁸.

III. Ορισμός κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εντός του χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι προσπάθειες για την κοινή αποδοχή ενός ορισμού για το φαινόμενο της τρομοκρατίας αποτελεί πιο εύκολο εγχείρημα σε σχέση με την διεθνή κοινότητα. Αρχικά, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είχαν να γεφυρώσουν τόσο μεγάλα πολιτικά χάσματα, όπως αυτά αναγνωρίζονται σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών. Κατά δεύτερον, η κατάληξη σε έναν κοινής αποδοχής ορισμό, έστω και περιγραφικά του φαινομένου, αποτελούσε προηγούμενο ώστε τα κράτη να μπορέσουν να αναπτύξουν την αντιτρομοκρατική πολιτική τους σε πλαίσιο συνεργασίας και αμοιβαίας ανταλλαγής πληροφοριών.

Οι πρώτες προσπάθειες εντός του χώρου της Ε.Ε. γίνονται ήδη από τη δεκαετία του 1990 όπου το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προσπάθησε να περιγράψει το φαινόμενο. Σε αυτό το πλαίσιο διεξάγονται αρκετές συζητήσεις, και οι συνθήκες έχουν ωριμάσει χωρίς ωστόσο να πραγματοποιείται κάποιο ουσιαστικό βήμα προόδου. Η έναρξη της νέας χιλιετίας και η επικαιρότητα επισπεύδουν όσο ποτέ την ανάγκη λήψης μέτρων και την χάραξη μια κοινής αντιτρομοκρατικής πολιτικής. Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αποτέλεσε ένα ηχηρό μήνυμα για τους Ευρωπαίους αξιωματούχους. Κανένας δεν είναι ασφαλής απέναντι στην τρομοκρατία. Το φαινόμενο έχει λάβει παγκόσμιες διαστάσεις και ο επόμενος στόχος μπορεί να είναι οπουδήποτε χωρικά. Η ανάγκη έχει γίνει πιο επιτακτική από ποτέ. Έτσι, εκδίδονται άμεσα δύο αποφάσεις - πλαίσιο, η

⁷⁸ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ Μ., σελ. 56

2002/475/ΔΕΥ⁷⁹ και η 2002/584/ΔΕΥ⁸⁰ αναφορικά με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης αντίστοιχα.

Η απόφαση – πλαίσιο για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας καταφέρνει να περιγράψει το φαινόμενο και οριοθετήσει ένα κοινό νομοθετικό πλαίσιο μεταξύ των κ-μ της Ε.Ε.. Επιβάλλει τη λήψη μέτρων σε όλα τα κράτη ώστε οι ποινικές κυρώσεις να είναι «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές»⁸¹. Με το ενιαίο πλαίσιο που τίθεται περιορίζονται τα νομικά κενά που υπήρχαν μεταξύ των κ-μ και ενδεχομένως θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τους τρομοκράτες προς αποφυγή χαρακτηρισμού των πράξεων τους ως τρομοκρατικές. Επιβάλλει την αστυνομική και δικαστική συνεργασία και προωθεί την ανάπτυξη μηχανισμών αντιμετώπισης του φαινομένου μεταξύ των κρατών.

Η υπ' αριθ. 2002/475/ΔΕΥ απόφαση πλαίσιο παραμένει σε ισχύ μέχρι το έτος 2008, οπότε και επικαιροποιείται με την 2008/919/ΔΕΥ⁸² προκειμένου να υπάρξει εναρμόνιση του δικαίου των κρατών μελών σχετικά με τις νέες πτυχές εκδήλωσης του φαινομένου⁸³.

Στο πέρασμα των ετών, καθώς το φαινόμενο δεν παραμένει στατικό, αλλά συνεχώς μεταβάλλεται, εκδηλώθηκε και πάλι η ανάγκη εκσυγχρονισμού της ενωσιακής νομοθεσίας. Διάδοχος των αποφάσεων – πλαίσιο και αντικαταστάτης αυτών υπήρξε η οδηγία 2017/541/ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας⁸⁴. Με την προαναφερθείσα διευρύνονται περαιτέρω τα αδικήματα που σχετίζονται με την τρομοκρατία. Στο επίκεντρο

⁷⁹ Απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ΕΕ L 164 της 22.6.2002

⁸⁰ 2002/584/ΔΕΥ: Απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών.

⁸¹ Άρθρο 5 της απόφαση - πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ, L 190 της 18.7.2002

⁸² Απόφαση πλαίσιο 2008/919/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την τροποποίηση της απόφασης-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ΕΕ L 330 της 9.12.2008

⁸³ Ειδικότερα λαμβάνονται ενοποιημένα μέτρα αντιμετώπισης της τρομοκρατίας για τις περιπτώσεις στρατολόγησης και παροχής πληροφοριών (π.χ. τεχνογνωσία εκρηκτικών) ακόμη και μέσω διαδικτύου.

⁸⁴ Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου

της οδηγίας τίθεται η αντιμετώπιση των αυξανόμενων τρομοκρατικών απειλών που σχετίζονται πρωτίστως με άτομα τα οποία ταξιδεύουν στο εξωτερικό με σκοπό την τρομοκρατία και συνιστούν απειλή κατά την επιστροφή τους, γνωστά ευρέως ως «αλλοδαποί τρομοκράτες μαχητές». Προς τούτο, η οδηγία απαιτεί από τα κράτη μέλη να λάβουν νέα μέτρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας⁸⁵.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο της οδηγίας περιγράφονται ορισμοί της έννοιας του κεφαλαίου⁸⁶, του νομικού προσώπου και της τρομοκρατικής ομάδας. Επιπλέον, περιγράφονται ως πράξεις σχετιζόμενες με την τρομοκρατική δραστηριότητα η δημόσια υποκίνηση σε τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος, η στρατολόγηση τρομοκρατών, η παροχή εκπαίδευσης για τέλεση τρομοκρατικών πράξεων, η παρακολούθηση εκπαίδευσης για τέλεση τρομοκρατικών πράξεων, ταξίδια με σκοπό την τρομοκρατία, οργάνωση ή κατ' άλλον τρόπο διευκόλυνση ταξιδιών με σκοπό την τρομοκρατία και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (άρθρα 5 έως 11 της οδηγίας). Είναι φανερό ότι αδικήματα σχετιζόμενα με την τρομοκρατία έχουν διευρυνθεί σε τέτοιο σημείο, ώστε κάθε πράξη η οποία δύναται να βοηθήσει ή να αποτελέσει μέσο στην διάπραξη τρομοκρατικής επίθεσης, συνδέεται ευθέως με το φαινόμενο και αντιμετωπίζεται ποινικώς με αναβαθμισμένη μορφή στο πλαίσιο της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας.

2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου, L 88 της 31.3.2017

⁸⁵ Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, Επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα και στις θεμελιώδεις ελευθερίες. Πηγή: <https://fra.europa.eu/el/publication/2022/odigia-ee-2017541-gia-tin-katapolemisi-tis-tromokratias-epiptoseis-sta-themeliodi>

⁸⁶ Κατά το άρθρο 2 περιπτ. 1 της οδηγίας 2017/541/ΕΕ «ως «κεφάλαια» νοούνται τα περιουσιακά στοιχεία κάθε είδους, υλικά ή άυλα, κινητά ή ακίνητα, ασχέτως του τρόπου απόκτησής τους, καθώς και νομικά έγγραφα ή πράξεις σε οποιαδήποτε μορφή, συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρονικής ή ψηφιακής, που αποδεικνύουν δικαίωμα ή συμφέρον για τα εν λόγω περιουσιακά στοιχεία, στα οποία περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, τραπεζικές πιστώσεις, ταξιδιωτικές επιταγές, τραπεζικές επιταγές, εντολές πληρωμών, μετοχές, κινητές αξίες, ομόλογα, συναλλαγματικές και πιστωτικές επιστολές».

IV. Μορφές της τρομοκρατίας

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας, επηρεάζεται από αρκετούς παράγοντες με αποτέλεσμα αρχικά να μην είναι στατικό κατά το πέρασμα των ετών, κατά δεύτερον να μεταβάλλονται οι στόχοι των τρομοκρατικών οργανώσεων κατά τρίτον να αλλάζουν οι τρόποι δράσεις των ομάδων. Παρατηρώντας και ερευνώντας κανείς το φαινόμενο θα διαπιστώσει ότι μπορεί να ομαδοποιήσει κάποιες εκδηλώσεις του και να διακρίνει διαφορές στον τρόπο λειτουργίας των τρομοκρατικών οργανώσεων και στους στόχους τους.

Ως γενικές κατηγορίες στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρατηρούνται τρομοκρατικές οργανώσεις σχετιζόμενες με το τζιχάντ, την ακροδεξιά, την ακροαριστερά και την αναρχία καθώς και κάποιες πράξεις οι οποίες δεν μπορούν να ενταχθούν στις προαναφερθείσες κατηγορίες χωρίς ωστόσο να είναι ικανές να αποτελέσουν ξεχωριστή οντότητα. Αντίστοιχη είναι και η κατηγοριοποίηση ως παρουσιάζεται κατά την ετήσια έκθεση της Europol αναφορικά με την επικρατούσα κατάσταση στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁸⁷

Ειδικότερα η τζιχαντιστική τρομοκρατία πρόκειται για την εκδήλωση του φαινομένου από άτομα – δράστες τα οποία πρόσκεινται στο τζιχαντιστικό κίνημα. Το εν λόγω κίνημα εκκινεί από θρησκευτικά κίνητρα προερχόμενα από το μουσουλμανισμό και το κοράνι. Τα μέλη του θεωρούν ότι έχουν ιερό καθήκον να μεταδώσουν τη μουσουλμανική θρησκεία με τη χρήση βίας ή μη. Ως έννοια το τζιχάντ στην αραβική γλώσσα σημαίνει αγώνας, μάχη ή πάλη και εξ αυτού συχνά μεταφράζεται ως ιερός πόλεμος. Τα μέλη των οργανώσεων νιώθουν πως έχουν καθήκον να μεταδώσουν την θρησκεία τους σε οποιονδήποτε αλλόθρησκο τον οποίο εκλαμβάνουν ως εχθρό. Ο τζιχαντισμός είναι η ιδεολογία των Μουτζαχεντίν (πρόκειται για ένοπλους πολεμιστές) και των Ισλαμιστών τρομοκρατών. Οι τρομοκρατικές ομάδες της Al Qaeda και του ISIS ανήκαν στο κίνημα του τζιχαντισμού.

Η άκρο-δεξιά τρομοκρατία χαρακτηρίζεται από μέλη που ασπάζονται πολιτικές θεωρίες της άκρας δεξιάς. Σκοπός της δράσης τους είναι να εκφοβίσουν τους πολίτες και να υπονομεύσουν την πολιτική στράτευσή τους, να πιέσουν τις κυβερνήσεις να λάβουν αυταρχικά μέτρα (κυρίως σε βάρος αλλοδαπών και μειονοτήτων) καθώς και να υπερισχύσουν, μέσω του τρόμου, της αριστεράς.

⁸⁷ TESAT, European Union, Terrorism situation and trend report 2024. Πηγή: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/TE-SAT%202024_0.pdf

Η άκρο-αριστερά τρομοκρατία προέρχεται από άτομα τα οποία μέσω των πράξεων τους επιδιώκουν να ανατρέψουν το καθεστώς. Παρατηρούνται στοχευμένες επιθέσεις σε βάρος προσώπων ή της ιδιοκτησίας τους που κατέχουν πολιτικά και θεσμικά αξιώματα. Οι δράστες θεωρούν ότι τα άτομα αυτά συμβολίζουν την εξουσία, την καταπίεση και την εκμετάλλευση και ως εκ τούτου οι δράσεις είναι ικανές να αναδείξουν την δυναμική τους και να ενθαρρύνουν τις λαϊκές μάζες ώστε να υπάρξει μαζική εξέγερση. Στο χώρο της Ε.Ε. χαρακτηριστικές ακρο-αριστερές τρομοκρατικές οργανώσεις υπήρξαν οι Ερυθρές Ταξιαρχίες στην Ιταλία, η Φράξια Κόκκινος Στρατός στη Γερμανία και η 17 Νοέμβρη στην Ελλάδα.

Τέλος κοντά στην άκρο-αριστερά τρομοκρατία βρίσκεται η αναρχική τρομοκρατία. Η αναρχία ως φαινόμενο, παρότι πολλές φορές συγχέεται με την προαναφερθείσα ακροαριστερά, έχει διακριτικά γνωρίσματα και εκκινεί από διαφορετική πολιτική ιδεολογία. Κύριο χαρακτηριστικό της ιδεολογίας είναι ότι έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την έννοια του κράτους, πιστεύοντας στην αποκέντρωση και την αυτοοργάνωση των πολιτών σε τοπικό επίπεδο. Κατ' επέκταση εστιάζει στην ισότητα και την ελευθερία του ατόμου χωρίς την ανάγκη επιβολής νόμων. Όπως στο γενικότερο κομμάτι των δράσεων έτσι και στην έκφανση της τρομοκρατίας στηρίζεται στην ατομική δράση με σκοπό την ολική κατάργηση του κράτους.

V. Ορισμός της τρομοκρατίας

Κατά το παρόν κεφάλαιο έγινε προσπάθεια ανάδειξης των βασικών χαρακτηριστικών που συνθέτουν το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Ωστόσο, λόγω των προαναφερθέντων γίνεται, πλέον, κατανοητό ότι αναμφίβολα «η ποικιλία των μορφών της τρομοκρατίας και η συνεχής διάπλαση του περιεχομένου κάθε μορφής στην ιστορική της πορείας δημιουργεί σοβαρές επιφυλάξεις ως προς την δυνατότητα να δοθεί ένας συνθετικός ορισμός της τρομοκρατικής δράσης»⁸⁸. Κατ' επέκταση και η υιοθέτηση ενός κοινής αποδοχής ορισμού από τα κράτη ανά την υφήλιο αποτελεί δύσκολο εγχείρημα.

Θα πρέπει όμως να επισημανθούν και κάποια συμπεράσματα που προκύπτουν από την μέχρι τώρα ανάλυση. Αρχικώς η τρομοκρατία ως φαινόμενο διαφέρει από τα κοινά ποινικά αδικήματα και οι τρομοκρατικές οργανώσεις δεν μπορούν να ταυτιστούν με τις εγκληματικές οργανώσεις.

⁸⁸ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ - ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ Ε, σελ. 122.

Οι τελευταίες λειτουργούν με σκοπό την απόκτηση οικονομικού κέρδους. Προκειμένου να το επιτύχουν αναπτύσσουν εμπορικές ή επιχειρησιακές δομές⁸⁹ και δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως είναι το λαθρεμπόριο, το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, το trafficking κ.α. Στην περίπτωση διάπραξης εγκλημάτων όπως οι δολοφονίες ή η πλήξη ιδιοκτησίας κάποιου αποτελούν μέσο προκειμένου να υπερισχύσουν των αντιπάλων τους και έτσι να αποκτήσουν μεγαλύτερο μερίδιο εντός της «αγοράς» που δραστηριοποιούνται. Να σημειωθεί ότι επιδιώκουν την λιγότερη δυνατή δημοσιότητα των πράξεων τους προκειμένου να μην προσελκύσουν το ενδιαφέρον των αρχών.

Όσον αφορά την ιεραρχική δομή των εγκληματικών οργανώσεων αυτή χαρακτηρίζεται από κάθετη ιεραρχία και διακριτούς ρόλους μεταξύ των μελών. Στην περίπτωση που λειτουργούν αποκεντρωτικά αυτό συμβαίνει είτε για να ελέγξουν την αγορά σε περισσότερες περιοχές είτε για να αποπροσανατολίσουν τον έλεγχο των αρχών.

Οι εισροές οικονομικών κεφαλαίων μέσω της νομιμοποίησης επενδύονται και πάλι στην αγορά για περαιτέρω οικονομική εκμετάλλευση και απόκτηση ισχύος και επιρροής των εγκληματιών.

Επιπλέον, αν και δεν αποτελούν πρωταρχικό τους σκοπό αλλά ορθολογική πρακτική, επιδιώκουν να μην έρχονται σε αντιπαράθεση με τους κοινωνούς και να λειτουργούς στην αφάνεια. Σε διαφορετική περίπτωση θα δημιουργούνταν ανισορροπία στην «αγορά» που δραστηριοποιούνται και θα μπορούσαν να μειωθούν ενδεχόμενα κέρδη τους.

Σχετικά με την αντιμετώπιση τους από τη δικαιοσύνη οι εγκληματικές οργανώσεις, στο πλαίσιο λειτουργίας τους, αποσταθεροποιούν την δημοσία ασφάλεια και ως εκ τούτου διώκονται για αντίστοιχους λόγους.

Εν αντιθέσει, οι τρομοκρατικές οργανώσεις δεν λειτουργούν με γνώμονα το κέρδος αλλά της επίτευξη των ιδεολογικών τους στόχων. Πράγματι, παρότι η εγκληματική πράξη ταυτίζεται με αντίστοιχες του ποινικού δικαίου και οι τρομοκρατικές οργανώσεις ενδέχεται να αναπτύσσουν και εγκληματική δράση, η τρομοκρατία έχει ένα επιπλέον χαρακτηριστικό που την διαφοροποιεί από την εγκληματική οργάνωση. Τα μέλη των τρομοκρατικών οργανώσεων δεν λειτουργούν για ιδίον όφελος αλλά ως μέρος μιας ομάδας. Η ιεραρχική δομή των μελών δεν είναι απαραίτητα κάθετη αλλά μπορεί να οργανώνεται σε αποκεντρωμένους πυρήνες όπου ο κοινός τους στόχος αποτελεί το σημείο σύνδεσης

⁸⁹ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ - ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ Ε, σελ. 124.

τους. Οι πράξεις τους εκλαμβάνονται από τους τρομοκράτες ως το καθήκον τους προς την κοινωνία. Επιπλέον, πέραν του στόχου που επιδιώκουν να βλάψουν, οι πράξεις τους, κατέχουν και συμβολικό χαρακτήρα επιδιώκοντας ταυτόχρονα να αναδείξουν κάποιο μήνυμα ή να κάνουν αισθητή την παρουσία τους στην κοινωνία. Υπάρχει επίσης ανάγκη για την αναγνώριση της πράξης και την προέλευση της επομένως, απαιτείται δημοσιότητα αυτών προκειμένου να διαδοθεί το μήνυμα τους ενώ στα κοινά αδικήματα του ποινικού δικαίου κάτι τέτοιο είτε παραλείπεται είτε λαμβάνονται μέτρα προκειμένου να αποφευχθεί. Τέλος, οι τρομοκρατικές πράξεις, λόγω των αποτελεσμάτων που δύναται να επιφέρουν διαταράσσουν την ίδια την οντότητα του κράτους. Εξ αυτού δίδονται ως πράξεις που διαταράσσουν την εθνική ασφάλεια. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι η διατάραξη της οντότητας του κράτους δεν εντοπίζεται μόνο υπό την ποσοτική προσέγγιση της επίθεσης καθώς δύναται να υπάρχουν τρομοκρατικές επιθέσεις χωρίς αξιοσημείωτες φθορές -σε σχέση με το μέγεθος της κρατικής οντότητας- ή χωρίς να δημιουργούν δυσλειτουργία του κράτους. Θα πρέπει να εξετάζεται και η ποιοτική προσέγγιση της επίθεσης. Πρόκειται για τα στοιχεία εκείνα τα οποία μαρτυρούν την ύπαρξη του φαινομένου εντός του κράτους και σκοπούν στην εδραίωση του τρόμου μέσω της απειλής επανάληψης αντίστοιχης ή μεγαλύτερης επίθεσης καταφέροντας έμμεσα να διαταράξουν το κοινωνικοπολιτικό σύστημα της χώρας⁹⁰.

Κατά την άποψη του γράφοντος, όλα τα ανωτέρω οδηγούν στην ανάδειξη ενός γενικού συμπεράσματος. Το κύριο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τα αδικήματα του ποινικού δικαίου και να αναβαθμίζει σε αδικήματα τρομοκρατικής φύσεως είναι το ιδεολογικό κίνητρο τέλεση τους. Πρόκειται για το στοιχείο εκείνο το οποίο προσδίδει το αυξημένο άδικο και διαφοροποιεί την πράξη από τις λοιπές εγκληματικές ενέργειες. Ουσιαστικά, το επαυξημένο άδικο της πράξεως δεν απορρέει από την ίδια την πράξη αλλά από το υποκείμενο τέλεσης αυτής, δηλαδή την τρομοκρατική οργάνωση⁹¹. Το προαναφερθέν στοιχείο είναι εκείνο που υπό την αρχή της αναλογικότητας απαιτεί την ιδιαίτερη μεταχείριση από την πλευρά του κράτους για την χρήση αυστηρότερων μέσων αντιμετώπισης του.

Τα μέλη της τρομοκρατικής οργάνωσης, ως οι ενορχηστρωτές του φαινομένου, βιώνουν καθήκον δράσης προς το κοινωνικό ή θρησκευτικό σύνολο, απορρέον από την ιδεολογία που ασπάζονται. Η κατηγοριοποίηση και οι διαφορές στον τρόπο δράσης των

⁹⁰⁹⁰ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ - ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ Ε, σελ. 126.

⁹¹ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ - ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ Ε, σελ. 135.

τρομοκρατικών οργανώσεων εντοπίζονται με βάση την ιδεολογία που προσβεύουν οι οργανώσεις.

Συνεπώς, η τρομοκρατία δεν μπορεί να ερμηνευτεί μέσω της διάπραξης συγκεκριμένων αδικημάτων αλλά κοινά αδικήματα δύναται να αποτελέσουν τρομοκρατικά όταν εκδηλώνονται στη βάση ιδεολογίας η οποία επιδιώκει τη διάδοση της ή την λήψη μέτρων ή παραλείψεων μέσω της πίεσης που ασκεί στο ευρύ κοινό ο τρόμος των πράξεων.

Πρέπει να σημειωθεί βεβαίως ότι τα ανωτέρω στηρίζονται σε αξιολογικές έννοιες και ενέχουν τον κίνδυνο κατάχρησης τους από κυβερνήσεις με αποτέλεσμα να οδηγήσουν στην ποινικοποίηση της γενικότερης έννοιας της ιδεολογίας. Προκειμένου να αποφευχθεί κάτι τέτοιο η έννοια της ιδεολογίας χρήζει περαιτέρω επεξήγησης.

Η ιδεολογία αποτελεί στοιχείο της έκφρασης και της συνείδησης του ανθρώπου⁹². Ως μέρος θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος απαιτεί ιδιαίτερα λεπτό χειρισμό αντιμετώπισης καθώς επί του παρόντος συζητείται το άκρο όριο του δικαιώματος. Κατά την άποψη του γράφοντος το άκρο όριο εντοπίζεται στο σημείο όπου η βούληση του ατόμου εκφράζεται με τη χρήση βίαιων μέσων με σκοπό την επιβολή της επί του κοινωνικού συνόλου. Ταυτοχρόνως η ευρεία έννοια της ιδεολογίας της τρομοκρατίας -περιέχουσα όλες τις μορφές της- θα πρέπει να συνδυαστεί και να προασπιστεί με επιπλέον έννοιες όπως αυτή της πρόκλησης του τρόμου ή της αποσταθεροποίησης της έννοιας του κράτους.

Συμπερασματικά λοιπόν, η τρομοκρατία διαφέρει από τα κοινά αδικήματα καθώς περιέχει ένα επιπλέον εξωτερικό όρο του αξιοποίνου που τίθεται με την πράξη και στηρίζεται στην ιδεολογία της ομάδας, δηλαδή στο υποκειμενικό στοιχείο τέλεσης της πράξης. Εφόσον η ιδεολογία της ομάδας επιδιώκει με τη χρήση βίας και τη διασπορά του τρόμου να ανατρέψει υπάρχουσα κοινωνική κατάσταση ή να πλήξει κρατικές οντότητες, άτομα ή περιουσίες λόγω της συμβολικότητας τους για το ίδιο το κράτος θα πρέπει να θεωρείται τρομοκρατική. Κατ' επέκταση οποιαδήποτε πράξη συμμετοχής στην ομάδα η οποία λαμβάνει χώρα εν γνώσει του σκοπού της ομάδας και προς διευκόλυνση επίτευξης αυτού αποτελεί μέρος της τρομοκρατικής πράξης. Τέτοιες πράξεις, πέραν των καθ' αυτών

⁹² Η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί ένα από τα κυριότερα θεμελιώδη δικαιώματα. Προασπίζεται κατά το αρ. 9 και 10 της ΕΣΔΑ και το αρ. 10 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ταυτοχρόνως αποτελεί και συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα κατά τα αρ. 13 και 14 του Συντάγματος.

τρομοκρατικών πράξεων, μπορούν να αποτελέσουν οι πράξεις χρηματοδότησης των σκοπών, εκπαίδευσης των μελών ή στρατολόγησης νέων.

Κεφάλαιο Β' – Ειδικό μέρος

1. Η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας

Η λειτουργία των τρομοκρατικών ομάδων απαιτεί οικονομικούς πόρους. Οι πόροι χρειάζονται για την ανεύρεση μέσων τέλεσης του εγκλήματος όπως όπλα, εκρηκτικά, αυτοκίνητα κ.λπ., για τις μετακινήσεις των δραστών, για τη στρατολόγηση νέων οπαδών της ομάδας, για την παροχή εκπαίδευσης και υλικοτεχνικών μέσων στα άτομα της ομάδας καθώς και για πιο περιφερειακές ανάγκες σε σχέση με τη δράση των οργανώσεων, όπως επί παραδείγματι, η ενοικίαση ακινήτων, η αγορά βιοποριστικών προϊόντων κ.λπ. Τα κεφάλαια αυτά ενδέχεται να διοχετεύονται μεταξύ των πυρήνων της ίδιας της τρομοκρατικής οργάνωσης ή να παρέχονται από περιφερειακά μέλη - οπαδούς τους. Συνεπώς υπάρχει μια ροή κεφαλαίων μεταξύ των μελών η οποία ομοιάζει με αυτή των εγκληματικών οργανώσεων. Κατά αντίστοιχο τρόπο με τις προαναφερθείσες και οι τρομοκρατικές οργανώσεις δεν επιθυμούν οι ροές των κεφαλαίων να γίνονται αντιληπτές από της διωκτικές αρχές καθώς θα αποτελούσε τροχοπέδη στην επίτευξη του σκοπού τους. Επιστρατεύονται λοιπόν τεχνικές που ομοιάζουν με αυτές που ξεπλύματος χρήματος όπως χρησιμοποιούνται από το οργανωμένο έγκλημα και για τις οποίες θα γίνει λόγος στη συνέχεια.

Ως προαναφέρθηκε η λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, στο πέρασ των ετών, έχει διευρυνθεί. Η αρχική προσέγγιση δεν ήταν αντίστοιχη. Στην αρχική απόφαση – πλαίσιο του 2002, κατά το αρ. 2 οριζόταν ότι τα κράτη – μέλη της Ε.Ε. είναι υπόχρεα να λάβουν «τα αναγκαία μέτρα ώστε οι εκ προθέσεως τελούμενες ακόλουθες πράξεις να επισύρουν ποινή». Στο ίδιο άρθρο περίπτωση β όριζε ότι για την πράξη της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας «κάθε μορφής χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων της, με επίγνωση του γεγονότος ότι η συμμετοχή αυτή θα συμβάλει στις εγκληματικές δραστηριότητες της τρομοκρατικής ομάδας».

Η οδηγία 2017/541 έχει διευρύνει τη μορφή χρηματοδότησης. Ειδικότερα το άρθρο 11 ορίζει:

«1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλιστεί ότι τιμωρείται ως έγκλημα, όταν διαπράττεται εκ προθέσεως, η παροχή ή η συγκέντρωση κεφαλαίων, με οποιονδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, με σκοπό να χρησιμοποιηθούν ή με επίγνωση του γεγονότος ότι θα χρησιμοποιηθούν, εν όλω ή εν μέρει, για την τέλεση ή τη

συμβολή στην τέλεση οποιουδήποτε από τα εγκλήματα που αναφέρονται στα άρθρα 3 έως 10⁹³.

2. Όταν η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας όπως αναφέρεται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου αφορά οποιοδήποτε από τα εγκλήματα που προβλέπονται στα άρθρα 3, 4 και 9, δεν είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν πράγματι τα κεφάλαια, εν όλω ή εν μέρει, για την τέλεση ή τη συμβολή στην τέλεση οποιουδήποτε από τα εγκλήματα αυτά ούτε απαιτείται να γνωρίζει ο δράστης για ποιο συγκεκριμένο έγκλημα ή εγκλήματα πρόκειται να χρησιμοποιηθούν οι πόροι».

Γίνεται φανερό ότι η αρχική προσέγγιση δεν περιείχε πράξεις όπως την γενικότερη χρηματοδότηση. Απαιτεί γνώση ότι η παροχή θα συμβάλει στις πράξεις της τρομοκρατικής ομάδας. Σε αντίθεση, η νέα οδηγία δεν απαιτεί την γνώση αλλά λαμβάνει μέτρα για την οποιαδήποτε παροχή – κεφαλαίο (στη νέα οδηγία γίνεται ρητή αναφορά στο περιεχόμενο της έννοιας) της γενικότερης τρομοκρατικής δράσης όπως της έννοιας της χρηματοδότησης της εκπαίδευσης ή της χρηματοδότησης για τη μετακίνηση ατόμων για εκπαιδευτικούς σκοπούς στο εξωτερικό.

Ωστόσο η οδηγία 2017/541 δεν είναι η μόνη που αναφέρει μέτρα κατά της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Σε αυτό το πεδίο υπάρχει μια σειρά έξι οδηγιών με ειδικότερη προσέγγιση για τη λήψη μέτρων κατά της χρηματοδότησης του οργανωμένου εγκλήματος και στην πορεία αυτών και της καταπολέμησης της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

I. Οι οδηγίες 91/308/ΕΟΚ, 2001/97/ΕΚ και 2005/60/ΕΚ (1-3 Οδηγίες)

Στα πρώιμα στάδια των οδηγιών η πρώτη εξ αυτών, η οδηγία 91/308/ΕΟΚ⁹⁴ στρεφόταν κατά της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Εκείνη την περίοδο ως έγκλημα άμεσα συνυφασμένο με την νομιμοποίηση εσόδων ήταν η εμπορία ναρκωτικών. Αντίστοιχη ήταν και η προσέγγιση της οδηγίας.

⁹³ Το άρθρο 3 φέρει τον τίτλο «τρομοκρατικά εγκλήματα» και περιγράφει τον πυρήνα των τρομοκρατικών πράξεων ως τα αδικήματα κατά μια διευρυμένης περιγραφής στόχων. Το άρθρο 4 φέρει τον τίτλο «εγκλήματα σχετικά με τρομοκρατική ομάδα» και περιγράφει το εύρος αυτής. Τα λοιπά άρθρα, 4 έως 10, αναφέρθηκαν επιγραμματικά στην προηγούμενη παράγραφο.

⁹⁴ Οδηγία 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 10ης Ιουνίου 1991 για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, L 166 της 28.6.1991.

Η οδηγία 2001/97/EK⁹⁵, η δεύτερη κατά σειρά, έρχεται δέκα χρόνια αργότερα από την πρώτη, προκειμένου να την τροποποιήσει. Περιλαμβάνει διεύρυνση των αδικημάτων, περιέχοντας την απάτη και τη διαφθορά καθώς και διεύρυνση των υπόχρεων επιχειρήσεων και επαγγελματιών.

Η οδηγία 2005/60/EK⁹⁶, η τρίτη κατά σειρά, αποτελεί προϊόν της γενικότερης πίεσης που ασκήθηκε από το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου προς την ανάπτυξη αντιτρομοκρατικής πολιτικής. Η FATF είχε εκδώσει συστάσεις κατόπιν της τρομοκρατικής επίθεσης με αποτέλεσμα η εν λόγω οδηγία να περιλάβει διατάξεις σχετικά με τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

II. Οδηγία 2015/849/EE (4^η Οδηγία)

Η οδηγία 2015/849/EE⁹⁷, τέταρτη κατά σειρά, εκδόθηκε δέκα έτη μετά την τρίτη, την οποία και κατήργησε. Σχετικά με τις προϋπάρχουσες εισάγει σημαντικές καινοτομίες και διευρύνει περαιτέρω το αντικείμενο των οδηγιών⁹⁸.

⁹⁵ Οδηγία 2001/97/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Δεκεμβρίου 2001, για την τροποποίηση της οδηγίας 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες - Δήλωση της Επιτροπής, L 344 της 28.12.2001.

⁹⁶ Οδηγία 2005/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου 2005, σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. L 309 της 25.11.2005.

⁹⁷ Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 2015, σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, L 141 της 05.06.2015

⁹⁸ Το άρθρο 13 της οδηγίας ορίζει: Τα μέτρα δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη περιλαμβάνουν: α) την εξακρίβωση και την επαλήθευση της ταυτότητας του πελάτη βάσει εγγράφων, δεδομένων ή πληροφοριών από αξιόπιστη και ανεξάρτητη πηγή· β) την εξακρίβωση της ταυτότητας του πραγματικού δικαιούχου και τη λήψη εύλογων μέτρων για την επαλήθευση της ταυτότητάς του, ώστε η υπόχρεη οντότητα να έχει τη βεβαιότητα ότι γνωρίζει τον πραγματικό δικαιούχο· όσον αφορά τα νομικά πρόσωπα, τις εταιρείες καταπιστευματικής διαχείρισης, τις εταιρείες, τα ιδρύματα και τα παρεμφερή νομικά μορφώματα, τη λήψη εύλογων μέτρων για να γίνει κατανοητή η διάρθρωση της κυριότητας και του ελέγχου του πελάτη· γ) την αξιολόγηση και, ανάλογα με την

III. Οδηγία 2018/843/ΕΕ (5^η Οδηγία)

Η οδηγία 2018/843/ΕΕ⁹⁹, πέμπτη κατά σειρά, υπήρξε απότοκος γεγονότων που έλαβαν χώρα ανά τον κόσμο. Ειδικότερα υποθέσεις offshore εταιρειών και του κρυμμένου πλούτου αυτών, άνοδος των συναλλαγών σε κρυπτονομίσματα και οι τρομοκρατικές επιθέσεις που βίωναν χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθιστούσαν επιτακτική την τροποποίηση της τέταρτης οδηγίας¹⁰⁰.

IV. Οδηγία 2018/1673/ΕΕ (6^η Οδηγία)

Η οδηγία 2018/1673/ΕΕ¹⁰¹, έκτη κατά σειρά και τελευταία έως σήμερα. Κύριο περιεχόμενο της οδηγίας αποτελεί η ενοποίηση μεταξύ των κ-μ του ποινικού κολασμού των εγκλημάτων νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενα από παράνομες δραστηριότητες, η ρύθμιση ζητημάτων διπλού ποινικού κολασμού από διαφορετικά κ-μ και θέματα συνεργασίας των κ-μ επί τούτου.

περίπτωση, τη συλλογή πληροφοριών για τον σκοπό και τη σκοπούμενη φύση της επιχειρηματικής σχέσης· δ) την άσκηση συνεχούς εποπτείας όσον αφορά την επιχειρηματική σχέση, με ενδελεχή εξέταση των συναλλαγών που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια αυτής της σχέσης, προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι οι συναλλαγές που διενεργούνται συνάδουν με τις γνώσεις της υπόχρεης οντότητας σχετικά με τον πελάτη, την επιχείρηση και το προφίλ του κινδύνου, και, εφόσον απαιτείται, σχετικά με την προέλευση των χρηματικών ποσών, καθώς και τη διασφάλιση της τήρησης ενημερωμένων εγγράφων, δεδομένων ή πληροφοριών.

⁹⁹ Οδηγία (ΕΕ) 2018/843 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2015/849 σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και για την τροποποίηση των οδηγιών 2009/138/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ, L 156 της 19.6.2018.

¹⁰⁰ Άρθρο 1 παρ. 11 της οδηγίας 2018/843/ΕΕ.

¹⁰¹ Οδηγία (ΕΕ) 2018/1673 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2018, σχετικά με την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω του ποινικού δικαίου, L 284 της 12.11.2018.

V. Η ενσωμάτωση των οδηγιών στην εθνική έννομη τάξη

Οι προαναφερθείσες οδηγίες έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική έννομη τάξη αποτελώντας και εσωτερικό δίκαιο κατά της καταπολέμησης της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Με το Ν. 4557/2018¹⁰² ενσωματώθηκε η ανωτέρω 4^η οδηγία. Καθώς η πέμπτη οδηγία επέφερε τροποποιήσεις στην προηγούμενη της, αντίστοιχα και στην εθνική έννομη τάξη ο Ν. 4734/2020¹⁰³ επέφερε τροποποιήσεις στον Ν. 4557/2018. Τέλος τα οριζόμενα από την έκτη οδηγία εισήχθησαν μέσω του Ν. 4816/2021¹⁰⁴.

2. Διαφορές και ομοιότητες της νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις όπως και οι εγκληματικές, η κάθε μία παρακινούμενη από διαφορετικά αίτια επιδιώκουν τη νομιμοποίηση εσόδων προκειμένου να μπορούν να χρησιμοποιηθούν μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος χωρίς να προκαλούν το ενδιαφέρον των ελεγκτικών αρχών. Από την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς οι διαδικασίες νομιμοποίησης ομοιάζουν, η προβληματική προσεγγίζεται υπό κοινό νομοθετικό πλαίσιο. Ωστόσο υπάρχουν κάποιες διαφορές που πρέπει να τονιστούν.

Το οργανωμένο έγκλημα αποκομίζει κεφάλαια από παράνομες δραστηριότητες όπως είναι το εμπόριο ναρκωτικών, όπλων, εκρηκτικών, η λαθρεμπορία ανθρώπων ή μεταναστών κ.α. Πρόκειται για κατεχοχήν παράνομα αποκτηθέντα κεφάλαια τα οποία επιδιώκουν να νομιμοποιήσουν, με σκοπό τη μετέπειτα χρήση τους, είτε για τη συνέχιση του

¹⁰² «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/139/30.07.2018)

¹⁰³ «Τροποποίηση του ν. 4557/2018 (Α' 139) για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας -Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/843 (L 156) και του άρθρου 3 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2177 (L 334) και λοιπές διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/196/8.10.2020).

¹⁰⁴ «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας Τροποποίηση του ν. 4557/2018 Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1673 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2018, σχετικά με την καταπολέμηση της νόμιμοις εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω του ποινικού δικαίου, επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης και άλλες επείγουσες διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/118/9.7.2021)

εγκληματικού τους σκοπού π.χ. διαφθορά, είτε για τη χρήση τους σε νόμιμες δραστηριότητες, όπως η αγορά ακινήτων ή σε άλλες νόμιμες επιχειρήσεις.

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις ενδέχεται να κατέχουν κεφάλαια από παράνομες δραστηριότητες, όπως είναι το εμπόριο όπλων αλλά αυτό δεν αποτελεί τον κανόνα. Τα χρήματα μπορεί να προέρχονται από νόμιμες αιτίες. Σκοπός τους είναι η νομιμοποίηση και η ενσωμάτωση με νόμιμα κεφάλαια προκειμένου να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη του σκοπού τους, δηλαδή την τρομοκρατία, χωρίς κατά κύριο λόγο να γίνεται αντιληπτή η προέλευση των χρημάτων.

Τα κεφάλαια του οργανωμένου εγκλήματος, μετά από πλήθος συναλλαγών και αφού έχουν «ξεπλυθεί» καταλήγουν στους δικαιούχους τους οι οποίοι οι ίδιοι είχαν εναποθέσει προς νομιμοποίηση. Αντιθέτως τα κεφάλαια των τρομοκρατικών οργανώσεων δεν προορίζονται για την χρησιμοποίησή τους από κάποιον συγκεκριμένο ιδιώτη προς ιδίον όφελος. Ανήκουν στην οργάνωση και χρησιμοποιούνται για την επίτευξη του σκοπού της.

Ακόμη μια διαφορά εντοπίζεται στη ροή του χρήματος. Τα κεφάλαια του οργανωμένου εγκλήματος κινούνται κυκλικά, δηλαδή ανήκουν στο δικαιούχο ο οποίος χρησιμοποιώντας μεθόδους ξεπλύματος επιδιώκει μέσω της νομιμοποίησης τα κεφάλαια να επανέλθουν στο ίδιο πρόσωπο. Εν αντιθέσει, τα κεφάλαια των τρομοκρατικών οργανώσεων κινούνται γραμμικά. Δηλαδή προέρχονται από μία ή περισσότερες πηγές, οι οποίες ενδέχεται να μην έχουν καμία σύνδεση μεταξύ τους, και επιδιώκουν με το πέρασ της νομιμοποίησης να καταλήξουν στην τρομοκρατική οργάνωση¹⁰⁵.

Τέλος ουσιαστική διαφορά διακρίνεται στον όγκο των κεφαλαίων. Τα χρήματα των εγκληματικών οργανώσεων αποτελούν πολλαπλάσιο μέγεθος σε σχέση με τα χρήματα των τρομοκρατικών.

3. Ο οργανισμός της Ευροpol και η αποστολή της στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μια οντότητα η οποία στο πέραςμα των ετών έχει δεχθεί πολλές επιρροές και μεταβάλλεται διαρκώς. Κύριοι στόχοι της αποτελούν η προαγωγή της ειρήνης, των αξιών της και της ευημερίας των πολιτών της, η παροχή ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, η λήψη κατάλληλων μέτρων

¹⁰⁵ ΜΠΕΝΤΕΝΙΩΤΗΣ Μ.Α., ΙΩΑΝΝΟΥ Α., ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α., ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ Θ., σελ. 40.

αναφορικά με τα εξωτερικά της σύνορα για τη ρύθμιση του ασύλου και της μετανάστευσης, η πρόληψη και η καταπολέμηση της εγκληματικότητας, η ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής της καθώς και της αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών της κ.α.¹⁰⁶ Για την επίτευξη των στόχων της έχουν αναπτυχθεί τομεακοί οργανισμοί (για την οικονομία, τη δικαιοσύνη, το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών κ.λπ.) οι οποίοι συμβάλουν στη διατήρηση και την ανάπτυξή τους. Αντίστοιχα και στον τομέα της ασφάλειας της ένωσης, δεν θα ήταν εφικτό να μην υπάρχει οργανισμός ο οποίος να είναι επιφορτισμένος με καταπολέμησης της εγκληματικότητας.

Το ρόλο της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας έχει αναλάβει ο οργανισμός της Europol. «Σκοπός της Europol είναι η υποστήριξη και η ενίσχυση της δράσης των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών και της αμοιβαίας συνεργασίας τους για την πρόληψη και την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, της τρομοκρατίας και άλλων μορφών σοβαρού εγκλήματος που επηρεάζουν δύο ή περισσότερα κράτη μέλη». «Ως «αρμόδιες αρχές» νοούνται όλες οι δημόσιες αρχές που υπάρχουν στα κράτη μέλη και είναι επιφορτισμένες, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, με την πρόληψη και την καταπολέμηση αξιόποινων πράξεων».¹⁰⁷ Επιπλέον μεταξύ άλλων τα κυριότερα καθήκοντα της Europol αποτελούν «α) η συλλογή, αποθήκευση, επεξεργασία, ανάλυση και ανταλλαγή πληροφοριών και στοιχείων β) η άμεση ενημέρωση των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών, μέσω της εθνικής μονάδας που αναφέρεται στο άρθρο 8 για πληροφορίες που τις αφορούν και για τη συνάφεια που ενδεχομένως διαπιστώνεται μεταξύ αξιόποινων πράξεων γ) η διευκόλυνση ερευνών που διεξάγονται στα κράτη μέλη, ιδίως, με τη διαβίβαση όλων των συναφών πληροφοριών στις εθνικές μονάδες»¹⁰⁸. Γίνεται φανερό λοιπόν ότι η Europol πρόκειται για τον εννοησυστηρωτή στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας στους χώρους της Ε.Ε. Ωστόσο για την καλύτερη κατανόηση του ρόλου της, δόκιμο είναι να αναφερθούν ιστορικά χαρακτηριστικά που οδήγησαν στο σημερινό μοντέλο.

¹⁰⁶ https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_el

¹⁰⁷ Άρθρο 3 για το σκοπό της Europol στην Απόφαση του Συμβουλίου της 6^{ης} Απριλίου 2009 για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Ευρωπόλ), L 121 της 15.5.2009

¹⁰⁸ Άρθρο 4 της Απόφασης του Συμβουλίου της 6^{ης} Απριλίου 2009 για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Ευρωπόλ), L 121 της 15.5.2009

Ι. Η ιστορική διαδρομή της Europol

Η ιδέα για την δημιουργία της Europol εντοπίζεται στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και προτάθηκε από τους αρχηγούς της αστυνομίας του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας. Η πρόταση στηριζόταν στο μοντέλο FBI, δηλαδή τη δημιουργία ενός σώματος που θα λειτουργεί στους χώρους της Ε.Ε. χωρίς όμως να κατέχει αρμοδιότητες σύλληψης και δίωξης των υπόπτων αλλά μόνο πομπού και δέκτη πληροφοριών¹⁰⁹. Όπως κάθε νέο εγχείρημα έτσι και η Europol αντιμετώπισε δυσκολίες. Αρχικά οι αρμοδιότητες της αστυνομίας είναι έντονα συνδεδεμένες με το σκληρό πυρήνα του κράτους. Έτσι τα κ-μ ήταν επιφυλακτικά στη δημιουργία και κατ' επέκταση τους στη δέσμευση σε έναν οργανισμό με αστυνομικές αρμοδιότητες. Κατά δεύτερον οι διαφοροποιήσεις στη δομή των αστυνομικών σωμάτων προκαλούσαν επιπλέον εμπόδια. Ωστόσο, η ανάπτυξη της εγκληματικότητας με διεθνικό χαρακτήρα και η πορεία της Ε.Ε., ως οντότητα, προς την ολοκλήρωση της, στη σημερινή της μορφή καθιστούσαν αναγκαία την δημιουργία της.

Το 1991 λαμβάνει χώρα η πρώτη επίσημη αναφορά στην Europol από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου και συμφωνείται η ίδρυση του Γραφείου Εγκληματολογικών Ερευνών της Κεντρικής Ευρώπης.

Το επόμενο έτος στις 7 Φεβρουαρίου, υπογράφεται η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση στο Μάαστριχτ. Τα κράτη μέλη συμφώνησαν να εξετάσουν ως θέμα κοινών συμφερόντων την αστυνομική συνεργασία για την πρόληψη και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και άλλων σοβαρών μορφών διεθνούς εγκλήματος, σε σχέση με την οργάνωση ενός συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών σε ολόκληρη την Ένωση στο πλαίσιο μιας Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας.

Το έτος 1993 ξεκινά το όραμα της Europol με την ίδρυση της Μονάδας Ναρκωτικών της Europol (ιδρύθηκε με υπουργική συμφωνία). Από την ίδρυση της μέχρι την πλήρη λειτουργία της Europol, οι αρμοδιότητες της διευρύνονται και ενδεικτικά περιλαμβάνουν την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου αυτοκινήτου, της λαθρομετανάστευσης, του ξεπλύματος χρήματος κ.α.

Το 1994 η Μονάδα Ναρκωτικών της Europol (EDU), ξεκινά τις δραστηριότητές της στη Χάγη με εντολή να βοηθά τις εθνικές αστυνομικές δυνάμεις σε ποινικές έρευνες.

¹⁰⁹ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ Μ., σελ. 290

Το 1995 λαμβάνει χώρα η σύμβαση για την ίδρυση της Europol η οποία τέθηκε σε πλήρη λειτουργία την 1η Ιουλίου 1999, μετά την επικύρωση και έγκριση από όλα τα κράτη μέλη των νομικών πράξεων που προβλέπονται στη Σύμβαση της.

Από τα επόμενα χρόνια ο οργανισμός συνεχώς μεγαλώνει διευρύνοντας τις αρμοδιότητες υπογράφοντας συμφωνίες με κράτη μη μέλη της Ε.Ε. όπως η Ισλανδία, η Νορβηγία και οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Επόμενος σταθμός στην ιστορία της αποτελεί η 1η Ιανουαρίου 2010, όπου η Europol γίνεται πλήρης οργανισμός της Ε.Ε. βάσει της Συνθήκης της Λισαβόνας. Το επόμενο έτος η Europol παρέχει υποστήριξη στη Νορβηγία μετά από τρομοκρατική επίθεση, σηματοδοτώντας την πρώτη φορά που ο οργανισμός παρέχει αντιτρομοκρατική επιχειρησιακή υποστήριξη αυτού του είδους.

Οι κοινωνικοπολιτικές καταστάσεις την Ευρώπης και η έξαρση της τρομοκρατίας αποτέλεσαν έναυσμα για την λήψη αυστηρότερων μέτρων. Έτσι το 2016 προβαίνει, μεταξύ άλλων, στην Ίδρυση του Ευρωπαϊκού Αντιτρομοκρατικού Κέντρου (ECTC). Η δυναμική της φτάνει τους 1000 υπαλλήλους (αξιωματικούς συνδέσμους, αποσπασμένους εθνικούς εμπειρογνώμονες και εκπαιδευόμενους).

Το 2017, με τον νέο κανονισμό, η επίσημη ονομασία της Europol αλλάζει σε Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία για την Επιβολή του Νόμου.

Το 2020 σηματοδοτείται εξίσου από καινοτόμες παρεμβάσεις. Παρέχει υποστήριξη στους ανακριτές στη Γαλλία και τις Κάτω Χώρες προκειμένου να εμποδίσουν την παράνομη χρήση κρυπτογραφημένης επικοινωνίας (EncroChat) από ομάδες οργανωμένου εγκλήματος, εγκαινιάζει το Ευρωπαϊκό Κέντρο Χρηματοοικονομικού και Οικονομικού Εγκλήματος (EFECC) και επεκτείνει την παγκόσμια εμβέλειά της καθώς, για πρώτη φορά, οι συμφωνίες της Europol με τρίτες χώρες είναι περισσότερες από αυτές με τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Το τρέχον έτος, ο αριθμός των αρχών επιβολής του νόμου που συνδέονται με την Europol μέσω του συστήματος SIENA υπερβαίνει τις 3000, από περισσότερες από 70 χώρες καθώς και διεθνείς οντότητες¹¹⁰.

¹¹⁰ <https://www.europol.europa.eu/about-europol/history#slide26>

II. Συνεργασία των κρατών μελών με τη Europol για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας

Η Europol βρίσκεται σε άμεση συνεργασία με τα κράτη μέλη καθώς λειτουργούν σε μια σχέση αλληλεξάρτησης για την επίτευξη κοινού σκοπού όσον αφορά αδικήματα με στοιχεία υπερεθνικότητας ή τέτοιου μεγέθους ώστε να επιτάσσουν τη συνεργασία των μερών. Στον τομέα της αντιμετώπισης της τρομοκρατίας τα κ-μ είναι υποχρεωμένα να έχουν ορίσει μονάδα διασύνδεσης της Europol με τις εθνικές αρχές. Η μονάδα αποτελεί το δίαυλο επικοινωνίας και συνεργασίας των δύο μερών. Παρά ταύτα τα κράτη δεν είναι υποχρεωμένα να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με υπό εξέλιξη έρευνα όταν κρίνεται ότι η παροχή μπορεί να δημιουργήσει κίνδυνο στην επιτυχή έκβαση της υπόθεσης ή να αντιβαίνει στα ουσιαστικά συμφέροντά τους. Προαναφερθείσα συνθήκη ισχύει έως ότου εκλείψουν οι παράγοντες που τη δικαιολογούν.

Αναφορικά με τη συνεργασία των κ-μ, δύναται τουλάχιστον δύο κράτη να συγκροτούν ομάδες για συγκεκριμένο σκοπό και με συγκεκριμένη χρονική διάρκεια προκειμένου να διευκολυνθούν οι έρευνες όταν το αντικείμενο της υπόθεσης το απαιτεί. Ειδικότερα, όσον αφορά υποθέσεις αντικείμενου τρομοκρατίας δύναται στις κοινές ομάδες έρευνας (ΚΟΕ) να συμμετέχει και η Europol. Κατά τη συμμετοχή της η τελευταία δύναται να προβαίνει σε ανταλλαγή πληροφοριών με όλα τα κ-μ και να παρέχει πληροφορίες που τυγχάνουν επεξεργασίας από την ίδια. Επιπλέον, εφόσον κατά τις επεξεργαζόμενες πληροφορίες προκύπτει ανάγκη, η Europol δύναται να προτείνει σε κ-μ τη σύσταση ΚΟΕ¹¹¹. Ειδικότερα, για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετιζόμενες με θέματα τρομοκρατίας, έχει εκδοθεί η απόφαση 2005/671/ΔΕΥ¹¹², όπου στο άρθρο 2 παρ. 4 ορίζει «Οι πληροφορίες που διαβιβάζονται στην Europol σύμφωνα με την παράγραφο 3 αφορούν τα ακόλουθα: α) δεδομένα τα οποία επιτρέπουν τον προσδιορισμό του φυσικού ή νομικού προσώπου, της ομάδας ή της οντότητας β) πράξεις που αποτελούν το αντικείμενο έρευνας και τις ειδικές περιστάσεις υπό τις οποίες διεπράχθησαν γ) το συγκεκριμένο αδίκημα δ) σχέσεις

¹¹¹ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/794 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαΐου 2016 για τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (Ευρωπόλ) και την αντικατάσταση και κατάργηση των αποφάσεων του Συμβουλίου 2009/371/ΔΕΥ, 2009/934/ΔΕΥ, 2009/935/ΔΕΥ, 2009/936/ΔΕΥ και 2009/968/ΔΕΥ, L 135 της 24.05.2016

¹¹² Απόφαση 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 20ής Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία όσον αφορά τα τρομοκρατικά αδικήματα, L 253 της 29.9.2005

με άλλες συναφείς υποθέσεις ε) τη χρήση τεχνολογιών επικοινωνίας στ) την απειλή την οποία αντιπροσωπεύει η ενδεχόμενη κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής».

Γίνεται φανερό πώς από τα πρώτα χρόνια δημιουργίας της Europol η καταπολέμηση της τρομοκρατίας κατέχει εξέχουσα θέση μεταξύ των σκοπών της. Αντίστοιχη είναι και η προσέγγιση της καθώς, όπως γίνεται φανερό και από την απόφαση 2005/671/ΔΕΥ, επιδιώκει τη συνεχή ενημέρωση για τις κατά τόπους εκδηλώσεις του τρομοκρατικού φαινομένου, αναζητώντας όχι μόνο τον δράστη ή τον τρόπο τέλεσης, αλλά γενικότερα τα μέσα και τις σχέσεις που διαπιστώθηκαν. Ως έγινε αντιληπτό και από την αρχική ανάλυση της τρομοκρατίας, δεν πρόκειται για φαινόμενο στατικό αλλά για φαινόμενο με προεκτάσεις σε άτομα, μέσα, νέες τεχνολογίες και στόχους που μεταβάλλονται.

III. Ευρωπαϊκό κέντρο καταπολέμησης της τρομοκρατίας (ECTC)

Στις 25 Ιανουάριο του 2016, η Europol δημιούργησε το Ευρωπαϊκό Αντιτρομοκρατικό Κέντρο (ECTC), πρόκειται για ένα επιχειρησιακό κέντρο βασιζόμενο στην εμπειρία των μελών του το οποίο αντικατοπτρίζει την αυξανόμενη ανάγκη της Ε.Ε. να ενισχύσει την απάντησή της στην τρομοκρατία και να εξασφαλίσει αποτελεσματική θέση στις νέες προκλήσεις. Η σειρά των τρομοκρατικών επιθέσεων που συγκλόνισαν την Ευρώπη το 2015 έδωσαν την αφορμή ώστε να δημιουργηθεί μια άνευ προηγουμένου ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και των εταίρων οδηγώντας στην ανάγκη δημιουργίας ενός ειδικού αντιτρομοκρατικού κέντρου στην Europol. Το ECTC αντιπροσωπεύει τον ακρογωνιαίο λίθο της συνεργασίας σε επίπεδο Ε.Ε. με τις εθνικές προσπάθειες καταπολέμησης της.

Η εμπειρία και η τεχνογνωσία του ECTC σε όλους τους τομείς των τρομοκρατικών φαινομένων αποσκοπούν στην παροχή ολοκληρωμένης απάντησης στη συνεχώς μεταβαλλόμενη απειλή της τρομοκρατίας στην Ε.Ε. Υπό το πρίσμα αυτό, το ECTC έχει επεκτείνει την υποστήριξή του τα τελευταία χρόνια στα κράτη μέλη της ΕΕ και στους εξωτερικούς εταίρους για την αντιμετώπιση του βίαιου αριστερού και δεξιού εξτρεμισμού, καθώς και της τρομοκρατίας με θρησκευτικά κίνητρα.

Για να ενισχύσει τις δυνατότητες των αντιτρομοκρατικών αρχών, το ECTC δημιουργεί και αναπτύσσει εργαλεία για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων αναγκών κατά της τρομοκρατίας. Το ECTC διευκολύνει επίσης τη σύνδεση των αρμόδιων αρχών στα κράτη μέλη της Ε.Ε. μέσω των αντιτρομοκρατικών πλατφόρμων της Europol.

Οι βασικές υπηρεσίες που παρέχονται από το ECTC περιλαμβάνουν την επιτόπια υποστήριξη – ανάπτυξη επιχειρησιακών ομάδων, την επιχειρησιακή αναλυτική υποστήριξη, την ανίχνευση χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, την υποστήριξη για τις διαδικτυακές έρευνες των κρατών μελών της ΕΕ, την παροχή εμπειρογνωμοσύνης CBRN-E, την αντιμετώπιση κρίσεων μέσω της κοινής ομάδας συνδέσμου για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την ανάπτυξη προσκεκλημένων αξιωματικών σε εστίες μετανάστευσης, την πρόσβαση σε τεχνολογίες και τεχνογνωσία του ευρωπαϊκού κέντρου εγκλήματος στον κυβερνοχώρο¹¹³.

4. Υπεράκτιες εταιρείες και χρηματοδότηση της τρομοκρατίας

Κατά το παρόν πόνημα ήδη έγινε γνωστό το πλαίσιο ευκολιών που παρέχουν οι υπεράκτιες εταιρείες για τους χρήστες τους. Οι δυνατότητες παρέχονται οριζοντίως τόσο σε χρήστες του εμπορικού κόσμου όσο και στα μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων τα οποία για λόγους αποφυγής καταγραφών από τις αρχές ή έλλειψης εγγράφων όπως το διαβατήριο ή η άδεια οδήγησης δεν μπορούν να ταξιδέψουν σε χώρες του εξωτερικού, αλλά ωστόσο μπορούν εύκολα να δημιουργήσουν μια εταιρεία κέλυφος παρέχοντας ελάχιστες πληροφορίες σε λίγα λεπτά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εγκληματία με χρήση υπεράκτιων εταιρειών για εγκληματικούς σκοπούς αποτελεί η περίπτωση του Ρώσου Viktor Bout ή γνωστού στο ευρύ κοινό με το ψευδώνυμο «Έμπορος του Θανάτου» (Merchant of Death)¹¹⁴.

Ο Victor Bout και η εγκληματική του δραστηριότητα αποτελεί την επί του πρακτέου εφαρμογή χρήσης εταιρειών όπου η ίδρυση τους και η επιλογή της έδρας τους γίνεται με γνώμονα την αποφυγή εντοπισμού των δραστηριοτήτων τους από τις αρχές. Η συγκεκριμένη υπόθεση είναι ιδιαίτερα εκτενής αλλά για λόγους σχετιζόμενους με τον σκοπό του παρόντος πονήματος θα γίνει προσπάθεια ανάδειξης των κυρίαρχων θεματικών.

Ο Bout γεννήθηκε το 1967 και μεγάλωσε στη πρωτεύουσα του Τατζικιστάν όπου σε ηλικία 18 ετών κατατάχθηκε στο σοβιετικό στρατό. Σπούδασε πορτογαλικά στο Στρατιωτικό Ινστιτούτο Ξένων Γλωσσών στη Μόσχα και φέρεται να μιλάει έξι γλώσσες¹¹⁵.

¹¹³ <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc>

¹¹⁴ Το ψευδώνυμο προήλθε από τις δυτικές μυστικές υπηρεσίες και τα Μ.Μ.Ε.

¹¹⁵ <https://www.icij.org/investigations/makingkilling/merchant-death/>

Εισήχθη στις Ρωσικές Υπηρεσίες Πληροφοριών και κατατάχθηκε ως Αξιωματικός στην Πολεμική Αεροπορία¹¹⁶.

Κατά την τρίτη δεκαετία της ζωής του και με αφορμή την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ο Bout παραιτήθηκε από το στρατό και ξεκινάει την «επιχειρηματική» του δραστηριότητα στον τομέα των αερομεταφορών.

Ο Bout, όντας χαρισματικός στην γνώση των ξένων γλωσσών, κατά τη δεκαετία του 1990 κατάφερε να δημιουργήσει σχέσεις με πολλούς ηγέτες και αντάρτες της Αφρικής. Μεταξύ αυτών προέκυψαν σχέσεις με τον ηγέτη των ανταρτών της Αγκόλας, Jonas Savimbi, τον πρόεδρο της Λιβερίας, Charles Taylor, τον πρώην πρόεδρο του Ζαΐρ, Mobutu Sese Seko, τον πρόεδρο της Λιβύης, Moammar Gadhafi, τον Jean-Pierre Bemba, ηγέτη του Μετώπου Απελευθέρωσης του Κονγκό και τους πρώην ηγέτες της Δημοκρατίας του Κονγκό.

Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τεράστιες ποσότητες πολεμικού εξοπλισμού όπως όπλα, πυρομαχικά, τανκς, πύραυλοι, αεροπλάνα κ.α. μπορούσαν να διατεθούν μέσω της «μαύρης αγοράς». Ο Bout είχε πρόσβαση σε τέτοιους είδους εξοπλισμό. Ωστόσο άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι κατά την δεκαετία του 1990 ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) είχε επιβάλει διεθνές εμπάργκο πολεμικού εξοπλισμού σε αρκετές χώρες της Αφρικής όπως η Λιβερία, η Ρουάντα, η Σιέρα Λεόνε, η Σομαλία κ.α.

Ο Bout με τις σχέσεις που είχε κατάφερε να δημιουργήσει με τις προαναφερθείσες ηγετικές μορφές των χωρών ανέπτυξε τη δυνατότητα να τους προμηθεύει στρατιωτικό υλικό. Προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς του χρησιμοποιούσε ένα πλήθος αεροπορικών εταιρειών οι οποίες ήταν εγγεγραμμένες σε χώρες όπου απαιτούσαν ελάχιστες γνωστοποιήσεις στοιχείων. Έφτασε στο σημείο να κατέχει ένα στόλο από 40 έως 60 αεροσκάφη Antonov τα οποία χρησιμοποιούνταν για την μεταφορά εμπορευμάτων και αν μη τι άλλο αποτελούσαν προϊόν της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Το προαναφερθέν μέγεθος στόλου αποτελούσε πρωτιά για το παγκόσμιο επίπεδο μεταφορών.

Ίδρυσε την πρώτη του εταιρεία με έδρα το αεροδρόμιο της Οστάνδης του Βελγίου τον Νοέμβριο του 1994. Σε λίγο καιρό, τον Μάρτιο του 1995 ο Bout με έναν ακόμη συνεργάτη του ίδρυσαν την Trans Aviation Network Group (TAN) η οποία μέχρι το 1997 λειτουργούσε ομοίως με έδρα την Οστάνδη. Διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας είχε οριστεί ένας Βέλγος, πρώην πιλότος της βασιλικής οικογένειας της Σαουδικής Αραβίας. Οι

¹¹⁶ <https://www.nytimes.com/2022/12/08/world/europe/viktor-bout-brittney-griner.html>

εταιρείες του Bout μετέφεραν κάθε λογής αντικείμενα, από λαχανικά και καραβίδες μέχρι εξοπλιστικά συστήματα. Όπως έχει αναφερθεί «Ο Bout θα πετούσε για όποιοιδήποτε πλήρωνε. Ήταν απολιτικό»¹¹⁷. Η προαναφερθείσα εταιρία φαίνεται να έχει μεταφέρει τουλάχιστον 40 τόνους όπλων από την Οστάνδη στο Αφγανιστάν. Ο Bout εκείνη την περίοδο φέρεται να υποστήριξε υλικά τους εξτρεμιστές Hutu οι οποίοι προκάλεσαν την γενοκτονία της Ρουάντα και δύο χρόνια αργότερα, μαζί με άλλους λαθρέμπορους όπλων εφοδίασαν εκ νέου τους Hutu στο Κονγκό.

Οι ανωτέρω μεταφορές δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν για μεγάλο χρονικά διάστημα στον Ευρωπαϊκό χώρο χωρίς να γίνουν αντιληπτά απ' τις αρχές τα συστηματικά ταξίδια στο Αφγανιστάν. Έτσι ξεκινά μια έρευνα σε βάρος του για παράνομες μεταφορές και ξέπλυμα χρήματος. Ο Bout αφήνει το σπίτι του στο Βέλγιο και η TAN εκκενώνει τα γραφεία της. Ωστόσο, παρουσιάζεται μια ακόμη εταιρεία, η Air Cess, εγγεγραμμένη στη Λιβερία η οποία μετακομίζει στα πρώην γραφεία της TAN και ως διευθυντής της ορίζεται ο Bout και αργότερα ο αδερφός του.

Τα αεροπλάνα του ήταν νηολογημένα σε περιοχές ευκαιρίας όπως είναι το Μπουργκάς και η Οστάνδη οι οποίες χαρακτηριζόταν για την χαλαρή εποπτεία αεροπορικών μεταφορών. Ο Bout ήταν εξίσου χαρισματικός στην ανεύρεση αυτού του είδους νομοθετικών κενών και κατάφερνε να συνδέει περιοχές, εταιρείες και αεροπλάνα χωρίς να γίνεται αντιληπτός από τις αρχές και κυρίως να μην αφήνει ιδιαίτερα ίχνη για τις μεταφορές που διέπραττε.

Το 1997, εγκαθίσταται στη Νότιο Αφρική. Η Air Cess σχημάτισε κοινοπραξία με τη Norse Air, μια νοτιοαφρικανική εταιρεία μεταφορών επικεφαλής της οποίας ήταν ο Ward Dierdre. Αυτή η νέα εταιρεία, που καταχωρήθηκε στις αρχές της Νότιας Αφρικής το Φεβρουάριο του 1997, ονομαζόταν Pietersburg Aviation Services and Systems (Pty) Ltd., αλλά δραστηριοποιούνταν με την επωνυμία Air Pass. Τα αρχεία της εταιρείας ανέφεραν ως διευθυντή της Air Pass, τον Valerii Naido¹¹⁸, έναν Ουκρανό πιλότο και πρώην υπάλληλο του Bout και ως οικονομικό ελεγκτή τον Ward. Ο Bout κατείχε το 90% της Pietersburg Aviation και ο Ward το υπόλοιπο. Σε αντάλλαγμα για το 10% των μετοχών της εταιρείας, ο Ward επέτρεπε στον Bout να χρησιμοποιήσει την άδεια ναυλωμένων πτήσεων της Norse Air, η οποία επέτρεπε στην Air Pass να λειτουργεί στη Νότια Αφρική.

¹¹⁷ <https://www.icij.org/investigations/makingkilling/merchant-death/>

¹¹⁸ Πρώην συνεργάτης του Bout έχει δηλώσει ότι ο Naido ήταν «ο νούμερο δύο του Bout» στη Νότια Αφρική.

Αυτή η επιχειρηματική συνεργασία έληξε το 1998 όταν ο Bout άρχισε να ελέγχεται από τις αρχές τις Νοτίου Αφρικής.

Ο Bout όμως φρόντιζε να έχει εναλλακτικό πλάνο για την συνέχεια της δράσης του. Τον Αύγουστο το 1997 η εταιρεία Air Cess Swaziland (Pty) Ltd, είχε ιδρυθεί με διετή άδεια από τις αρχές της Σουαζιλάνδης, όμως οι έρευνες των αρχών επεκτάθηκαν και σε αυτή την εταιρεία με αποτέλεσμα τον Μάιο του 1998, 43 αεροσκάφη τα οποία λειτουργούσαν από πέντε εταιρείες (μεταξύ αυτών και οι Air Cess και Air Pass) να βρίσκονται καθηλωμένα στο έδαφος ένεκα της έρευνας που διεξαγόταν.

Εκείνο το μήνα ο Bout ιδρύει την Centrafrican Airlines στο Μπανγκού της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας η οποία ανήκε στον όμιλο TAN. Ο Ο.Η.Ε. το 2001 δήλωσαν ότι ένα αεροπλάνο που ανήκε στην Centrafrican Airlines είχε εντοπιστεί σε αεροδρόμια στη Σάρτζα και το Ρας-αλ-Καϊμά στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Σύμφωνα με την παγκόσμια βάση δεδομένων αεροσκαφών μεταφοράς εμπορευμάτων, η Centrafrican Airlines χρησιμοποιούσε πολλά από τα αεροσκάφη της Air Pass και της Air Cess που διαγράφηκαν από το μητρώο στη Σουαζιλάνδη.

Τον Ιανουάριο του 2000, οι αρχές της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας εξέδωσαν ένταλμα σύλληψης για τον διευθυντή πολιτικής αεροπορίας, τον τοπικό διευθυντή της Centrafrican Airlines και τον Bout. Σύμφωνα με έκθεση του ΟΗΕ, οι τρεις είχαν «κατασκευάσει πιστοποιητικά αξιοπλοΐας, άδειες αερομεταφοράς και πιστοποιητικά εγγραφής για μεγάλο αριθμό αεροσκαφών». Ο Bout κατάφερε να δραπετεύσει από τις τοπικές αρχές και να διαφύγει της συλλήψεως του. Τον Μάρτιο του 2000 καταδικάστηκε από το δικαστήριο του Μπανγκί, ερήμην, σε φυλάκιση δύο ετών, αφού ένα αεροσκάφος που του ανήκε χρησιμοποίησε τα σήματα της κρατικής αεροπορικής εταιρείας σε πτήση προς την Γκαμπόν. Για άγνωστους λόγους, το ίδιο δικαστήριο τον απάλλαξε από τις κατηγορίες τρεις μήνες αργότερα. Παρ' όλα αυτά, το γραφείο της Centrafrican Airlines στο Μπανγκί έκλεισε. Η εταιρεία, ωστόσο, συνέχισε να επιβιώνει. Μέχρι το φθινόπωρο του 2001, η Centrafrican Airlines μοιραζόταν μια διεύθυνση και έναν αριθμό τηλεφώνου στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα με την San Air General Trading, μια εταιρεία που διοικούνταν από έναν πρώην υπάλληλο του Bout. Σύμφωνα με τον Ο.Η.Ε., και οι δύο εταιρείες έγιναν μέρος μιας οντότητας που ονομαζόταν CET Aviation Enterprise στην Ελεύθερη Ζώνη του Αϊμάν στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Η San Air General Trading, η οποία ήταν επίσης εγγεγραμμένη στο Τέξας με διευθυντές άτομα του στενού κύκλου του Bout, ενήργησε ως εμπορικός και λειτουργικός αντιπρόσωπος της Centrafrican Airlines.

Όλα τα συλλεχθέντα στοιχεία και οι έρευνες στους εργαζομένους και τις εταιρείες οδηγούσαν στον Bout. Ο Ο.Η.Ε. ανέφερε ότι οι Centrafrican Airlines, San Air και Transavia

Travel Cargo στη Σάρτζα «φαίνεται ότι προέρχονται όλες από το Transavia Network (TAN). Το 2001, αεροσκάφη της Centrafrique Airlines που ήταν νηολογημένα στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία επανεγγράφηκαν στην Ισημερινή Γουινέα. Ο Naido, (ένας από τους διευθυντές της Pietersburg Aviation Services and Systems) βοήθησε στη νηολόγηση αυτών των αεροσκαφών. Ο Naido διηύθυνε επίσης μια εταιρεία επ' ονόματι CET Aviation στην Ισημερινή Γουινέα.

Οι έρευνες τον έκαναν να αποτραβηχτεί από την ενεργό δράση την οποία ανέλαβαν εντεταλμένοι του -κατά κύριο λόγο ρωσικής καταγωγής- οι οποίοι συνέχισαν να προμηθεύουν με όπλα και πολεμοφόδια, μέσω «νόμιμων» επιχειρήσεων την Νότια Αφρική, την Αγκόλα, το Κονγκό και τη Ρουάντα.

Τα ανωτέρω δεν αποτελούν το σύνολο της δράσης του Bout στην Αφρική αλλά ένα μέρος αυτής. Οι συσταθείσες εταιρείες, τα δρομολόγια των αεροσκαφών και τα πλαστά έγγραφα μεταφορών οδηγούν σε έναν λαβύρινθο εμπλεκόμενων ατόμων και πράξεων. Ως φαίνεται, κατά τη διάρκεια της δράσης του είχε προμηθεύσει ηγετικές μορφές και κινήματα με κυρίαρχο ρόλο στην γεωπολιτική των χωρών της Αφρικής, είχε βοηθήσει στη φυγάδευση του Mobutu της Ζήριας από τη χώρα προκειμένου να ξεφύγει από τις δυνάμεις των ανταρτών και παρείχε υλικοτεχνική υποστήριξη σε διάφορους ξένους στρατούς και εγκληματικά δίκτυα που εμπλέκονταν στην εκμετάλλευση των ορυκτών πόρων του Κονγκό επηρεάζοντας κατά αυτό τον τρόπο όλη την εγκληματική και πολιτική σκηνή. Μεταξύ αυτών ήταν η UNITA (National Union for the Total Independence of Angola) στην Αγκόλα, η RUF (Revolutionary United Front) στη Σιέρα Λεόνε, η Al Qaeda και οι Ταλιμπάν αποκομίζοντας κέρδος τουλάχιστον 50 εκατομμύρια δολάρια ενώ σε άλλες περιπτώσεις το αντάλλαγμα ήταν διαμάντια και άλλοι πολύτιμοι πόροι, όπως το ορυκτό μέταλλο κολτάν, που χρησιμοποιείται στη βιομηχανία ηλεκτρονικών¹¹⁹.

Τον Απρίλιο του 2005 το τμήμα τρομοκρατίας και οικονομικών πληροφοριών (Office of Terrorism and Financial Intelligence - TFI) του Υπουργείου Οικονομικών των Η.Π.Α. δημοσίευσε ότι στο πλαίσιο μιας έρευνας κατά του πρώην Λιβεριανού Προέδρου

¹¹⁹ <https://www.icij.org/investigations/makingkilling/merchant-death/>

Charles Ghankay Taylor, έχει εντοπίζει 30¹²⁰ εταιρείες και τέσσερα άτομα¹²¹ τα οποία εμπλέκονται με την εγκληματική δραστηριότητα του Bout¹²². Για το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Π.Α. αποτελούσε τον δεύτερο πιο επικίνδυνο εγκληματία παγκοσμίως μετά τον Osama bin Laden¹²³.

Ο Bout συνελήφθη στην Ταϊλάνδη το Μάρτιο 2008 σε μια επιχείρηση όπου πράκτορες της Υπηρεσίας Δίωξης Ναρκωτικών των Η.Π.Α. (D.E.A. – Drug Enforcement Administration), παρίσταναν Κολομβιανούς αντάρτες οι οποίοι είχαν έρθει σε επαφή μαζί του για αγοραπωλησία όπλων με σκοπό την επίθεση σε αμερικανικά ελικόπτερα¹²⁴.

Δύο χρόνια αργότερα εκδίδεται στις Η.Π.Α. και του απαγγέλλονται κατηγορίες για συνωμοσία με σκοπό τη δολοφονία Αμερικανών υπηκόων, συνωμοσία με σκοπό τη δολοφονία Αμερικανών αξιωματικών και υπαλλήλων, συνωμοσία για την απόκτηση και χρήση αντιαεροπορικών πυραύλων και συνωμοσία για την παροχή υλικής υποστήριξης σε ορισμένη ξένη τρομοκρατική οργάνωση¹²⁵. Ο Bout καταδικάστηκε και για τις τέσσερις προαναφερθείσες κατηγορίες σε 25 χρόνια φυλάκισης¹²⁶.

Η ιστορία του Bout όμως δεν τελειώνει εκεί. Μετά από χρόνιες επιδιώξεις της Ρωσίας ο Bout ανταλλάσσεται, ως κρατούμενος, τον Δεκέμβριο του 2022 με την Brittney Griner, Αμερικανίδα αθλήτρια του μπάσκετ η οποία βρισκόταν έγκλειστη σε φυλακή της

¹²⁰ Μεταξύ των οποίων κυρίαρχο ρόλο διαδραμάτιζαν οι Air Cess, Centrafrican Airlines, San Air General Trading, Air Bas, CET Aviation, Irbis, Transavia Travel και Santa Cruz Imperial.

¹²¹ Πρόκειται για τον μεγαλύτερο αδερφό του Viktor Bout, Sergei και τους Sergueii Denissenko, Valerity Naydo & Richard Chickakli

¹²² <https://home.treasury.gov/news/press-releases/js2406>

¹²³ <https://foreignpolicy.com/2025/04/04/viktor-bout-russian-arms-weapons-dealer-interview/>

¹²⁴ <https://www.wsj.com/world/russia/putins-merchant-of-death-is-back-in-the-arms-business-this-time-selling-to-the-houthis-10b7f521>

¹²⁵ Ως ξένη τρομοκρατική οργάνωση αντιμετωπιζόταν η FARC - Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia όπου πρόκειται για τις Επαναστατικές Ένοπλες Δυνάμεις Κολομβίας – Λαϊκός Στρατός. Ειδικότερα, πρόκειται για μια μαρξιστική-λενινιστική επαναστατική αντάρτικη οργάνωση στην Κολομβία, η οποία δραστηριοποιούνταν από το 1964 έως το 2016.

¹²⁶ <https://www.justice.gov/archives/opa/pr/international-arms-dealer-viktor-bout-convicted-new-york-terrorism-crimes>

Ρωσίας¹²⁷. Λίγες μέρες μετά την ανταλλαγή του εμφανίζονται δημοσιεύματα που προμηνύουν ότι ο Bout θα ασχοληθεί με την πολιτική¹²⁸ και άλλα ότι υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις -επ' αφορμή της εκπαίδευσης του, τα κοινωνικά και επαγγελματικά του δίκτυα και οι υλικοτεχνικές του δεξιότητες - ότι είναι μέλος ή τουλάχιστον συνεργαζόταν στενά με την στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών της Ρωσίας, γνωστή ως GRU^{129,130}. Όντως λίγες μέρες μετά την ανταλλαγή του, ο Bout εντάχθηκε στο Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα της Ρωσίας¹³¹.

Τα ανωτέρω καταδεικνύουν πως κράτη ανά τον κόσμο, ηγετικές μορφές αυτών, οργανωμένο έγκλημα και υπηρεσίες πληροφοριών μπορούν να σχετίζονται και να λειτουργούν σε παρασκηνιακό επίπεδο για την επίτευξη πολιτικών σκοπιμοτήτων και οικονομικού οφέλους. Συμπεράσματα για τους εμπλεκόμενους και τις σκοπιμότητες τους είναι δύσκολο να εξαχθούν. Ωστόσο, οι υπεράκτιες εταιρείες, η «χαλαρή» εποπτεία των αρχών ορισμένων χωρών και οι λαβύρινθοι των αγοραπωλησιών χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε η ταυτότητα των εμπλεκομένων να αποκρύπτεται και η δράση τους να περιπλέκεται ακόμη περισσότερο.

Ως φάνηκε από την υπόθεση Bout, ο τομέας δραστηριότητας δεν μπορεί να συγκεκριμενοποιηθεί καθώς περιείχε εύρος παράνομων μεταφορών χωρίς να προκύπτει πάντα εάν ο σκοπός τους πολιτικός ή εγκληματικός. Ακόμη και μετά τη σύλληψη του το φαινόμενο δεν σταμάτησε. Υπήρξαν δημοσιεύματα που έκανα λόγο για δύο άτομα, ρωσικής καταγωγής, τα οποία στο παρελθόν αποτελούσαν συνεργάτες του και πλέον επεδίωκαν να συνεχίσουν το εμπόριο όπλων με κάποιες παραλλαγές ως προς τον τρόπο δράσης τους.

Τα άτομα βρισκόταν καταχωρημένα σε κατάλογο των Η.Π.Α. κατά τον οποίο απαγορευόταν η οποιαδήποτε οικονομική συναλλαγή σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα των

¹²⁷ <https://www.theguardian.com/world/2022/dec/08/viktor-bout-the-lord-of-war-at-centre-of-brittney-griner-prisoner-swap>

¹²⁸ <https://www.occrp.org/en/news/what-will-viktor-bout-do-next>

¹²⁹ GRU - Main Directorate of the General Staff of the Armed Forces of the Russian Federation ή Main Intelligence Directorate

¹³⁰ <https://www.nytimes.com/2022/12/08/world/europe/viktor-bout-brittney-griner.html>

¹³¹ <https://www.nytimes.com/2023/09/10/world/europe/russia-bout-arms-dealing-politics.html>

Η.Π.Α. μαζί τους. Οι επίδοξοι εγκληματίες προσπάθησαν να αλλάξουν την τακτική τους χρησιμοποιώντας δυτικά επιβατικά αεροσκάφη αντί για τα παλαιωμένα ρωσικά. Σκοπός τους ήταν να νοικιάσουν ένα αεροσκάφος εγγεγραμμένο στις Η.Π.Α. το οποίο θα χρησιμοποιούσαν για μεταφορά όπλων κατέχοντας αεροπορική άδεια Αγίου Μαυρικίου¹³². Για τους σκοπούς τους χρησιμοποίησαν αρκετά επίπεδα υπεράκτιων εταιρειών πλην όμως η σχετική άδεια δεν τους δόθηκε με αποτέλεσμα το σχέδιο τους να μην πραγματοποιηθεί¹³³.

Αντίστοιχα δημοσιεύματα, για τη χρήση υπεράκτιων εταιρειών οι οποίες κατά το παρελθόν είχαν εντοπιστεί να σχετίζονται με τις εταιρείες του Bout υπήρξαν επ' αφορμή ενός σκανδάλου του καταναλωτικού κοινού τροφίμων. Ειδικότερα τα φώτα της δημοσιότητας έλαβε υπόθεση όπου μεταφέρονταν κρέας αλόγου προερχόμενο από τον Ευρωπαϊκό χώρο το οποίο από τη γραμμή παραγωγής μέχρι το τελικό προϊόν μετονόμαζαν σε κρέας μοσχαριού¹³⁴. Και σε αυτή την περίπτωση η χρήση των offshore ήταν καθοριστική.

Προκειμένου να γίνει αντιληπτός ο όγκος των κεφαλαίων που χρησιμοποιούνται από τρομοκρατικές οργανώσεις απαιτείται η αναφορά ενδεικτικών παραδειγμάτων τρομοκρατικών οργανώσεων και τρόπου απόκτησης οικονομικών κεφαλαίων που διαχειρίζονται οι οποίες κατάφεραν να βρεθούν στη δημοσιότητα.

Το ISIS αποτελεί μία τεράστια οντότητα και ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου για τη λειτουργία του και την επίτευξη των σκοπών του απαιτούνται τεράστια οικονομικά κεφάλαια. Η οργάνωση δεν θα μπορούσε να λειτουργεί αν δεν υπήρχε και η αντίστοιχη χρηματοδότηση καθώς αποτελεί -μαζί με την πιστή συμμόρφωση στην ιδεολογία της- ζωτικό παράγοντα για την βιωσιμότητα της. Προκειμένου να αποκτήσει οικονομικούς πόρους το ISIS στηρίζεται κατά κύριο λόγο σε πέντε πηγές.

Αρχικά, χρησιμοποιεί τη μέθοδο του εκβιασμού σε διαφοροποιημένη μορφή, -αντίστοιχη με αυτή που πράττουν οι εγκληματικές οργανώσεις- στις περιοχές τις οποίες λεηλατούν και ως αντάλλαγμα οι πολίτες λαμβάνουν εικονικές υπηρεσίες ή «προστασία». Προκειμένου να είναι αποτελεσματικοί οι μαχητές του ISIS βασίζονται στην απειλή

¹³² <https://www.theguardian.com/world/2012/jul/17/viktor-bout-associates-arms-smuggling>

¹³³ <https://www.proquest.com/open-view/c9a6b481b8195d8b823ad32f4e3eaf41/1?cbl=37049&pq-origsite=gscholar>

¹³⁴ <https://www.theguardian.com/uk/2013/feb/16/horsemeat-scandal-victor-bout-firms>

ή χρήση βίας εντός των περιοχών στις οποίες δραστηριοποιούνται. Τα οικονομικά περιουσιακά στοιχεία στις περιοχές που ελέγχονται από το ISIS περιλαμβάνουν τράπεζες, φυσικούς πόρους και ιστορικούς - αρχαιολογικούς χώρους. Ως αποτέλεσμα, το ISIS από την εκβίαση του πληθυσμού που βρίσκεται υπό τον έλεγχό του αποκτά τόσο χρηματικά οικονομικά περιουσιακά στοιχεία όσο και μη. Το ISIS χαρακτηρίζει ως μέθοδο τη «φορολογία» ή «φιλανθρωπική δωρεά», στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για μια εξελιγμένη εκβίαση προστασίας όπου οι ακούσιες «δωρεές» αγοράζουν στιγμιαία ασφάλεια ή προσωρινή συνέχεια λειτουργίας των οικονομικών οντοτήτων. Ειδικότερα, όσον αφορά τις τράπεζες, η οργάνωση, αντιμετωπίζει με διαφορετικό τρόπο τις κρατικές από τις ιδιωτικές¹³⁵. Τα μετρητά στις κρατικές τράπεζες αποτελούν «ιδιοκτησία» του ISIS, ενώ τα μετρητά στις ιδιωτικές τράπεζες παραμένουν σε μεγάλο βαθμό σε θησαυροφυλάκια, για να φορολογούνται από το ISIS κατά τις αναλήψεις των κατόχων του. Οι Η.Π.Α. εκτιμούν ότι είχε πρόσβαση σε τουλάχιστον μισό δισεκατομμύριο δολάρια μετρητών¹³⁶.

Άλλοι τρόποι απόκτησης εσόδων αποτελούν η εμπορία ανθρώπων κυρίως γυναικών και παιδιών. Οι μαχητές του ISIS «αγοράζουν» και «πωλούν» σκλάβους σε «δημοπρασίες σκλάβων» έναντι περίπου 13 δολαρίων.

Σε περιοχές της Συρίας και τους Ιράκ το ISIS αποσπά χρήματα υπό το πρόσχημα του «zakat» από τους αγρότες, παίρνοντας τμήματα των καλλιεργειών σιταριού και κριθαριού τους. Επιπλέον, έχει κατασχέσει γεωργικά μηχανήματα από τοπικά αγροκτήματα, τα οποία στη συνέχεια ενοικιάζει πίσω στις επιχειρήσεις από τις οποίες κατασχέθηκαν. Οι εν λόγω εκτάσεις υπολογίζονται στο 40% των γεωργικών εκτάσεων του Ιράκ.

Επιπλέον, αποκτούν έσοδα από εγκαταστάσεις εξόρυξης και παραγωγής φυσικών πόρων. Ειδικότερα, το ISIS εκμεταλλεύεται ορυχεία φωσφορικού άλατος, ελέγχει εργοστάσια εξόρυξης θείου, εργοστάσια τσιμέντου και τοπικές πετρελαϊκές υποδομές.

Ωστόσο, ειδικά οι πετρελαϊκές υποδομές απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις, υλικοτεχνικό εξοπλισμό και αγορά διοχέτευσης του προϊόντος ώστε να είναι αποτελεσματικός παράγοντας. Το ISIS δεν καταφέρνει να πετύχει τη μέγιστη αποτελεσματικότητα

¹³⁵ Στη Μοσούλη του Ιράκ, το ISIS έχει οικειοποιηθεί τις καταθέσεις μετρητών των ντόπιων Χριστιανών και Μουσουλμάνων και έχει επιβάλει φόρο 5% σε όλες τις αναλήψεις μετρητών από τους κατόχους τους, παρέχοντας έτσι μια άλλη μορφή εκβιασμού, καταχρώμενη την έννοια του «Zakat» ή αλλιώς της ισλαμικής ελεημοσύνης, προς υποστήριξη των δραστηριοτήτων του.

¹³⁶ *FA.TF review, Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)*, year 2015, p. 12

τους υστερώντας στα προαναφερθέντα. Σε στοιχεία που προέκυψαν το 2021 φαίνεται, το ISIS ελέγχει το 60% της παραγωγικής ικανότητας πετρελαίου της Συρίας. Πριν την κατάκτηση των περιοχών από την οργάνωση, η παραγωγική ικανότητα της Συρίας ήταν 385.000 έως 400.000 βαρέλια την ημέρα, επομένως το 60% θα ήταν πάνω από 200.000 βαρέλια. Αλλά από όσα προκύπτουν, το ISIS φαίνεται να παράγει μόνο περίπου 50.000 βαρέλια.

Αντίστοιχη υπήρξε και η κατάσταση στο Ιράκ. Η δυναμικότητα των κοιτασμάτων που έλεγχε το ISIS ήταν περίπου 80.000 βαρέλια την ημέρα. Οι μαχητές άρχισαν να παράγουν περίπου 20.000, αυξήθηκαν σε 40.000 και μειώθηκαν ξανά μετά την έναρξη των αμερικανικών επιδρομών. Το παραχθέν προϊόν διοχετεύεται στην τοπική αγορά (σημειώνεται ότι στις περιοχές που κατέχει το ISIS ζουν περίπου 8 εκατομμύρια άνθρωποι) όπου αποτελούν τους πρώτους αγοραστές αλλά σε γενικό πλαίσιο μικρή αγορά. Δευτερευόντως, το αργό πετρέλαιο, όπου χρειάζεται περαιτέρω επεξεργασία, είτε διωλίζεται σε μικρές επιχειρήσεις είτε διοχετεύεται στην Τουρκία λαθραία μέσω των χερσαίων συνόρων. Τα έσοδα κυμαίνονται από 20 έως 60 δολάρια το βαρέλι ενώ η συνήθης τιμή πώλησης εκείνης της περιόδου ήταν κοντά στα 90 δολάρια¹³⁷. Συνεπώς, το ISIS από την παραγωγή πετρελαίου αποκτούσε ημερησίως 2-3 εκατομμύρια δολάρια.

Ένας άλλος τομέας δραστηριοποίησης αποτελεί το λαθρεμπόριο πολιτιστικών αντικειμένων. Καθώς οι παράνομες πωλήσεις λαμβάνουν χώρα στη μαύρη αγορά δεν μπορεί με ακρίβεια να υπολογιστεί το μέγεθος των εσόδων.

Επιπρόσθετα, αναφορικά με την μισθολογική κατάσταση των κυβερνητικών υπαλλήλων, έχει δημιουργηθεί η κάτωθι πρακτική. Έχει αποτραπεί η απευθείας πληρωμή των υπαλλήλων με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να υποχρεώνονται να μετακινηθούν σε άλλες πόλεις -όπου δεν δραστηριοποιείται το ISIS- και να λάβουν μετρητά. Στη συνέχεια όταν αυτοί επιστρέφουν στις πόλεις διαμονής τους, το ISIS τους επιβάλλει «φορολόγηση» η οποία μπορεί να αγγίζει και το 50% των μετρητών που κατέχουν. Οι πληρωμές ανέρχονται σε ποσό που ισοδυναμεί με αρκετά δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, πράγμα που σημαίνει ότι το ISIS θα μπορούσε ενδεχομένως να αποκομίσει κέρδη εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων ετησίως από τη «φορολόγηση» αυτών των πληρωμών¹³⁸.

¹³⁷ https://www.huffpost.com/entry/isis-oil_n_5877008

¹³⁸ *F.A.T.F. review*, p.12 ff

Μια δεύτερη κατηγορία στις μεθόδους χρηματοδότησης των σκοπών της οργάνωσης αποτελούν οι απαγωγές. Οι μαχητές του ISIS έχουν απαγάγει εκατοντάδες άτομα, συμπεριλαμβανομένων ντόπιων Ιρακινών, Σύριων και μελών εθνοτικών μειονοτήτων, καθώς και Δυτικών και Ανατολικοασιατών που βρίσκονται στις περιοχές που κατέχουν. Οι απαγωγές γίνονται με σκοπό την απαίτηση λυτρών προς την απελευθέρωση τους. Τα ποσά αυτά για το έτος 2014 υπολογιζόταν από την FATF σε 20 έως 45 εκατομμύρια δολάρια ετησίως ωστόσο δεν μπορούν να εξαχθούν εύκολα ακριβή συμπεράσματα καθώς και οι καταβάλλοντες τα οικονομικά κεφάλαια πολλές φορές δεν επιθυμούν να δηλώσουν το ύψος αυτών προκειμένου να αποκρύψουν το συνολικό τους πλούτο¹³⁹.

Τρίτη κατηγορία αποτελούν οι δωρεές προς την οργάνωση και η χρήση μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) για την διευκόλυνση τους. Οι δωρεές οπαδών της οργάνωσης αποτελούν μικρό κεφάλαιο σε σχέση με τις λοιπές πηγές εσόδων. Ωστόσο, έχει διαπιστωθεί να έχουν υπάρξει τραπεζικές μεταφορές από φιλανθρωπικά ιδρύματα σε ζώνες συγκρούσεων ή περιοχές όπου δραστηριοποιείται το ISIS. Ειδικότερα και σύμφωνα με την έρευνα της FATF, υπάρχει ένδειξη ότι Μ.Κ.Ο. έχουν λειτουργήσει ως ενδιάμεση οντότητα για την αποστολή δωρεών – κεφαλαίων από υποστηρικτές του ISIS στην οργάνωση.

Μια ακόμη κατηγορία πηγής χρηματοδότησης αποτελεί η παροχή υλικής υποστήριξης ή κεφαλαίων από ξένους τρομοκράτες μαχητές (FTF – Foreign Terrorist Fighters). Οι εν λόγω, εξίσου, αποτελούν μικρή πηγή χρηματοδότησης. Ωστόσο, οι FTFs συλλέγουν χρήματα και υλικά στις χώρες καταγωγής τους με σκοπό την προσφορά τους στην οργάνωση. Η προσφορά μπορεί να είναι τόσο υλική και χρηματική όσο και φυσική στο πλαίσιο του εθελοντισμού των μαχητών. Οι Η.Π.Α. υπολόγιζαν ότι τουλάχιστον 19.000 FTFs από 90 χώρες έχουν εγκαταλείψει τις χώρες καταγωγής τους προκειμένου να ταχθούν στους σκοπούς του ISIS. Επίσης, έχει παρατηρηθεί η πρακτική να αποστέλλονται τραπεζικά εμβάσματα σε οντότητες οι οποίες λειτουργούν κοντά στα σύνορα περιοχών όπου κατέχει το ISIS. Αυτές οι μεταφορές σκοπούν στην κάλυψη εξόδων των FTFs οι οποίοι βρίσκονται στην Συρία και το Ιράκ¹⁴⁰.

Τελευταία κατηγορία πηγής χρηματοδότησης αποτελεί η χρήση των δικτύων επικοινωνίας. Το ISIS έχει συνειδητοποιήσει την χρήση του διαδικτύου και της προπαγάνδας μέσω αυτού. Έτσι έχει αναπτύξει ένα μέσο προπαγάνδας που ονομάζεται Al-Itisam Establishment for Media Production και ένα μέσο ενημέρωσης επ' ονόματι Al Hayat Media

¹³⁹ *FA.TF review*, p.18

¹⁴⁰ *FA.TF review*, p.20 ff

Center. Το Al Hayat Media Center επικεντρώνεται κυρίως στη διανομή της προπαγάνδας του ISIS μέσω πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, ελέγχοντας δεκάδες λογαριασμούς κοινωνικής δικτύωσης που σχετίζονται με την οργάνωση. Μέσω αυτών, το ISIS μπόρεσε να αναπτύξει τη δημοτικότητα του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να κερδίσει ευρεία υποστήριξη. Επιπλέον, έχει χειραγωγήσει μέσα κοινωνικής δικτύωσης, μέσω της ενθάρρυνσης σε δωρεές χρησιμοποιώντας το μοντέλο του crowdfunding. Το crowdfunding πρόκειται για μέθοδο προσέλκυσης μικρών δωρεών από μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων οι οποίοι ενθαρρύνονται να δωρίσουν υπό το δέλεαρ «προνομίων» ή «επιπέδων δωρεών» με τον σκοπό να νιώσουν την αμεσότητα των δωρεών, αυξάνοντας έτσι και τα ποσά που προσφέρουν αλλά και δημιουργώντας επιρροή σε τρίτους.

Ειδικότερα, η πρακτική λάμβανε χώρα ως εξής, στους χρήστες – δωρητές παρουσιαζόταν διάφορες επιλογές από την αγορά ενός μόνο όπλου έως τη χρηματοδότηση μιας επιχείρησης ή την πληρωμή για ένα ταξίδι, την εκπαίδευση και τον οπλισμό ενός FTF. Τα χρήματα μεταφέρονταν μεταξύ δύο ιδιωτικών τραπεζικών λογαριασμών, του δωρητή και του παραλήπτη, ο οποίος αντιστοιχούσε σε λογαριασμό εκτός των συνόρων του ISIS. Στη συνέχεια τα χρήματα μεταφερόταν σε φυσική μορφή εντός του ISIS. Σε αντάλλαγμα για την εγγραφή σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο δωρεάς, υπήρχε οπτική τεκμηρίωση του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιούνταν τα κεφάλαια¹⁴¹.

Καθώς οι τρομοκρατικές οργανώσεις καταφέρνουν να εφοδιάζονται με τεράστια οικονομικά κεφάλαια, φυσικούς πόρους και εξοπλισμό αντίστοιχοι και πολλαπλάσιοι πόροι απαιτούνται από τις οργανωμένες κοινωνίες για την αντιμετώπιση του τρομοκρατικού φαινομένου. Ενδεικτικά, οι παγκόσμιες επιχειρήσεις της Al Qaida απαιτούσαν 30-50 εκατομμύρια δολάρια ετησίως και οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, κόστισαν περίπου 500.000 δολάρια. Εν αντιθέσει, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ξοδέψει (έως το 2014) πάνω από 1,6 τρισεκατομμύρια δολάρια από τις 11 Σεπτεμβρίου 2001 για τις μεγάλες στρατιωτικές επιχειρήσεις τους στο εξωτερικό και 9 εκατομμύρια δολάρια την ημέρα μόνο για την καταπολέμηση του ISIS.

Όμως, κάθε τρομοκρατική επίθεση δεν απαιτεί υπέρογκα χρηματικά ποσά. Οι βομβιστικές επιθέσεις στο Λονδίνο κόστισαν μόλις 15.000 δολάρια και οι βομβαρδισμοί στο Παρίσι περίπου 10.000 δολάρια.

¹⁴¹ *FA.T.F. review*, p.24 ff

Γίνεται φανερό ότι ζωτικό όργανο για την ύπαρξη της τρομοκρατίας αποτελεί η χρηματοδότηση της. Επιπλέον, η υπόθεση των Panama Papers ανέδειξε ότι οι υπεράκτιες εταιρείες διευκολύνουν τη διανομή των κεφαλαίων. Αυτή η δυνατότητα δύναται να χρησιμοποιηθεί και για την χρηματοδότηση του τρομοκρατικού φαινομένου υπό την κάλυψη των shell companies.

Στο πλαίσιο των ανωτέρω και μετά από το σκάνδαλο των Panama Papers το University of Pennsylvania διεξήγαγε μία έρευνα υπό την επίβλεψη της καθηγήτριας Shima Baradaran Baughman¹⁴² και μια ομάδα συνεργατών της. Η εν λόγω έρευνα είχε ως στόχο να αναδείξει δύο καίριες θεματικές. Πρώτον, πόσο εύκολο είναι να δημιουργηθεί μια ανώνυμη εταιρεία κέλυφος (shell company) και δεύτερον, πόσο αποτελεσματική είναι διεθνής και εγχώρια νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένων των προτροπών-συστάσεων της FATF για τον περιορισμό και την αποτροπή της παράνομης χρήσης τους.

Ήδη από το προοίμιο της έρευνας διαφαίνεται πως ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας δεν επιτυγχάνετε μόνο με στρατιωτικές επεμβάσεις (αναφερόμενη στις αμερικανικές στρατιωτικές επιχειρήσεις που έλαβαν χώρα μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Μέση Ανατολή και κοστολογήθηκαν άνω των 1,2 τρισεκατομμυρίων δολαρίων) αλλά απαιτείται η ανακοπή της χρηματοδότησης της καθώς αποτελεί τον παράγοντα βιωσιμότητας του φαινομένου.

Όπως ήδη αναδείχθηκε στην παρούσα εργασία και ευθέως συνάγεται από την προαναφερθείσα μελέτη οι shell companies είναι ιδιαίτερα ελκυστικές λόγω του υψηλού απορρήτου που παρουσιάζουν. Αντίστοιχα και οι εταιρείες παροχής υπηρεσιών σύστασης τους φροντίζουν να προωθούν το απόρρητο αυτών για λόγους marketing προκειμένου να προσελκύσουν πελάτες. Μεταξύ των πελατών βρίσκονται και τρομοκράτες οι οποίοι τις χρησιμοποιούν ως την «πίσω πόρτα για το χρηματοπιστωτικό σύστημα των Η.Π.Α.». ¹⁴³

¹⁴² Shima Baradaran Baughman, καθηγήτρια Νομικής (Professor of Law) κατέχουσα τον τίτλο Woodruff J. Deem Professor of Law από το Brigham Young University στις Ηνωμένες Πολιτείες. Είναι γνωστή για το ερευνητικό και διδακτικό της έργο στον χώρο του ποινικού δικαίου, της προδικαστικής κράτησης (pretrial detention), της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων.

¹⁴³ Shima Baradaran, Michael Findley, Daniel Nielsos & Jason Sharman, Article: Funding Terror, 2014, vol. 162 p. 493.

Για τους σκοπούς της μελέτης η ομάδα των ερευνητών δημιούργησε και απέστειλε 7.462 emails σε 3.773 παρόχους υπηρεσιών από 181 χώρες όπου ζητούσαν την βοήθεια τους για την σύσταση ανώνυμων shell companies. Οι μεν εταιρείες στις οποίες απευθύνθηκαν ανήκαν σχεδόν οι μισές στις Η.Π.Α., περίπου 450 από χώρες όπου συμμετέχουν στον Ο.Α.Σ.Α., περίπου 1000 από αναπτυσσόμενες χώρες και περίπου 500 από χώρες φημιζόμενες ως φορολογικοί παράδεισοι. Τα email είχαν δημιουργηθεί με στρατηγικό τρόπο. Στο σύνολο τους απεστάλησαν από κάποιον πλασματικό πελάτη (από μεγάλη γκάμα χωρών αποστολής) ο οποίος ζητούσε βοήθεια από κάποιον σύμβουλο επιχειρήσεων. Περιείχαν αιτιολογημένη αναφορά για τη σύσταση της εταιρεία και αναφορά στην επιδίωξη μειωμένης ευθύνης και αυξημένης εμπιστευτικότητας. Τέλος, γινόταν λόγος για το κόστος της διαδικασίας και τις απαιτήσεις παροχής εγγράφων ταυτοποίησης. Κάποια εξ αυτών περιείχαν εμφανείς δείκτες σχετιζόμενους με τρομοκρατικές δραστηριότητες και άλλα περιείχαν αναφορές στο νομοθετικό πλαίσιο με σχετικό αίτημα κατά πόσο αυτό μπορεί να επηρεάσει την προσφορά.

Προκειμένου να μελετηθούν οι απαντήσεις των e-mails κατατάχθηκαν σε πέντε κατηγορίες ως καμία απάντηση, άρνηση (παροχής υπηρεσιών), συμμόρφωση (στο θεσμικό πλαίσιο ζητώντας έγγραφα ταυτοποίησης), μερική συμμόρφωση (ζητώντας κάποια μορφή ταυτοποίησης αλλά χωρίς επικύρωση αυτών) και μη συμμόρφωση.

Τα αποτελέσματα αυτών έδειξαν πως τα e-mails με αυξημένους δείκτες τρομοκρατίας αποτέλεσαν αποτρεπτικό παράγοντας συνέχειας της διαδικασίας για εταιρείες που ανήκαν στην κατηγορία των μη συμμορφούμενων¹⁴⁴. Κατά δεύτερον οι απαντήσεις στα e-mails που περιείχαν αναφορές στο θεσμικό πλαίσιο των Η.Π.Α. αύξησαν τη συμμόρφωση των παρόχων ενώ οι αναφορές των διεθνών κανονισμών είχαν πολύ μικρότερο αντίκτυπο απ' ότι είχε προβλέψει η ομάδα. Τρίτον, οι απαντήσεις που προερχόταν από πολιτείες των Η.Π.Α. παρουσίαζαν μεγάλη ανομοιογένεια μεταξύ τους. Ειδικότερα πολιτείες με χαλαρούς οικονομικούς κανονισμούς όπως το Ουαϊόμινγκ και το Ντέλαγουερ παρουσίασαν υψηλούς δείκτες παραβατικότητας. Αντιθέτως, οι χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη διεθνή κοινότητα ως φορολογικοί παράδεισοι, παραδόξως, έδειξαν υψηλή συμμόρφωση στους κανονισμούς ξεπερνώντας κατά πολύ τις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. Το ποσοστό των παρόχων των ΗΠΑ που απάντησαν στα e-mails των μελετητών και δεν απαίτησαν κανένα απολύτως έγγραφο ταυτοποίησης ήταν 41,5%, ποσοστό που

¹⁴⁴ Ωστόσο τα εν λόγω προκάλεσαν λόγους ανησυχίας καθώς μείωσαν την κατηγορία μη συμμορφούμενων εταιρειών αλλά εξίσου και την κατηγορία των μερικώς συμμορφούμενων.

είναι περίπου δύομισι φορές μεγαλύτερο από τον μέσο όρο του 16,5% κατά το διεθνές δείγμα¹⁴⁵. Συμπερασματικά, αποδείχτηκε ότι η δημιουργία μιας εικονικής εταιρείας σε φορολογικούς παραδείσους όπως το Τζέρσεϊ, τα Νησιά Κέιμαν ή η Νήσος Μαν ήταν τρεις φορές δυσκολότερο τα πραγματοποιηθεί σε σχέση με συμμετέχουσες χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Αυστραλία και η Γερμανία οι οποίες κατατάχθηκαν στις τελευταίες θέσεις της λίστας¹⁴⁶.

Καθώς οι εταιρείες ήταν λιγότερο πιθανό να ζητήσουν έγγραφα από κάποιον τρομοκράτη σε σχέση με την υποτιθέμενη μελέτη οι ερευνητές προσπάθησαν να ερμηνεύσουν το αίτιο του αποτελέσματος. Έτσι, οδηγήθηκαν στις εικασίες ότι αυτό συνέβη είτε επειδή οι εταιρείες ανέχονται υψηλότερο επίπεδο κινδύνου για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας σε σχέση με άλλους κινδύνους είτε διότι θέλησαν να προφυλαχθούν καθώς σε μελλοντική σύνδεση τους με την τρομοκρατία θα ήθελαν να βρίσκονται στην αφάνεια ως μη γνωρίζουσες την ταυτότητα των προσώπων, αποφεύγοντας την όποια ευθύνη. Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο μόνος τρόπος με τον οποίο οι αμερικανικές οργανώσεις συμμορφώθηκαν με τα πρότυπα της FATF ήταν μέσω αρνήσεων. Συμπερασματικά προέκυψε ότι αν και οι πελάτες παρουσίαζαν δείκτες υψηλότερου κινδύνου, οι οποίοι θα έπρεπε να υπόκεινται σε αυξημένο έλεγχο, οι πάροχοι υπηρεσιών ήταν αναποτελεσματικοί στον έλεγχο αυτής της κατηγορίας πελατών. Σε πολλές περιπτώσεις, οι πάροχοι δεν απαιτούσαν καν πληροφορίες ταυτοποίησης από πελάτες που ενέχουν προφανή κίνδυνο τρομοκρατίας.

Τα ανωτέρω οδήγησαν τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θα πρέπει να επανεξετάσουν το φαινόμενο θέτοντας μια «προσέγγιση βασισμένη στον κίνδυνο» στους εγχώριους κανονισμούς και τα πρότυπα σύστασης. Οι μέχρι στιγμής αμερικανικές πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί φαίνεται να έχουν αποτύχει. Ομοίως, η αναφορά των διεθνών κανονισμών δεν επηρέασε αρκετά τα αποτελέσματα, εν αντιθέσει με την αναφορά του αμερικανικού θεσμικού πλαισίου. Συνεπώς, η πρόσθετη

¹⁴⁵ Το ανωτέρω χάσμα των ποσοστών επηρεάζεται από το γεγονός ότι μέρος των e-mails προς τη διεθνή κοινότητα δεν απαντήθηκε από τους παρόχους υπηρεσιών με αποτέλεσμα κατά αυτό τον τρόπο να κατηγοριοποιούνται ως συμμορφούμενες εταιρείες. Προκειμένου να ελεγχθεί το χάσμα οι μελετητές απέστειλαν και δεύτερο email στις εταιρείες που δεν είχαν απαντήσει με το συντριπτικό ποσοστό αυτών να μην απαντά ούτε σε αυτό οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι αποτελούσε γενική τακτική των εταιρειών και όχι ειδική, επί του θέματος, αντιμετώπιση.

¹⁴⁶ *Shima Baradaran, Michael Findley, Daniel Nielsos & Jason Sharman, p. 511 ff.*

κυβερνητική εποπτεία ή οι εγχώριες κυρώσεις μπορεί να αποδειχθούν πιο αποτελεσματικές στη βελτίωση του ελέγχου των εταιρειών και κατ' επέκταση της ανακοπής της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας σε σχέση με το υπάρχον πλαίσιο¹⁴⁷.

5. Υποθέσεις χρηματοδότησης της τρομοκρατίας εντός της Ελλάδος

Η Ελλάδα αποτελεί χώρα η οποία στο παρελθόν γνώρισε έντονα το τρομοκρατικό φαινόμενο. Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα της Europol η Ελλάδα μαζί με την Ισπανία και την Ιταλία είναι χώρες στις οποίες διαχρονικά εντοπίζονται φαινόμενα ακροαριστερής και αναρχικής τρομοκρατίας¹⁴⁸.

Ειδικότερα για την Ελλάδα η τρομοκρατία προερχόμενη από αυτού του είδους την ιδεολογία αποτελεί σχεδόν την ολότητα εμφάνισης του φαινομένου. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια, μετά την εξάρθρωση των τρομοκρατικών οργανώσεων «17N», «επαναστατικός αγώνας» και «συννομωσία πυρήνων της φωτιάς» το τρομοκρατικό φαινόμενο έχει συρρικνωθεί.

Για την θεματική που εξετάζεται στο παρόν πόνημα αξίζει να αναφερθούν περιπτώσεις όπου οι αρχές κατάφεραν να διαλευκάνουν φαινομενικά υποθέσεις του κοινού ποινικού δικαίου ουσιαστικά όμως πράξεις που λειτουργούσαν υπέρ της οικονομικής υποστήριξης των τρομοκρατικών οργανώσεων. Το ενδιαφέρον αυτών των υποθέσεων δεν εντοπίζεται στον τρόπο δράσης των ομάδων αλλά στις δηλώσεις των δραστών οι οποίοι επεδίωκαν να αποποιηθούν την ταυτότητα του ληστή και στα ποσά που απέκτησαν προς την υποστήριξη του σκοπού τους.

Την 01-08-2002, ύστερα από μια αποτυχημένη βομβιστική επίθεση που έλαβε χώρα στις 29-07-2002 στον Πειραιά από την τρομοκρατική οργάνωση 17N -η οποία στη συνέχεια οδήγησε στην εξάρθρωση της- η εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» δημοσίευσε προκήρυξη της οργάνωσης. Μέσω της προκήρυξης η οργάνωση δηλώνει τη θέση της αναφορικά με το ιδεολογικό υπόβαθρο της και τους σκοπούς της. Μεταξύ άλλων, ξεκαθάριζε ότι η οργάνωση δεν συγχέεται με κοινούς ληστές -όπως κατά τους ίδιους, έγινε προσπάθεια επηρεασμού της κοινής γνώμης προς αυτή την κατεύθυνση- αλλά μέρος των χρημάτων που αποκτήθηκαν από τις ληστείες «πήγαιναν στην αυτοχρηματοδότηση του αγώνα» ενώ το

¹⁴⁷ Shima Baradaran, Michael Findley, Daniel Nielsos & Jason Sharman, p. 522 ff.

¹⁴⁸ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/terrorism-in-eu-geographically-widespread-and-multifaceted>

υπόλοιπο αυτών το χρησιμοποιούσαν για να βοηθήσουν οικογένειες (που τα είχαν ανάγκη για λόγους υγείας)¹⁴⁹.

Στο πλαίσιο χρηματοδότησης της τρομοκρατίας μία ακόμη υπόθεση με ιδιαίτερο ενδιαφέρον έλαβε χώρα τον Φεβρουάριο του 2013 στο Βελβεντό Κοζάνης όταν μία ομάδα οχτώ ατόμων (χωρισμένη σε δύο υποομάδες) προέβη σε ληστεία ενός υποκαταστήματος της Αγροτικής Τράπεζας αφαιρώντας 175.940 ευρώ και ενός υποκαταστήματος του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου αφαιρώντας 4.020 ευρώ. Τέσσερις εκ των δραστών συνελήφθησαν μετά τις επιθέσεις. Οι αρχικές εκτιμήσεις έδειχναν ότι κάποιοι εκ των δραστών σχετιζόταν με την τρομοκρατική οργάνωση «Συννομωσία Πυρήνων της Φωτιάς»¹⁵⁰. Κατά τη διάρκεια της δίκης δύο από τους κατηγορούμενους δήλωσαν ότι είναι «αναρχικοί» και «αντάρτες πόλεων»¹⁵¹ ωστόσο το δικαστήριο τελικώς απέρριψε την εν λόγω σύνδεση¹⁵².

Στη συγκεκριμένη υπόθεση, άξιες αναφοράς είναι οι δηλώσεις των τεσσάρων συλληφθέντων λίγες ημέρες μετά τη σύλληψη τους σε ιστοσελίδα με αναρχικό – αντιεξουσιαστικό περιεχόμενο. Οι συλληφθέντες, στο εν λόγω κείμενο, περιέγραφαν τον τρόπο δράσης τους και τις σκέψεις τους που τους οδήγησαν στην λήψη της απόφασης τέλεσης της πράξης. Ειδικότερα, σε όλο το κείμενο η πράξη αναφέρεται ως «ληστεία» και μόνο, με την αιτιολόγηση ότι πρόκειται για «μια συνειδητά πολιτική πράξη». Οι ίδιοι δήλωσαν «αμετανόητοι αναρχικοί και δεν επιζητάμε συμπάθεια, συμπόνια ή κατανόηση επειδή πράξαμε «λάθος» σε ένα «λάθος» κόσμο». Αναφορικά με τους σκοπούς της ληστείας δήλωναν ότι «Κάθε μας επιθετική πράξη, είναι και μία στιγμή του συνολικού επαναστατικού πολέμου που διεξάγεται σε όλα τα επίπεδα. Τα χρήματα από αυτή τη ληστεία δεν είχαν προορισμό τον επίπλαστο καταναλωτικό παράδεισο. Είναι απλά το εργαλείο για να κινηθεί κάθε μορφή αγώνα. Από την εκτύπωση προκυρήξεων μέχρι την αγορά όπλων και πυρομαχικών, για τη χρηματοδότηση των παράνομων υποδομών άμυνας και

¹⁴⁹ <https://www.tanea.gr/2002/08/01/greece/oli-i-prokiryksi-me-ypografi-17-noembri/>

¹⁵⁰ <https://www.tanea.gr/2013/02/17/greece/pyrines-tis-fwtias-edeiksan-kai-ta-nea-apotypwmata-twn-listwn-tis-kozanis/>

¹⁵¹ <https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/sunexizetai-i-diki-gia-ti-listeia-sto-belbento/>

¹⁵² <https://www.tanea.gr/2019/04/07/greece/nikos-romanos-ena-vima-pio-konta-stin-apofylakisi/>

επίθεσης. Από την ενοικίαση των παράνομων σπιτιών μας μέχρι την προμήθεια εκρηκτικών για να τινάξουμε στον αέρα την κοινωνική ειρήνη»¹⁵³.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις που ασπάζονται αυτού του είδους την ιδεολογία δεν αναγνωρίζουν τις επιθέσεις τους ως πράξεις ληστείας αλλά ως «απαλλοτρίωση». Πρόκειται για έκφραση που φέρει την καταγωγή της τόσο από ιστορικούς λόγους όσο και από την γενικότερη ιδεολογία τους αναφορικά με την ιδιοκτησία του πλούτου. Το γεγονός της αναφοράς ως ληστεία αποτελεί σχήμα οξύμωρο σε σχέση με το λοιπό περιεχόμενο του κειμένου.

Προς επίρρωση του προαναφερθέντος, μέλος της Συνομοσίας Πυρήνων της Φωτιάς, σε κείμενο του που ασκεί κριτική στη δικαστική έκβαση υποθέσεων ληστειών της τρομοκρατικής οργάνωσης «Επαναστατικός Αγώνας» αναφέρει ότι η συμπερίληψη των υποθέσεων αυτών αποτελεί τέχνασμα προκειμένου να δημιουργηθεί «ένα στρεβλό θεώρημα, ότι αναρχικοί και «ποινικοί» αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, σε μια εμφανή προσπάθεια απονομηματοδότησης του πολιτικού χαρακτήρα των ένοπλων επαναστατικών οργανώσεων, της πρακτικής της απαλλοτρίωσης τραπεζών...»¹⁵⁴.

Πιο συγκεκριμένα η τρομοκρατική οργάνωση «Επαναστατικός Αγώνας» προκειμένου να χρηματοδοτήσει τους σκοπούς έχει τελέσει αρκετές ληστείες. Ειδικότερα, στο πλαίσιο δράσης της, έχει αναλάβει την ευθύνη για τις ληστείες την 25-07-2013 σε υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας στα Μέθανα Τροιζηνίας με λεία 108.359 ευρώ και 2.000 δολάρια Αυστραλίας¹⁵⁵, την 10-03-2014 στο υποκατάστημα της Τράπεζας Πειραιώς στην Κλειτορία Αχαΐας με λεία 4.000 ευρώ¹⁵⁶, την 25-06-2015 σε ATM της Τράπεζας Πειραιώς στο νοσοκομείο «ΣΩΤΗΡΙΑ» με λεία 125.000 ευρώ¹⁵⁷ και την 14-09-2016

¹⁵³ <https://athens.indymedia.org/post/1456823/>

¹⁵⁴ <https://entosektos.espivblogs.net/category/keimena/>

¹⁵⁵ <https://www.protothema.gr/greece/article/319276/tautopoiisan-ton-mazioti-sti-listeia-tis-ethnikis-sta-methana/>

¹⁵⁶ <https://www.newsbeast.gr/society/arthro/673145/o-n-maziotis-piso-apo-ti-listeia-trapezas-stin-kleitioria>

¹⁵⁷ <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/enopli-listia-sto-sotiria/>

σε υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας στη Μαλεσίνη με λεία 180.00 ευρώ¹⁵⁸. Τα ανωτέρω ποσά δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητα για την ελληνική πραγματικότητα.

Κατά την εκδίκαση της υπόθεσης το ένα εκ των ηγετικών μελών της τρομοκρατικής οργάνωσης απευθυνόμενο στις δικαστικές αρχές¹⁵⁹ καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια διαχωρισμού των εγκλημάτων σε ληστείες και απαλλοτριώσεις τραπεζών. Ειδικότερα επισημαίνεται ότι η οργάνωση έχει αναλάβει την πολιτική ευθύνη για τις ανωτέρω ληστείες. Αναφορικά με περαιτέρω ληστείες οι οποίες τους προσάπτονται -στο πλαίσιο δραστηριοποίησης της οργάνωσης- γίνεται διαχωρισμός δηλώνοντας ότι έγιναν από «δικιά μου ατομική επιλογή» και πως «δεν έχει καμία σχέση με την χρηματοδότηση της δράσης του Επαναστατικού Αγώνα και κανένα μέλος του Επαναστατικού Αγώνα δεν έχει σχέση με αυτή την υπόθεση»¹⁶⁰. Αντίστοιχος διαχωρισμός υπάρχει και στις εκφράσεις καθώς όταν περιγράφονται πράξεις που δεν σχετίζονται με την τρομοκρατική οργάνωση αναφέρονται ως ληστείες ενώ οι σχετιζόμενες ως απαλλοτριώσεις. Όσον αφορά την δικαιολόγηση των πράξεων δηλώθηκε ότι «σας έχω πει ότι οι απαλλοτριώσεις τραπεζών για μας δεν είναι εγκληματικές πράξεις. Δεν έχουμε να ντραπούμε για κάτι, ούτε για τα Μέθανα, ούτε για την Κλειτορία, ούτε για την τράπεζα στο Σωτηρία, ούτε για την Εθνική τράπεζα της Μαλεσίνας που έγινε το 2016. Αυτές όμως είναι οι απαλλοτριώσεις τραπεζών οι οποίες εντάσσονται στην δράση της οργάνωσης. Τίποτε άλλο»¹⁶¹.

Γίνεται φανερό λοιπόν πως η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας στην Ελλάδα λαμβάνει χώρα κυρίως μέσω ληστειών. Οι δράστες αντιμετωπίζουν την εν λόγω πράξη υπό το πρίσμα της ιδεολογικής τους σκοπιάς απογυμνώνοντας το από το άδικο που θέτουν και δικαιολογώντας το ως αναγκαία πράξη για την επίτευξη τους σκοπού τους. Παράλληλα επιδιώκουν να αναλαμβάνουν την πολιτική ευθύνη των πράξεων ως τρομοκρα-

¹⁵⁸ <https://www.news247.gr/ellada/analipsi-efthinis-apo-tin-pola-roupa-gia-tin-listeia-stin-malesina/>

¹⁵⁹ Κατά τη γνώμη του γράφοντος, η απολογία του κατηγορουμένου λήφθηκε με τεχνικά μέσα και αποτυπώθηκε σε κείμενο το οποίο δημοσιεύτηκε σε ιστοσελίδα παρέχοντας ασφαλή συμπεράσματα για τα ειπωμένα και την περαιτέρω επεξεργασία της στην παρούσα.

¹⁶⁰ Δήλωση του Ν. Μαζιώτη, ηγετικού μέλους της τρομοκρατικής οργάνωσης «Επαναστατικός Αγώνας, αναφορικά με ληστεία που έλαβε χώρα την 20-12-2012 σε υποκατάστημα της τράπεζας Eurobank στην Ακράτα με λεία 200.000 ευρώ.

¹⁶¹ <https://athens.indymedia.org/post/1592243/>

τική οργάνωση και όχι ως μεμονωμένοι δράστες, στοιχεία που έρχονται να επαληθεύσουν τα όσα έχουν αναφερθεί περί συσχέτισης ιδεολογικού κινήτρου και τρομοκρατικού φαινομένου.

Τέλος, μια ακόμη αναφορά αξίζει να σημειωθεί σχετικά με την εξάρθρωση υπόθεσης χρηματοδότησης της τρομοκρατίας κατά το έτος 2018 στην Ελλάδα. Στις 08-05-2018, από την Διεύθυνση Αντιμετώπισης Ειδικών Εγκλημάτων Βίας (Δ.Α.Ε.Ε.Β.), γνωστή και ως Αντιτρομοκρατική Υπηρεσία, συνελήφθησαν δεκατέσσερα (14) συνολικά άτομα κατηγορούμενοι για χρηματοδότηση τρομοκρατικής οργάνωσης και ξέπλυμα μαύρου χρήματος. Οι συλληφθέντες κατέθεταν χρήματα σε λογαριασμό της τραπεζής Western Union ο οποίος ανήκε σε άτομο ο οποίος εκείνη την περίοδο ήταν κατηγορούμενος και έγκλειστος στη φυλακή ως μέλος τρομοκρατικής οργάνωσης καθώς στο παρελθόν είχε αποστείλει δέματα-βόμβες στον πρώην πρωθυπουργό ΠΑΠΑΔΗΜΟ Λουκά¹⁶².

Το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η υπόθεση έγκειται στο γεγονός ότι ήταν η πρώτη φορά που συνελήφθησαν άτομα για χρηματοδότηση της τρομοκρατίας στην Ελλάδα και ειδικότερα για καταθέσεις στο λεγόμενο «επαναστατικό ταμείο». Τα ποσά ήταν της τάξεως των 50 έως 200 ευρώ και τα άτομα ανήκαν στον αναρχικό χώρο πλην όμως δεν είχαν ξανά απασχολήσει τις αρχές με αυτή τους τη δράση. Επιπλέον κάποιοι εξ αυτών ενδέχεται να μην γνώριζαν το λόγο για τον οποίο κατέθεταν τα χρήματα και να λειτουργούσαν υπό τις εντολές τρίτων¹⁶³.

Από τα προειρημένα μπορούμε να εξάγουμε με ασφάλεια το συμπέρασμα ότι παρότι η τρομοκρατική οργάνωση μπορεί να διαθέσει λίγα μέλη υπάρχουν υποστηρικτές οι οποίοι μέσω της παραχώρησης κεφαλαίων ενθαρρύνουν τη δράση τους. Οι υποστηρικτές ενδέχεται να είναι πολυάριθμοι και να χρησιμοποιούν και τρίτους προκειμένου να διατηρηθούν στην αφάνεια. Ταυτόχρονα αναδεικνύεται το γεγονός ότι οι συνεργασία με αρχές διαφόρων κλάδων όπως αυτών των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και των εποπτικών – αστυνομικών αρχών αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση. Ωστόσο τα μεταφερόμενα κεφάλαια δεν είναι σε θέση από μόνα τους να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των αρχών, όπως συμβαίνει σε υποθέσεις εγκληματικών οργάνωσεων, αλλά τα άτομα και η παρακολούθηση των δράσεων τους ήταν αυτά που οδήγησαν στα αποτελέσματα της έρευνας.

¹⁶² <https://www.kathimerini.gr/society/963108/dekatesseris-syllipseis-gia-chrimatodotisi-tromokratikis-organosis/>

¹⁶³ <https://tvxs.gr/news/ellada/epixeirisi-tis-antitromokratikis-me-14-syllipseis/>

Κεφάλαιο Γ' - Συμπεράσματα

Η ανάλυση που προηγήθηκε δύναται, να μας οδηγήσει στην εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων αναφορικά με τις δύο κύριες θεματικές, που αποτέλεσαν το αντικείμενο του παρόντος πονήματος ήτοι, το εταιρικό μόρφωμα των υπεράκτιων εταιρειών και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας καθώς και την αντιμετώπιση του φαινομένου από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Europol.

Καθίσταται, λοιπόν σαφές πως οι υπεράκτιες εταιρίες αποτελούν εταιρικό μόρφωμα με χαρακτηριστική ιδιότητα τη διάσταση του τόπου ιδρύσεως με τον τόπο δραστηριοποίησης των εταιριών. Το φαινόμενο των υπεράκτιων εταιρειών έχει ακμάσει σε περιοχές οι οποίες προσφέρουν ιδανικές συνθήκες όπως τα υψηλά επίπεδα απορρήτου, οι ελάχιστες προϋποθέσεις γνωστοποίησης στοιχείων στις τοπικές αρχές κατά το στάδιο της ίδρυσης των εταιρειών, η χαμηλή έως μηδαμινή φορολόγηση των εταιρικών δραστηριοτήτων και η έλλειψη συνεργασίας με τις διωκτικές αρχές των λοιπών κρατών. Αυτού του είδους οι συνθήκες καταφέρνουν να τροφοδοτούν την ανάπτυξη του φαινομένου της χρήσης των υπεράκτιων εταιρειών. Οι εν λόγω περιοχές χαρακτηρίζονται από την παγκόσμια κοινότητα ως φορολογικοί παράδεισοι ωστόσο ο χαρακτηρισμός δεν στηρίζεται μόνο σε ένα κριτήριο, αλλά στην γενικότερη ύπαρξη των ανωτέρω συνθηκών.

Η χαμηλή φορολόγηση των υπεράκτιων εταιρειών προσελκύει οντότητες του επιχειρηματικού κόσμου οι όποιες καταφέρνουν με στρατηγικά τεχνάσματα, όπως αυτά των τριγωνικών συναλλαγών, να υπερκοστολογήσουν προϊόντα και υπηρεσίες με αποτέλεσμα την μικρότερη απόδοση φόρου και το υψηλότερο κέρδος. Αντίστοιχα η παροχή υψηλού απορρήτου προσελκύει άτομα, ενδεχομένως οικονομικά επιφανείς ή άτομα με μεγάλη δημοσιότητα, τα οποία επιδιώκουν την απόκρυψη των οικονομικών τους κεφαλαίων ή την φαινομενική αποσύνδεση της περιουσίας τους από το πρόσωπο τους. Ως ειδικότερα μέσα αναφέρθηκαν επιμέρους εταιρικά μορφώματα τα οποία διαφέρουν, παρουσιάζοντας πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα ανάλογα τον τομέα δραστηριοποίησης τους και τους σκοπούς χρήσης του από τους μετόχους τους.

Επιπλέον, η τροχοπέδη που δημιουργούν οι φορολογικοί παράδεισοι και η χρήση των offshore εταιρειών στις ελεγκτικές αρχές, αποτελούν το όχημα ατόμων του οργανωμένου εγκλήματος, οι οποίοι επιδιώκουν να νομιμοποιήσουν έσοδα προερχόμενα από παράνομη δραστηριότητα.

Η νομιμοποίηση των εσόδων, κοινώς γνωστή ως ξέπλυμα χρήματος, πραγματοποιείται σε τρία διαδοχικά στάδια, της τοποθέτησης, της στρωματοποίησης και της εν-

σωμάτωσης. Σκοπός της νομιμοποίησης είναι τα προερχόμενα από παράνομες δραστηριότητες κεφάλαια να απομακρυνθούν από την πηγή προέλευσής τους και να εισαχθούν σε δραστηριότητα η οποία λειτουργεί νομίμως, να αποτελέσουν νόμιμα κεφάλαια της εταιρείας ή να αναμειχθούν με τα νόμιμα κεφάλαια και στην συνέχεια ως φαινομενικά νόμιμα (ξεπλυμένα χρήματα) να εισαχθούν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα για περαιτέρω χρήση χωρίς να είναι δυνατόν ή μετριάζοντας στο μέγιστο βαθμό την προσέλκυση της προσοχής των αρχών.

Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων όχι μόνο καταφέρνει να ανατροφοδοτεί την ίδια την εγκληματική δραστηριότητα, αλλά συνάμα παρουσιάζει ισχυρό αντίκτυπο και στην κοινωνία. Κατέστη σαφές, πως το ξέπλυμα καταφέρνει να δημιουργεί διαφθορά και να επηρεάζει τις βασικές δομές της κοινωνίας μέσω των εκπροσώπων του, όπως πρόσωπα του δικαστικού ή του πολιτικού συστήματος τα οποία θα έπρεπε να λειτουργούν με γνώμονα την ανάπτυξη και αναβάθμιση της κοινωνίας και όχι το ίδιον συμφέρον.

Προς αποτροπή της συνέχειας και μετριασμού του ήδη παγκόσμιου φαινομένου πλήθος μέτρων έχουν ληφθεί και αντίστοιχα αρκετοί οργανισμοί έχουν αναπτυχθεί. Είναι φανερό ότι εφόσον εκλείψει η δυνατότητα νομιμοποίησης των εσόδων, κατ' επέκταση θα εκλείψει και το κίνητρο της παράνομης δραστηριότητας καθώς σκοπός των εγκληματικών οργανώσεων αποτελεί, είτε απευθείας το κέρδος, είτε η κοινωνική εδραίωση των μελών τους, όπου τα χρήματα αποτελούν το μέσο. Ακόμη όμως και στην τελευταία περίπτωση, εφόσον δεν θα μπορεί να υπάρξει ροή χρημάτων, δεν ανακύπτει και το κίνητρο της εγκληματικής δράσης.

Γίνεται λοιπόν φανερό πως τα χρήματα σε ορισμένες περιπτώσεις δεν αποτελούν αυτοσκοπό, αλλά το μέσο για την επίτευξη περαιτέρω στόχων. Το γεγονός αυτό εντοπίζεται και στην τρομοκρατία. Ως αναπτύχθηκε, το φαινόμενο της τρομοκρατίας δεν είναι στατικό αλλά μεταβάλλεται στο πέρασμα των ετών. Ταυτόχρονα εντοπίζονται δυσκολίες στη διεθνή κοινότητα για τον σαφή ορισμό της έννοιας η οποία αποτελεί το αρχικό στάδιο, ως οριοθέτηση του φαινομένου επί του οποίου, σε δεύτερο στάδιο, χαράσσεται η κοινή αντιτρομοκρατική πολιτική.

Έγινε σαφές ότι υπάρχουν δυσκολίες στην, από κοινή σκοπιά των κρατών, αναγνώριση του φαινομένου της τρομοκρατίας. Ωστόσο, όπως αναδείχθηκε, η προσπάθεια πρέπει να επικεντρωθεί στην περιγραφή της έννοιας της ιδεολογίας που χαρακτηρίζει το φαινόμενο. Η ιδεολογία αποτελεί το σκαλοπάτι όπου αναβαθμίζει τα κοινά αδικήματα σε τρομοκρατικά και κατ' επέκταση την αντιμετώπιση τους από τα κράτη από αδικήματα κατά της δημόσιας ασφάλειας σε αδικήματα κατά την εθνικής ασφάλειας. Πρέπει όμως

ο νομικός ορισμός να καταφέρει να περιγράψει το φαινόμενο αποστερώντας την ενδεχόμενη κατάχρηση του από κυβερνήσεις ή τους εφαρμοστές του νόμου, διότι σε αυτή την περίπτωση θα οδηγηθεί στην ποινικοποίηση τη ιδεολογίας που αν μη τι άλλο δεν μπορεί να συνυπάρξει με την ελευθερία βούληση και σκέψης του ατόμου.

Παρά τις ανεπιτυχείς προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας σε έναν, εν συνόλω, κοινής αποδοχής ορισμό, το φαινόμενο εξελίσσεται και δρα στοχευμένα. Τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αλλά και ειδικότερα οι επακόλουθες επιθέσεις από το έτος 2005 στον Ευρωπαϊκό χώρο, κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη λήψης μέτρων.

Το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος, προσιδιάζει σε αυτό της τρομοκρατίας, καθώς αμφότερα χαρακτηρίζονται από πολυπαραγοντικότητα όσον αφορά την βιωσιμότητα τους. Έναν εκ των παραγόντων, αποτελεί η χρηματοδότηση του φαινομένου, καθώς δίχως αυτή δεν θα μπορούσε να συνεχίσει τη δράση του και να επιτύχει τους σκοπούς του. Η τρομοκρατία πολλές φορές συνδέεται με εγκληματικές δράσεις, συνεπώς η χρήση μεθόδων του οργανωμένου εγκλήματος δεν καθίσταται πρωτοφανής. Επιπλέον, για λόγους απόκρυψης των συναλλαγών ώστε να μην προκύπτει η ροή των χρημάτων καθώς και μη εντοπισμού των μελών που συνδέονται με την τρομοκρατική οργάνωση, δύναται να γίνει χρήση offshore εταιρειών μιας και πληρούν όλες τις επιδιωκόμενες συνθήκες. Ως εκ τούτου και καθότι ήδη είχαν αναληφθεί δράσεις από φορείς με κύρια αρμοδιότητα την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων προερχόμενες από παράνομες δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος, οι αρμοδιότητες τους επεκτάθηκαν και στην καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας καθώς παρουσίασαν σχετική συνάφεια.

Αρχικώς, η αρμοδιότητα βάρυνε την F.A.T.F., στο πέρασμα των ετών αναπτύχθηκαν επιπλέον οργανισμοί μεταξύ των οποίων και η Europol. Κατά τη γνώμη του γράφοντος ο ρόλος της Europol στην καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας κατέχει μείζονα θέση. Η Europol εκκινώντας ως μια Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (και πλέον ως Οργανισμός για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου) υπήρξε ο ενορχηστρωτής της συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών των αστυνομικών οργάνων των κρατών μελών της Ε.Ε. (στο πέρασμα των ετών η συνεργασία της έχει επεκταθεί περιλαμβάνοντας χώρες εκτός Ε.Ε. και οργανισμούς). Πρόκειται δηλαδή για τον οργανισμό ο οποίος έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία κατάλληλων δικτύων προκειμένου να αναπτυχθεί η εμπιστοσύνη μεταξύ των κ-μ στον τομέα της αστυνομικής συνεργασίας και στη συνέχεια να επέλθει τόσο η ανταλλαγή πληροφοριών όσο και η περαιτέρω επεξεργασία τους από τον Οργανισμό.

Στο πλαίσιο των ανωτέρω το φαινόμενο της τρομοκρατίας μπορεί μεν να κατέχει παγκόσμιες διαστάσεις αλλά στην αστυνομική πρακτική τα κράτη, μεμονωμένα, είναι εκείνα που συλλέγουν και επεξεργάζονται τις πληροφορίες σχετικά με τις τρομοκρατικές οργανώσεις και ειδικότερα με ύποπτα μέλη, τη δράση αυτών, τις επαφές τους και τον τρόπο επίτευξης του σκοπού τους, όπως η καίριας σημασίας χρηματοδότηση. Τα ποσά που διακινούνται για την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, παρατηρείται να είναι φανερά υπολειπόμενα σε σχέση με του οργανωμένου εγκλήματος με αποτέλεσμα εν απουσία στοχευμένου ελέγχου να διακινούνται απαρατήρητα. Ταυτόχρονα τα φαινόμενα τρομοκρατίας συνδέονται με το σκληρό πυρήνα του κράτους και κατ' επέκταση οι υπηρεσίες που είναι επιφορτισμένες με την καταπολέμηση τους λειτουργούν, αν όχι αμιγώς, στο μεγαλύτερο μέρος τους τουλάχιστον, υπό καθεστώς απορρήτου.

Συνεπώς εντοπίζονται κάποια εμπόδια στην από κοινού καταπολέμηση του φαινομένου. Ειδικότερα, το καθεστώς απορρήτου που διακατέχει τις αντιτρομοκρατικές υπηρεσίες ενδέχεται να δημιουργεί ένα κλίμα εσωστρέφειας ως προς την παροχή και διακίνηση των πληροφοριών με άλλους οργανισμούς. Παρατηρείται λοιπόν μια είδους δυσλειτουργία με υπηρεσίες όπου δραστηριοποιούνται στην εποπτεία οικονομικών δεδομένων. Τα επιμέρους κράτη ενδέχεται να κατέχουν πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο δράσης των τρομοκρατικών οργανώσεων. Ωστόσο, ποια υπηρεσία του κράτους ενδέχεται να κατέχει τις πληροφορίες (αστυνομικές υπηρεσίες ή κρατικές υπηρεσίας πληροφοριών); Είναι διατεθειμένα τα κράτη να τις μοιραστούν; Στην θετική περίπτωση, ποια θα είναι η ομόλογη υπηρεσία, ξένου κράτους, ώστε να επέλθει η ανταλλαγή πληροφοριών; Ακόμη και στην περίπτωση της προσπέλασης των προηγούμενων εμποριών, έχει αναπτυχθεί το κατάλληλο πλαίσιο εμπιστοσύνης;

Στο σημείο αυτό παρουσιάζεται η τεράστια συμβολή της Europol αναφορικά με τη λήψη μέτρων κατά της τρομοκρατίας και των επιμέρους πτυχών αυτής. Ως ήδη έχει γίνει αντιληπτό η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας αποτελεί μέρος του γενικότερου φαινομένου το οποίο αποτελεί αρμοδιότητα αστυνομικών αρχών. Η Europol, ως ευρωπαϊκή αστυνομική υπηρεσία, έχει δημιουργήσει συνεργασίες και πλατφόρμες προκειμένου να ενισχύσει την καταπολέμηση της παράνομης χρηματοδότησης και άλλων μορφών οικονομικού και χρηματοοικονομικού εγκλήματος. Επί παραδείγματι, ρυθμίσεις επιχειρησιακής συνεργασίας με άλλους φορείς της Ε.Ε., forum ανταλλαγής πληροφοριών με διάφορες ομάδες ενδιαφερομένων και δίκτυα επαγγελματιών για την προώθηση της καταπολέμησης αυτών των εγκληματικών απειλών. Η Europol επίσης συνεργάζεται με την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (European Public Prosecutor Office - EPPO) και την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (European Anti-Fraud Office, γνωστή ως OLAF

προερχόμενο από τη γαλλική ονομασία Office de Lutte Anti-Fraude) για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ε.Ε.

Ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρηματοδοτεί ένα ευρύ φάσμα προγραμμάτων και έργων¹⁶⁴. Επιπλέον, έχει αναπτύξει συνεργασία με φορολογικούς παράδεισους και υπεράκτιες δικαιοδοσίες. Όταν μια εταιρεία βρίσκεται σε φορολογικό παράδεισο, είναι εξαιρετικά δύσκολο για τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου και τις δικαστικές αρχές να λάβουν τις σχετικές πληροφορίες σχετικά με τα φυσικά πρόσωπα που είναι ο τελικός «πραγματικός» δικαιούχος αυτής της εταιρείας ή των περιουσιακών στοιχείων που αγόρασε η εταιρεία. Έχει καταστεί επιτακτικό να καθιερωθεί συνεργασία μεταξύ της Ε.Ε. και των υπεράκτιων δικαιοδοσιών. Οι διάφορες διαδικασίες που έχουν ήδη εφαρμοστεί από την Ε.Ε., την Ειδική Ομάδα Χρηματοοικονομικής Δράσης (FATF) κ.λπ. για τον διαχωρισμό ορισμένων δικαιοδοσιών δεν οδηγούν απαραίτητα σε αύξηση της συνεργασίας για την επιβολή του νόμου. Επιπλέον, όταν η συνεργασία αποδίδει καρπούς, εμφανίζονται εναλλακτικοί φορολογικοί παράδεισοι. Σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο της Ε.Ε. κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, οι συναλλαγές που περιλαμβάνουν πολιτικά εκτεθειμένα πρόσωπα (Politically Exposed Persons - PEP) ως τελικούς δικαιούχους και φορείς ύποπτων συναλλαγών ενεργοποιούν ενισχυμένη δέουσα επιμέλεια και ενισχυμένη παρακολούθηση των δραστηριοτήτων από τον ιδιωτικό τομέα. Αυτό το ειδικό καθεστώς δεικτών κινδύνου παραμένει στη νέα νομοθετική πρόταση δέσμης μέτρων για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρημάτων και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Ομοίως, οι υπεράκτιες εταιρείες θα μπορούσαν επίσης να θεωρηθούν ως δείκτης ειδικού κινδύνου. Η χρήση των αχυρανθρώπων είναι πολύ συχνή τακτική από τις shell companies και τις offshore. Ως εκ τούτου, από την άποψη της επιβολής του νόμου, η αναγνώριση του φυσικού προσώπου που είναι ο τελικός αποδέκτης της περιουσίας είναι υψίστης σημασίας.

Όλα τα ανωτέρω αναδεικνύουν την κομβική θέση της Europol στην καταπολέμηση γενικά της τρομοκρατίας, αλλά ειδικότερα και της χρηματοδότησης της. Επιπλέον, ως έγινε γνωστό οι συνεργασίες που έχει αναπτύξει σε επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών, τόσο με τα κ-μ όσο και με τις υπεράκτιες δικαιοδοσίες, αν μη τι άλλο, αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα όπλα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά του φαινομένου.

¹⁶⁴ Europol spotlight, Shadow money the international network of illicit finance, 2021, σελ. 15

Βιβλιογραφία και λοιπές πηγές της έρευνας

1. Βιβλιογραφία

Bruce Hoffman, Inside terrorism, έτος 1998

Europol spotlight, Shadow money the international network of illicit finance, 2021

F.A.T.F. review, Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL), year 2015

FRONTEX, Risk analysis for 2018

OECD, Benchmark Definition of foreign Direct Investment (Third Edition), 1999

Shima Baradaran, Michael Findley, Daniel Nielsos & Jason Sharman, Article: Funding Terror, 2014

TESAT, European Union, Terrorism situation and trend report 2024

ΔΟΥΒΗΣ Παναγιώτης, “Offshore” Δραστηριότητες, έτος 2008

ΜΠΕΝΤΕΝΙΩΤΗΣ Μ.Α., ΙΩΑΝΝΟΥ Α., ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α., ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ Θ., Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, θεσμικό πλαίσιο, διεθνή πρότυπα και πρακτική εφαρμογή, έτος 2022

ΜΠΟΣΗ Μαίρη, Ελλάδα & Τρομοκρατία, Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις, έτος 1996

ΜΠΩΛΟΣ Άγγελος, Εξωχώριες εταιρείες (offshore companies) και ελληνική έννομη τάξη, Νο.Β, έτος 2013, τόμος 61β

ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ Χάρης, Δίκαιο διεθνών συναλλαγών, 2009

ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ Χάρης, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, έτος 2001, τεύχος 10

ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ Χάρης, Οι Υπεράκτιες (Offshore) εταιρίες στο ελληνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, έτος 2001, τεύχος 10

ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ Μάρκος, Η τρομοκρατία στον χώρο ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτος 2019

ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ - ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ Ελισάβετ, Οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατία, σύγχρονες εξελίξεις στην ευρωπαϊκή και ελληνική έννομη τάξη, έτος 2007

ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ Θεόδωρος – ΤΣΟΥΡΟΥΦΛΗΣ Ανδρέας, Φορολογικό Δίκαιο, έτος 2022

2. Νομοθεσία

«Απλουστεύσεις και βελτιώσεις στη φορολογία εισοδήματος και κεφαλαίου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/330/24.12.2002).

«Καθορισμός των κρατών που έχουν προνομιακό φορολογικό καθεστώς, με βάση τις διατάξεις των παρ. 6 και 7 του άρθρου 65 του Ν. 4172/2013, για το φορολογικό έτος 2022.» (ΦΕΚ/7341/27.12.2023).

«Καθορισμός των μη συνεργάσιμων κρατών για το φορολογικό έτος 2022, δυνάμει της εξουσιοδοτικής διάταξης της παρ. 4 και των κριτηρίων της παρ. 3 του άρθρου 65 του ν. 4172/2013 (Α' 167), σε συνδυασμό με τις παρ. 1, 2 και 5 του ίδιου άρθρου.» (ΦΕΚ/6146/25-10-2023).

«Περί διατάξεων αφορωσών το εν Ελλάδι καθεστώς των κατά το δίκαιον αλλοδαπής Πολιτείας συσταθεισών ναυτιλιακών εταιρειών» (ΦΕΚ/Α/109/6.7.1978).

«περί εγκαταστάσεως εν Ελλάδι αλλοδαπών εμποροβιομηχανικών εταιριών» (ΦΕΚ/Α/132/1.8.1967).

«Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες ποινικές διατάξεις - Ολομέλεια Αρείου Πάγου - Διαιτησίες και άλλες διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/173/24-8-1995).

«Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/139/30.07.2018).

«Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας Τροποποίηση του ν. 4557/2018 Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1673 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2018, σχετικά με την καταπολέμηση της νόμιμο ποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω του ποινικού δικαίου, επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης και άλλες επείγουσες διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/118/9.7.2021).

«Ρύθμιση θεμάτων εκτελέσεως ποινών, επιταχύνσεως και εκσυγχρονισμού των διαδικασιών απονομής της δικαιοσύνης και άλλων θεμάτων.», (ΦΕΚ/Α/88/28-05-1993).

«Τροποποίηση του ν. 4557/2018 (Α' 139) για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας -Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/843 (L 156) και του άρθρου 3 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2177 (L 334) και λοιπές διατάξεις», (ΦΕΚ/Α/196/8.10.2020).

«Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/167/23.7.2013).

«Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ/Α/167/23.7.2013) όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 14 του άρθρου 115 του ν. 4549/2018 (ΦΕΚ Α' 105/14-06-2018) και εφαρμόζεται από το φορολογικό έτος 2018 και επόμενα, σύμφωνα με την παράγραφο 18α του ιδίου άρθρου 115.

2002/584/ΔΕΥ: Απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών.

Απόφαση 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 20ής Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία όσον αφορά τα τρομοκρατικά αδικήματα, L 253 της 29.9.2005.

Απόφαση πλαίσιο 2008/919/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την τροποποίηση της απόφασης-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, EE L 330 της 9.12.2008.

Απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, EE L 164 της 22.6.2002.

Άρθρο 4 της Απόφασης του Συμβουλίου της 6^{ης} Απριλίου 2009 για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Ευρωπόλ), L 121 της 15.5.2009.

Άρθρο 5 της απόφαση - πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ, L 190 της 18.7.2002.

Κανονισμός (ΕΕ) 2016/794 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαΐου 2016 για τον Οργανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (Ευρωπόλ) και την αντικατάσταση και κατάργηση των αποφάσεων του Συμβουλίου 2009/371/ΔΕΥ, 2009/934/ΔΕΥ, 2009/935/ΔΕΥ, 2009/936/ΔΕΥ και 2009/968/ΔΕΥ, L 135 της 24.05.2016.

Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 2015, σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, L 141 της 05.06.2015.

Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, Επιπτώσεις στα θεμελιώδη δικαιώματα και στις θεμελιώδεις ελευθερίες.

Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλασίου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου, L 88 της 31.3.2017.

Οδηγία (ΕΕ) 2018/1673 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2018, σχετικά με την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μέσω του ποινικού δικαίου, L 284 της 12.11.2018.

Οδηγία (ΕΕ) 2018/843 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2015/849 σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και για την τροποποίηση των οδηγιών 2009/138/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ, L 156 της 19.6.2018.

Οδηγία «91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 10ης Ιουνίου 1991 για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες».

Οδηγία 2001/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Δεκεμβρίου 2001, για την τροποποίηση της οδηγίας 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες - Δήλωση της Επιτροπής, L 344 της 28.12.2001.

Οδηγία 2005/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου 2005, σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, L 309 της 25.11.2005.

Οδηγία 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 10ης Ιουνίου 1991 για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, L 166 της 28.6.1991.

3. Διαδικτυακοί τόποι

<https://athens.indymedia.org/post/1456823/>

<https://athens.indymedia.org/post/1592243/>

https://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_tax_haven_blacklist

<https://entosektos.espivblogs.net/category/keimena/>

https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_el

<https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

<https://financialcrimeacademy.org/the-history-of-money-laundering-2/>

<https://foreignpolicy.com/2025/04/04/viktor-bout-russian-arms-weapons-dealer-interview/>

<https://fra.europa.eu/el/publication/2022/odigia-ee-2017541-gia-tin-katapolemisi-tis-tromokratias-eiptoseis-sta-themelioti>

<https://hallofpeople.com/gr/bio/Robespierre.php>

<https://home.treasury.gov/news/press-releases/js2406>

<https://tvxs.gr/news/ellada/aytoi-einai-oi-ellines-ton-panama-papers/>

<https://tvxs.gr/news/ellada/epixeirisi-tis-antitromokratikis-me-14-syllipseis/>

<https://www.bbc.com/news/business-18944097>

<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-57698668>

<https://www.britannica.com/money/Panama-Papers>

<https://www.britannica.com/topic/terrorism>

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-list-of-non-cooperative-jurisdictions/#countries>

<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2024/02/20/taxation-bahamas-belize-seychelles-and-turks-and-caicos-islands-removed-from-the-eu-list-of-non-cooperative-jurisdictions-for-tax-purposes/>

<https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/enopli-listia-sto-sotiria/>

<https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-etc>

<https://www.europol.europa.eu/about-europol/history#slide26>

https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/TE-SAT%202024_0.pdf

<https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/terrorism-in-eu-geographically-widespread-and-multifaceted>

<https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/history-of-the-fatf.html>

<https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/what-we-do.html>
<https://www.frontex.europa.eu/publications/risk-analysis-for-2018-aJ5nJu>
https://www.huffpost.com/entry/isis-oil_n_5877008
<https://www.icij.org/about/>
<https://www.icij.org/investigations/makingkilling/merchant-death/>
<https://www.icij.org/investigations/makingkilling/merchant-death/>
<https://www.icij.org/investigations/makingkilling/merchant-death/>
<https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2019/09/tackling-global-tax-havens-shaxon>
<https://www.justice.gov/archives/opa/pr/international-arms-dealer-viktor-bout-convicted-new-york-terrorism-crimes>
<https://www.kathimerini.gr/society/963108/dekatesseris-syllipseis-gia-chrimatodotisi-tromokratikis-organosis/>
<https://www.merriam-webster.com/wordplay/history-of-the-word-terrorism>
<https://www.news247.gr/ellada/analipsi-efthinis-apo-tin-pola-roupa-gia-tin-listeia-stin-malesina/>
<https://www.newsbeast.gr/society/arthro/673145/o-n-maziotis-piso-apo-ti-listeia-trapezas-stin-kleitoria>
<https://www.nytimes.com/2022/12/08/world/europe/viktor-bout-brittney-griner.html>
<https://www.nytimes.com/2022/12/08/world/europe/viktor-bout-brittney-griner.html>
<https://www.nytimes.com/2023/09/10/world/europe/russia-bout-arms-dealing-politics.html>
<https://www.occrp.org/en/news/what-will-viktor-bout-do-next>
<https://www.oecd.org/>
<https://www.oecd.org/tax/harmful/listofunco-operativetaxhavens.htm>
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/terrorism?q=terrorism>

<https://www.proquest.com/open-view/c9a6b481b8195d8b823ad32f4e3eaf41/1?cbl=37049&pq-origsite=gscholar>

<https://www.protothema.gr/greece/article/319276/tautopoiisan-ton-mazioti-sti-listeia-tis-ethnikis-sta-methana/>

<https://www.tanea.gr/2002/08/01/greece/oli-i-prokiryksi-me-ypografi-17-noembri/>

<https://www.tanea.gr/2013/02/17/greece/pyrines-tis-fwtias-edeiksan-kai-ta-nea-apo-typwmata-twn-listwn-tis-kozanis/>

<https://www.tanea.gr/2019/04/07/greece/nikos-romanos-ena-vima-pio-konta-stin-apofylakisi/>

<https://www.taxheaven.gr/circulars/18495/arora-offshore-etaireies-nomikes-onto-thtes-kai-sxhmatika-paradeigmata-apeikonishs-twn-drasthriothtwn-toys-sthn-ellhnikh-oikonomia>

<https://www.taxheaven.gr/news/36457/o-xarths-twn-kroiswn-kai-oi-forologikoi-paradeisoi>

<https://www.theguardian.com/uk/2013/feb/16/horsemeat-scandal-victor-bout-firms>

<https://www.theguardian.com/world/2012/jul/17/viktor-bout-associates-arms-smuggling>

<https://www.theguardian.com/world/2022/dec/08/viktor-bout-the-lord-of-war-at-centre-of-brittney-griner-prisoner-swap>

<https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/sunexizetai-i-diki-gia-ti-listeia-sto-belbento/>

<https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state>

<https://www.worldhistory.org/trans/el/1-19568/>

<https://www.wsj.com/world/russia/putins-merchant-of-death-is-back-in-the-arms-business-this-time-selling-to-the-houthis-10b7f521>